

JAARVERSLAG 2016

Stichting Pensioenfonds SABIC

JAARVERSLAG 2016

STICHTING PENSIOENFONDS SABIC

Inhoudsopgave

1 Voorwoord	5
2 Kerncijfers	9
3 Verslag van het bestuur	13
3.1 Financiële ontwikkelingen in 2016	14
3.2 De pensioensector naar een nieuwe toekomst	15
3.3 Organisatie & beleid	16
3.4 Financiële positie	31
3.5 Risicomanagement	38
3.6 Vermogensbeheer	50
3.7 Pensioenen	56
3.8 Communicatie	58
3.9 Blik vooruit	60
4 Jaarrekening	65
4.1 Balans per 31 december	66
4.2 Staat van baten en lasten	67
4.3 Kasstroomoverzicht	68
4.4 Grondslagen voor de waardering	69
4.5 Toelichting op de balans	73
4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten	84
4.7 Toelichting op de actuariële analyse	89
4.8 Toelichting op het kasstroomoverzicht	90
4.9 Gebeurtenissen na balansdatum	90
5 Overige gegevens	93
5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	94
6 Overige informatie	101
6.1 Verslag van de Visitatiecommissie	102
6.2 Verslag van de Verantwoordingsorgaan	105
6.3 Actuariële verklaring	111
6.4 Rapportage compliance officer	113
6.5 Personalia	114
7 Afkortingen en begrippen	117
8 Summary in English	123

1 Voorwoord

SPF

1 Voorwoord

Voor SPF was 2016 een moeilijk jaar; de dekkingsgraad daalde sterk in de eerste maanden van het jaar van 108,4% eind december 2015 naar een dieptepunt van 97,9% eind februari. Daarna volgde een langzaam herstel naar 106,8% eind december 2016. Dit volatiele verloop werd veroorzaakt door schommelingen op de financiële markten (rentes en aandelenkoersen) als gevolg van grote economische en politieke veranderingen, zoals Brexit, spanningen in Turkije en het Midden-Oosten en de Amerikaanse verkiezingen.

Het jaar 2016 was echter ook een jaar van stabilisatie en consolidatie voor het fonds. De vele wijzigingen voortkomend uit 2015, met name de implementatie van het nieuw Financieel Toetsingskader en de gevolgen van de collectieve waardeoverdracht (CWO) van de deelnemers van het voormalige pensioenfonds van SABIC Innovative Plastics zijn op zowel beleidsmatig gebied als op governance vlak getoetst en afgehandeld in 2016. Het bestuur is voor een belangrijk deel vernieuwd in 2015 als gevolg van de gewijzigde samenstelling van het deelnemersbestand door de CWO. De laatste van de nieuw gekozen bestuursleden werd in het voorjaar van 2016 operationeel en stemgerechtigd waarmee het huidige bestuur de samenstelling van de diverse groepen van deelnemers goed weerspiegelt.

Het bestuur heeft dit jaar bijzondere aandacht geschonken aan een aantal belangrijke onderwerpen:

- de aflopende dienstverleningsovereenkomst met DSM Pension Services (DPS);
- de opzet van de structuur van de adviescommissies;
- implementatie van het strategische beleggingsbeleid waardoor de beleggingen in totaal verder zijn gediversifieerd en minder kwetsbaar zijn voor schommelingen op de financiële markten;
- een andere invulling van de rol van de beleggingsadviseurs waardoor vanaf begin 2017 de Commissie Financiën bijgestaan wordt door een nieuwe beleggingsadviseur en er tevens een nieuwe risicoadviseur is aangesteld;
- er is een begin gemaakt met een studie naar de levensvatbaarheid van het fonds op de middellange termijn.

De ambitie van SPF is om deelnemers een waardevast pensioen te kunnen bieden. Daartoe is het van belang dat jaarlijks toeslagen worden toegekend om de pensioenaanspraken aan te passen aan de loon- en prijsontwikkelingen. De afgelopen jaren is het fonds door met name de lage rentestanden hier niet in geslaagd. Dit heeft ertoe geleid dat de voorgaande ambitie over de voorgaande jaren slechts ten dele is gerealiseerd. Hoewel analyses laten zien dat SPF naar verwachting op lange termijn haar toeslagambitie lijkt te kunnen waarmaken, zijn de mogelijkheden om op korte termijn toeslagen te kunnen verlenen beperkt.

Het dalen van de rente is ook de belangrijkste reden dat de financiële positie van het fonds is verslechterd in 2016. Dit komt tot uitdrukking in de daling van de beleidsdekkingsgraad in 2016 van 109,2 begin januari naar 102,0 eind december. Hoewel het bestuur de kans klein acht, kan het bestuur een verlaging van de ingegane en opgebouwde pensioenaanspraken derhalve in de toekomst niet uitsluiten.

Bij alle besluiten en acties heeft het bestuur een proces van bewustwording, oordeelsvorming en besluitvorming gevolgd waarbij evenwichtige belangenafweging centraal heeft gestaan. Het bestuur heeft het communicatiebeleid herijkt en een uitgebreid klanttevredenheidsonderzoek gehouden. Bovendien werd door het bestuur de nodige tijd aan opleidingen gespendeerd.

Verder is SPF dit verslagjaar door DNB uitgenodigd om voortaan periodiek gesprekken te hebben met DNB; dit vanwege de grotere omvang van SPF na de collectieve waardeoverdracht. Dit regelmatige gesprek heeft enerzijds ten doel SPF tijdig te informeren over belangrijke thema's waar DNB aandacht aan zal gaan schenken, maar anderzijds ook om DNB meer voeling te geven met de pensioenfonds in het algemeen en SPF in het bijzonder. DNB voert jaarlijks dergelijke gesprekken met de grotere pensioenfonds.

Pensioenen en pensioenfondsen stonden ook in 2016 ruimschoots in de aandacht in de media en in de landelijke politiek. Daarbij werd en wordt veelvuldig gerefereerd aan de wenselijkheid van hervorming van het pensioenstelsel. De SER heeft hierop volgend een notitie opgesteld waar een vervolgonderzoek in wordt geformuleerd. Naar verwachting zal kort na de verkiezingen in maart 2017 een definitieve aanbeveling van de SER volgen. Om de mogelijke gevolgen van een eventueel nieuw pensioenstelsel te zijner tijd goed te kunnen verwerken heeft het bestuur in 2016 al een robuuste aanloop genomen in de discussie met de sociale partners. De regering en veel politieke partijen zijn bezorgd over de houdbaarheid van het Nederlandse pensioenstelsel op de lange termijn. Daarbij staan zaken als financiering, risicohouding, solidariteit en premiestelling centraal. Het bestuur heeft over deze onderwerpen gecommuniceerd en zal dit blijven doen.

Dit jaarverslag laat, naast de financiële verslaggeving, zien hoe SPF gehandeld heeft in 2016, geeft toelichting op besluitvorming en de resultaten daarvan en geeft tevens weer welke relevante ontwikkelingen SPF in 2017 voorziet.

Het bestuur bedankt iedereen die zich in 2016 voor SPF heeft ingezet. Tevens spreekt het bestuur grote waardering uit voor de toewijding en betrokkenheid waarmee het Verantwoordingsorgaan, de Visitatiecommissie, de externe adviseurs en de medewerkers van DPS hun taken hebben vervuld. Verder spreekt het bestuur haar erkentelijkheid uit voor de constructieve wijze waarop het periodieke overleg met de sociale partners (werkgevers en vakverenigingen) heeft plaatsgevonden. In 2017 wil het bestuur deze goede en constructieve samenwerking met alle partijen voortzetten.

**Het bestuur,
Stichting Pensioenfonds SABIC**

2 Kerncijfers

SPF

2 Kerncijfers

	(Ultimo jaar in € mln, tenzij anders aangegeven)				
	2016	2015	2014	2013	2012
Pensioenen					
Totaal aantal deelnemers	8.103	8.065	7.795	2.754	2.733
Deelnemers (actief)	3.098	3.158	3.232	2.020	2.124
Pensioengerechtigden	1.621	1.542	1.472	362	294
Gewezen Deelnemers (slapers)	3.384	3.365	3.091	372	315
Beleggingen					
Belegd vermogen*	2.415,9	2.219,2	2.089,4	761,2	719,4
Matchingportefeuille	924,6	897,0	378,4	264,7	279,1
Inflatieportefeuille			104,4	87,0	86,6
Rendementsportefeuille	1.489,0	1.320,5	440,3	398,9	332,3
Overige beleggingen	-1,1	-	-4,0	-	2,9
Liquiditeiten	3,4	1,7	14,1	10,6	18,5
Inbreng PF SABIC-IP			1.156,2		
Beleggingsrendement in % bruto**					
Portefeuille	8,6%	1,1%	17,6%	3,5%	14,9%
Benchmark	8,8%	0,6%	17,6%	4,0%	15,8%
Kosten Vermogensbeheer (in basispunten / gem bel verm)	37,0	33,0	34,5	40,5	42,7
Transactiekosten (in basispunten / gem bel verm)	4,0	20,0	9,5	11,5	33,2
Beleggingsrendement (netto)**	8,4%	0,9%	17,3%	3,2%	14,6%
Financiële positie					
Pensioenfondsvermogen	2.418,3	2.218,4	2.187,5	760,9	719,2
Technische Voorziening	2.264,4	2.047,2	1.938,1	699,8	694,8
TV voor risico fonds	2.204,1	1.985,6	1.878,2	640,5	639,2
Prepensioen spaarregeling (risico deelnemer)	59,1	60,9	59,9	57,8	54,6
Vrijwillig pensioensparen (risico deelnemer)	-	-	-	1,5	1,0
Nettopensioenregeling (risico deelnemer)	1,2	0,7	-	-	-
Overige voorzieningen	-	-	-	-	-
Pensioenfondreserve	153,9	171,2	249,4	61,1	24,4
Bijdragen***	51,9	49,6	131,6	30,6	29,9
Uitkeringen	38,1	36,9	13,5	13,3	13,0
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer (in € mln.)	1,5	1,4	1,0	0,8	0,8
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer per deelnemer**** (in €)	321	294	312	326	315
Beleidsdekkingsgraad*****	102,0%	109,2%	110,6%		
Dekkingsgraad*****	106,8%	108,4%	113,3%	109,5%	103,8%
Minimaal vereist eigen vermogen	104,3%	104,3%	104,4%	104,6%	104,6%
Vereist eigen vermogen	123,6%	123,9%	116,6%	117,5%	116,5%
Gehanteerde rekenrente	1,4%	1,7%	1,9%	2,8%	2,5%

* Op 1 augustus 2015 is de portefeuillestructuur veranderd.

** Conform GIPS®: het rendement op vermogen na aftrek van transactiekosten exclusief fees voor beheer van discretionaire mandaten die gedurende die periode gemaakt zijn.

*** de bijdragen in 2014 zijn inclusief de eenmalige bijdrage van de werkgever aan de CWO (€ 80 mln) in 2014

**** de uitvoeringskosten per deelnemer worden berekend door de totale uitvoeringskosten te delen door actieven en pensioengerechtigden.

***** Vanaf 2015 conform nieuwe richtlijn DNB; dekkingsgraad gebaseerd op het totale vermogen en de totale verplichtingen.

3 Verslag van het bestuur

SPF

3 Verslag van het bestuur

3.1 Financiële ontwikkelingen in 2016

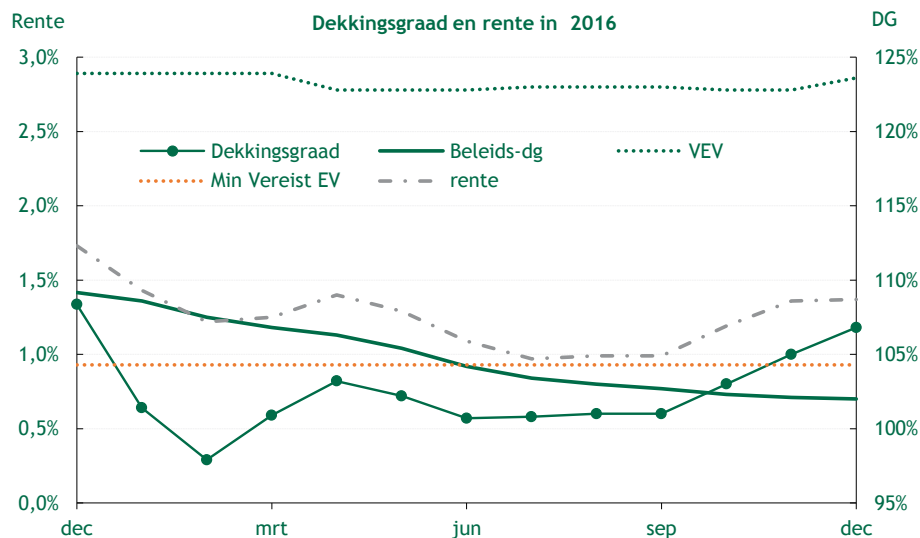
De financiële positie van een pensioenfonds wordt weergegeven door de nominale dekkinggraad. Hierbij wordt het pensioenfondsvermogen gedeeld door de waarde van pensioenverplichtingen voor risico van het fonds. De ontwikkeling van de nominale dekkinggraad gedurende 2016 heeft een volatiel verloop laten zien. Per einde van het eerste kwartaal kwam de nominale dekkinggraad uit op 100,9%. Gedurende het jaar trok de nominale dekkinggraad aan waarbij aan het einde van het vierde kwartaal een niveau resulteerde van 106,8%. Dit volatiele verloop van de nominale dekkinggraad is toewijsbaar aan enerzijds de behaalde rendementen die door de ontwikkelingen in de financiële markten sterk fluctueerden en anderzijds aan de bewegingen van de marktrente die de waardering van de verplichtingen fors deden toenemen.

De gemiddelde rente waartegen het fonds de pensioenverplichtingen waardeert, daalde gedurende 2016 van een niveau van 1,7% naar 1,4%. Daarmee kende de rente een drukkend effect op de nominale dekkinggraad. Het fonds dekt een deel van het renterisico af. Als gevolg van deze rente-afdekking en de rendementen binnen de overige beleggingen, werd over 2016 een bruto rendement van 8,6% behaald door SPF.

Behalve de nominale dekkinggraad rapporteert SPF eveneens een beleidsdekkinggraad. De beleidsdekkinggraad wordt ingezet voor de strategische besluitvorming en beleidsbepaling van SPF. De beleidsdekkinggraad is het gemiddelde van de laatste 12 ultimo maand nominale dekkinggraden. De nominale dekkinggraad is een momentopname van de financiële positie aan het einde van het jaar. De beleidsdekkinggraad is een gemiddelde over een langere periode en laat om deze reden een meer stabiel verloop zien. De beleidsdekkinggraad daalde van 109,2% ultimo 2015 naar 102,0% ultimo 2016.

SPF bevindt zich eind 2016 in een reservetekort en een dekkingstekort. Dit komt omdat de beleidsdekkinggraad van 102,0%, ultimo 2016 lager is dan respectievelijk de vereiste dekkinggraad van 123,6% en de minimaal vereiste dekkinggraad van 104,3%. Als gevolg van het reservetekort heeft SPF in januari 2017 een nieuw herstelplan ingediend bij DNB.

De ontwikkeling van de (niet gedempte) dekkinggraad, de beleidsdekkinggraad en de (minimaal) vereiste dekkinggraad is in navolgende figuur opgenomen. De minimaal vereiste dekkinggraad is de ondergrens van de vereiste dekkinggraad en een trigger voor kortingen indien het fonds gedurende vijf jaren niet beschikt over een beleidsdekkinggraad boven de minimaal vereiste dekkinggraad.

3.2 De pensioensector naar een nieuwe toekomst

Financiële situatie pensioenfondsen

DNB rapporteerde in november 2016 dat de financiële positie van veel pensioenfondsen zeer zorgwekkend was. Pensioenkortingen begin 2017 zouden daardoor niet zijn uit te sluiten. De rente is in het laatste kwartaal van 2016 echter sterk gestegen waardoor de financiële positie verbeterde en kortingen vooralsnog in Nederland zeer beperkt zijn gebleven. De overheid besloot in de tweede helft van januari 2017 de hersteltermijnen van pensioenfondsen niet te verlengen. Gezien de huidige financiële positie van pensioenfondsen zijn kortingen in de toekomst niet uit te sluiten.

Nieuw Pensioenstelsel

In Nederland staan de pensioenfondsen sterk onder druk door de ontwikkelingen op de financiële markten en vooral door de lage rente waardoor pensioentoezeggingen veel duurder zijn geworden dan vroeger het geval was. Er is dan ook een grote mate van consensus in de pensioensector en ook bij de overheid en toezichthouders (AFM en DNB) dat het pensioensysteem mogelijk aangepast of zelfs geheel vervangen zou moeten worden door een nieuw pensioensysteem dat robuust, begrijpelijk, eerlijk en toekomstbestendig is. De overheid heeft de Sociaal Economische Raad (SER) verzocht hiernaar onderzoek te doen.

De SER bracht medio 2016 hierover een rapport uit getiteld "Verkenning van een nieuw pensioencontract met persoonlijk pensioenvermogen, gecombineerd met een collectieve buffer voor deling van financiële risico's". Hierin werd een aantal varianten beschreven die volgens de SER het pensioensysteem in Nederland voor langere tijd houdbaar zouden maken. De Pensioenfederatie heeft aanvullend aan deze verkenning onderzoek uitgevoerd naar twee van de door de SER genoemde varianten voor een nieuw pensioencontract. De onderzochte varianten zijn de ambitieovereenkomst zonder zekerheidsmaat (eigenlijk een aanpassing op de huidige collectieve pensioentoezegging) en het persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling (een variant op basis van beschikbare premie die individueel wordt belegd). De verkenning van de Pensioenfederatie toont aan dat beide varianten in de praktijk uitvoerbaar zijn. Beide varianten kennen naast voordelen ook aandachtspunten. Die aandachtspunten richten zich op aspecten als juridische houdbaarheid, het delen van risico's en communicatie. Uit het onderzoek van de Pensioenfederatie blijkt dat de twee varianten daarmee op belangrijke punten sterk van elkaar verschillen.

Een nadere uitwerking van de onderzochte varianten kan leiden tot een mogelijk breed gedragen nieuwe pensioenvariant. Die variant kan het antwoord zijn op de vraag hoe op de beste wijze in Nederland een robuust, begrijpelijk, eerlijk en toekomstbestendig pensioen wordt georganiseerd. Het streven, zoals verwoord door de SER en de Pensioenfederatie, is gericht om te komen tot een evenwichtig contract waarin met collectieve risicodeling welvaartswinst wordt geboekt, evenwichtigheid wordt bereikt en waarbij vooral in de uitkeringsfase bescherming wordt geboden tegen economische tegenwind. De toekomstige pensioenvarianten die op dit moment de voorkeur genieten, zijn aan het bestuur toegelicht in een dialoog met de Pensioenfederatie (PF). Deze discussie kan gevolgen hebben voor de aard van de pensioenregeling van SPF. Het bestuur volgt de ontwikkelingen dan ook met veel belangstelling.

Pensioencommunicatie

In 2015 is de Wet pensioencommunicatie aangenomen. De betreffende wet heeft gevolgen gehad voor de communicatie van alle pensioenfondsen en daarmee ook SPF. Binnen de Wet pensioencommunicatie is vastgelegd dat de communicatie juist, tijdig en evenwichtig dient te zijn en aan moet sluiten bij de behoefte van de deelnemer. Uiteindelijke doelstelling van de Pensioenwet is dat de deelnemer handelingsperspectief wordt geboden. In dit verband heeft in 2016 de vormgeving van het Uniform Pensioen Overzicht, het UPO-model, een grondige metamorfose ondergaan. De pensioenkoepels hebben met deze nieuwe UPO-modellen getracht te komen tot een gelaagde communicatie, zoals dit in het Pensioen 1-2-3 eerder reeds is nagestreefd. Net als op Pensioen 1-2-3 wordt nu ook in het UPO-model gebruik gemaakt van pictogrammen. Bovendien zijn de UPO-modellen beknopter geworden en is de nieuwe indeling van het UPO-model gebaseerd op het bieden van overzicht - inzicht - actie. SPF heeft deze zaken in 2016 verder geïmplementeerd. Ook andere communicatiemiddelen zijn, waar nodig, aangepast. Zo is de startbrief vervangen door Pensioen 1 van Pensioen 1-2-3 en is de website op enkele plaatsen aangepast, bijvoorbeeld bij een aantal brochures. Tevens zijn de (standaard)brieven aan de deelnemers met betrekking tot diverse pensioenprocessen aangepast.

3.3 Organisatie & beleid

3.3.1 Profiel

SPF is in 2003 opgericht met als doel zorg te dragen voor de uitvoering van de pensioenregelingen van de (pre)pensioenen van werknemers, gewezen werknemers en hun nagelaten betrekkingen van SABIC Limburg B.V., SABIC Europe B.V. en SABIC Capital B.V. Bovendien zijn vanaf 1 januari 2014 de werknemers van SABIC Innovative Plastics BV en SABIC Global Technologies BV toegetreden tot het pensioenfonds voor wat betreft hun pensioenopbouw. Per 1 januari 2015 zijn de opgebouwde rechten en aanspraken van alle deelnemers van stichting Pensioenfonds SABIC Innovative Plastics die daartoe geen bezwaar hebben gemaakt overgedragen via een CWO aan SPF.

Missie

SPF draagt zorg voor de uitvoering van de pensioenregelingen die SABIC met de werknemers is overeengekomen. SPF heeft de ambitie pensioenaanspraken van actieve deelnemers aan te passen aan de loonontwikkeling bij de verschillende werkgevers van SABIC en de pensioenuitkeringen evenals de aanspraken van de gewezen deelnemers aan te passen aan de algemene prijsontwikkeling. SPF wil deze ambitie waarmaken door een kosteneffectieve en efficiënte uitvoering van de pensioenregeling gepaard gaande met een solide strategisch beleggingsbeleid, een beheerste uitvoering van het beleggingsbeleid en een verantwoord risicobeheer. SPF hecht in de beleidskeuzes aan evenwichtige belangenbehartiging, maatschappelijke normen en waarden en wil transparant, helder en begrijpelijk zijn in de communicatie met belanghebbenden.

Doelstelling

Het fonds heeft als statutaire doelstelling te voorzien in de verzekering van pensioen en daarmee vergelijkbare periodieke uitkeringen van werknemers en gewezen werknemers en hun nagelaten betrekkingen verbonden aan de verbonden SABIC ondernemingen overeenkomstig het door het fonds vastgestelde pensioenreglement.

3.3.2 Governance

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het beheer van het pensioenfonds zoals vastgelegd in de Pensioenwet, de uitvoeringsovereenkomst, de statuten en het Reglement Bestuurlijk Raamwerk van het fonds. Het bestuur besteedt daarbij in het bijzonder aandacht aan het strategische beleid.

Het bestuur van het fonds bestaat uit tien stemgerechtigde leden die allen door het bestuur worden benoemd. Door de werkgevers, SABIC Europe BV, SABIC Limburg BV, SABIC Capital BV, SABIC Innovative Plastics BV en SABIC Global Technologies BV, worden vier leden voorgedragen. De ondernemingsraden van SABIC dragen twee leden voor. Twee leden worden gekozen uit en door de pensioengerechtigden van het fonds. De twee externe bestuursleden worden door het fonds aangesteld voor hun expertise van een specifiek aandachtsgebied.

Dagelijks Bestuur

Dagelijkse (uitvoerings)aangelegenheden, voortkomend uit beleidskeuzes en passend binnen de door het bestuur gegeven kaders, worden behandeld door het Dagelijks Bestuur bestaande uit de voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter. Het bestuur laat zich regelmatig bijstaan door de externe bestuursleden. In afwijking van de statutaire bepalingen wordt de functie van plaatsvervangend voorzitter thans uitgeoefend door een door de werkgevers voorgedragen bestuurslid. Dit wordt elk jaar getoetst met de ondernemingsraden die ook dit jaar hiervoor hun akkoord hebben gegeven.

De taken en bevoegdheden van het Dagelijks Bestuur zijn beschreven en opgenomen in de statuten en verder uitgewerkt in het Reglement Bestuurlijk Raamwerk.

De voorzitter en plaatsvervangend voorzitter treden gezamenlijk op als aanspreekpunt voor:

- het VO en VC;
- sociale partners bestaande uit de werkgevers en de vakbonden;
- de ondernemingsraden;
- externe partijen zoals DNB en AFM.

Bestuurs-(advies)commissies

Om beter op specialistische vraagstukken in te kunnen spelen, voor een goede beleidsvoorbereiding en voorbereiding van de bestuurlijke besluitvorming, laat het bestuur zich op een aantal deskundigheidsgebieden adviseren. Het bestuur wordt door de Commissie Financiën en de Commissie Pensioenen ondersteund in de beleidsvoorbereiding. Iedere commissie bestaat naast een extern bestuurslid, die tevens de rol van voorzitter van de betreffende commissie vervult, uit vier bestuursleden en heeft als primaire taak het bestuur te adviseren over aangelegenheden op hun specifieke aandachtsterrein. De Commissie Financiën wordt daarnaast ondersteund door een externe beleggingsdeskundige en vanaf 2016 door een externe risk management adviseur.

In het Reglement Bestuurlijk Raamwerk van het fonds zijn de taakomschrijvingen van de commissies opgenomen. Dit reglement is in 2016 naar aanleiding van de aanpassingen in het bestuur voortkomend uit de gemaakte afspraken gedurende de CWO geactualiseerd.

De Commissie Financiën draagt zorg voor de adviesvoorbereiding van vermogensbeheer, financiën en risicomanagement. De Commissie Pensioenen adviseert het bestuur aangaande pensioenontwikkelingen en actuariële vraagstukken, klachten en geschillen, inhoud van pensioenregelingen en communicatie.

Succession Planning / opvolging binnen het fonds zeker stellen

Het bestuur is er voor verantwoordelijk dat het beschikt over alle nodige deskundigheden, geschiktheiden en competenties zowel op individueel als op collectief niveau. De voordragende partijen zijn verantwoordelijk voor het tijdig aanwijzen en ter beschikking stellen van geschikte kandidaten. Op het moment van voordracht van een kandidaat tot bestuurslid dient de kandidaat minimaal aan het door DNB vastgestelde geschiktheidsniveau A te voldoen. Vanuit deze gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de samenstelling en instandhouding van het bestuur op een afdoende deskundigheids- en competentieniveau is het bestuur met de betrokken partijen een opvolgingsplan overeengekomen. Het fonds beschikt over voldoende potentiële kandidaten uit de drie geledingen (werkgever, werknemers en pensioengerechtigden). Voor de potentiële kandidaten op de lijst gelden selectiecriteria, die voor alle geledingen gelijk zijn. De potentiële kandidaten zijn inmiddels opgeleid tot het door DNB vastgestelde geschiktheidsniveau A. Om de kennis van de potentiële kandidaten op peil te houden, vinden aanvullend themabijeenkomsten plaats. De regie voor het opleiden van de potentiële kandidaten is in handen van het Dagelijks Bestuur.

Geschiktheid

Het bestuur is kritisch op het eigen functioneren en heeft veel aandacht voor deskundigheidsverbetering. Als basis hanteert het bestuur het eigen geschiktheids- en opleidingsplan. In dit plan wordt invulling gegeven aan het voldoen van de vereiste basis- en dieptekennis op de door het bestuur vastgestelde deskundigheidsgebieden.

Het bestuur hanteert voorts een deskundigheidsmatrix die periodiek wordt bijgewerkt. In het deskundigheids- en opleidingsplan heeft het bestuur gekozen voor één opleidingsinstituut voor alle bestuursleden en kandidaat-bestuursleden gericht op de ontwikkeling van (diepte-)kennis. Dit betekent dat naast de basisopleiding (kennis) ook de opleidingen die gericht zijn op breedtekennis en dieptekennis (inzicht en oordeelsvorming) standaard deel uitmaken van de opleidingsafspraken bij hetzelfde opleidingsinstituut.

Met alle bestuursleden is een persoonlijk ontwikkelplan afgesproken. In dit ontwikkelplan zijn eveneens afspraken gemaakt over de deelname aan (externe) seminars of workshops. In 2016 hebben alle

bestuursleden cursussen gevolgd om te voldoen aan hun persoonlijk ontwikkelplan. Daarnaast worden regelmatig themasessies gehouden waarin aandacht wordt besteed aan een actueel thema waarbij specifiek wordt stilgestaan bij voor het fonds relevante ontwikkelingen.

Diversiteitsbeleid

Het bestuur streeft na dat de samenstelling van het bestuur een afspiegeling is van de deelnemerspopulatie. Het bestuur erkent de voordelen van en waardeert de verschillen tussen personen en onderstreept het belang van diversiteit. Hieraan wordt uitdrukkelijk aandacht besteed bij de succession planning. Expliciet wordt gekeken voor een evenwichtige bestuurssamenstelling naar leeftijd (boven/onder de 40 jaar), geleding en sekse. Het bestuur tracht de diversiteitseisen te volgen zoals vastgelegd in de Code Pensioenfondsen. De bestuurssamenstelling weerspiegelt de diverse geledingen (actieve en inactieve deelnemers en tevens naar geassocieerde ondernemingen) naar behoren waarmee aan dat aspect van diversiteit wordt voldaan. Binnen het bestuur is momenteel één bestuurslid vrouw. SPF heeft echter geen bestuurslid jonger dan 40 jaar. Het bestuur erkent dat de ambitie om diversiteit in al zijn aspecten aan te brengen moeizaam is. Desondanks houdt het realiseren hiervan de voortdurende aandacht van het bestuur en draagt het dit ook uit aan de partijen die bestuursleden voordragen.

Evaluatie functioneren

Periodiek wordt het individuele functioneren van de bestuursleden geëvalueerd en wordt de werking van het gekozen bestuursmodel beoordeeld. In 2016 heeft een individuele evaluatie plaatsgevonden. Bovendien heeft in januari 2016 een collectieve evaluatie van het bestuur en de adviescommissies plaatsgevonden. Daarnaast heeft het bestuur zich gebogen over de samenstelling en doelstellingen van de commissies wat geleid heeft tot een paar kleine aanpassingen die zijn verwerkt in het Reglement Bestuurlijk Raamwerk.

Vanwege de toegenomen geschiktheidseisen heeft het bestuur zowel individueel als collectief in 2015 een zogenaamde gap analyse doorlopen bij een extern opleidingsinstituut om eventuele lacunes in de deskundigheid van de individuele bestuursleden te identificeren. Naar aanleiding hiervan zijn individuele opleidingsplannen opgesteld voor de leden van het bestuur en is in 2016 een aanvang gemaakt met het volgen en inroosteren van opleidingen. De ingeroosterde modules zijn voor het overgrote deel afgewerkt.

Evenwichtige belangenafweging

Het bestuur hecht er waarde aan dat alle belanghebbenden bij het fonds zich op een evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Dit is naast de wettelijke verplichting om beleid evenwichtig vorm te geven het uitgangspunt van beleid en besluitvorming bij SPF. Dit betekent dat het bestuur bij ieder beleidsvoornemen of te nemen besluit nadrukkelijk alle betrokken belangen afweegt. Daarbij worden de belangen van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden als deelnemersgroepen meegewogen evenals de belangen van de werkgevers en andere belanghebbenden. In de verantwoording door het bestuur naar de verschillende fondsorganen ten aanzien van de genomen besluiten, wordt toegelicht hoe invulling is gegeven aan het beginsel van evenwichtige belangenafweging.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht bij SPF is geregeld door instelling van een Visitatiecommissie (VC). De VC heeft als wettelijke taak het beoordelen van:

- het functioneren van (het bestuur van) het fonds;
- beleids- en bestuursprocedures en -processen en de checks en balances van het fonds;
- de manier waarop het fonds wordt aangestuurd;
- de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met risico's op de langere termijn;
- overige risicogebieden die naar mening van de VC van belang zijn.

Voor het jaar 2016 heeft het bestuur de VC gevraagd in aanvulling op de wettelijke eis een oordeel te geven over de volgende werkgebieden en onderdelen:

- besturen van een organisatie
- beheer van de uitvoeringsovereenkomst

- risico's op de langere termijn
- vermogensbeheer
- risico management
- governance
- communicatie
- verantwoordingsorgaan
- uitbesteden van werkzaamheden
- opvolging visitatie 2015
- strategiestudie (levensvatbaarheid van SPF op de langere termijn)
- optimalisering risicomangementfunctie SPF
- dienstverleningsovereenkomst/uitbestedingscontract

De VC bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen. De VC legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan (VO). In het verslagjaar 2016 is de samenstelling van de VC ten opzichte van 2015 niet gewijzigd. Jaarlijks voert de VC een visitatie uit. Ook over 2016 heeft deze visitatie plaatsgevonden. In de toekomst zal de VC mogelijk vervangen worden door een Raad van Toezicht (RvT), dit is afhankelijk van de uitkomst van het wetsvoorstel.

De bevindingen van de VC inclusief een reactie van het bestuur zijn opgenomen in paragraaf 6.1.

Verantwoordingsorgaan

Aan het Verantwoordingsorgaan (VO) zijn de wettelijke adviestaken en -rechten toebedeeld. De advisering omvat onder meer het beloningsbeleid voor het bestuur en het sluiten, wijzigen of beëindigen van de uitvoeringsovereenkomst. Ook heeft het VO de taak om jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het bestuur en het door het bestuur uitgevoerde beleid in het betreffende jaar. Ten slotte komt het VO vooruitkijkend tot een oordeel over de beleidskeuzes van het bestuur voor de toekomst.

Bij de benoeming van VO-leden worden de betreffende kandidaten vooraf getoetst aan de hand van vastgelegde deskundigheidseisen en een competentie profiel. Deze eisen liggen op het niveau A zoals ook omschreven in de Handreiking geschikt pensioenfondsbestuur van de Pensioenfederatie (PF).

Het VO bestaat uit zes leden. Twee leden zijn aangewezen door de werkgever SABIC, twee leden door de Ondernemingsraden van SABIC en twee leden zijn gekozen door en uit de pensioengerechtigden. Gedurende 2016 heeft het VO regelmatig met het (dagelijks) bestuur over de door het bestuur genomen besluiten gesproken.

Het verslag van het VO over 2016 inclusief een reactie van het bestuur daarover is opgenomen in paragraaf 6.2.

Uitbesteding aan DPS en toezicht op de uitvoering

De uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer is door het bestuur op basis van een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) uitbesteed aan DPS. De diensten en de kwaliteit hiervan zijn nader uitgewerkt in een gedetailleerde Service Level Agreement (SLA). Behalve dat DPS de uitvoering voor SPF verzorgt, adviseert DPS het bestuur bij de voorbereiding van het beleid en is DPS verantwoordelijk voor de rapportages waarmee de uitvoering van het beleid wordt bewaakt door het bestuur. De ondersteunende dienstverlening van DPS wordt jaarlijks getoetst.

Gelet op de resterende looptijd van de DVO heeft het bestuur in 2015 formeel de DVO met DPS opgezegd. In 2016 heeft het bestuur de uitbesteding aan DPS herbeoordeeld. Hierbij is vastgesteld dat het bestuur tevreden is over de uitvoering. Mede op basis van de uitkomsten van de voornoemde toetsing zijn in 2016 succesvol onderhandelingen met DPS gevoerd om te komen tot een nieuwe DVO en SLA. Ten aanzien van de tariefstelling voor de dienstverlening is een principe overeenkomst bereikt welke per 1 januari is ingegaan voor een periode van 2 jaar.

In aanvulling op de jaarlijkse toetsing beoordeelt het bestuur elk kwartaal de dienstverlening van DPS. Als basis voor deze toetsing wordt het bestuur via een gedetailleerd kwartaalverslag op de hoogte gebracht van alle aspecten van de uitvoering gedurende de verslagperiode op het gebied van vermogensbeheer, risicomanagement, pensioenuitvoering en communicatie alsmede de kwaliteit van de overige operationele en adviserende dienstverlening van DPS. Het bestuur bepaalt onafhankelijk, waarbij het oordeel van de voorzitters van de Commissie Financiën en de Commissie Pensioenen wordt meegenomen, de eindbeoordeling van de dienstverlening van DPS en legt deze eindbeoordeling vast in een op kwartaalbasis opgesteld bestuursverslag.

Binnen het kader van uitbesteding is een beheerste en integere bedrijfsvoering wettelijk verplicht. Daarom rapporteert DPS over alle door DPS uitgevoerde risicoanalyses en interne audits gericht op de administratieve organisatie. Deze risicoanalyses en interne audits worden op basis van een jaarplan periodiek uitgevoerd. Naast deze interne door DPS en de afdeling Corporate Operational Audit (COA) van DSM uitgevoerde controlewerkzaamheden vinden jaarlijks audits plaats door de externe accountant. Vanaf 2016 is DPS in het bezit van een door de externe accountant onafhankelijk getoetste ISAE 3402 type II rapportage waarbij zekerheid wordt gegeven over bestaan en werking van de interne beheersing ten aanzien van de pensioenbeheer-, vermogensbeheer-, financiële administratie en verslagleggingsactiviteiten uitgevoerd door DPS. Tevens geeft de ISAE 3402 assurance rapportage zekerheid met betrekking tot de IT general controls van DPS (fysieke en logische toegangsbeveiliging, operationeel beheer (incident management/monitoring), change management, back up / recovery uitwijk en de uitbesteding van diensten).

Daarnaast beschikt DPS voor het door haar uitgevoerde vermogensbeheer over een onafhankelijk geverifieerde Global Investment Performance Standards (GIPS®) verklaring met betrekking tot de door haar behaalde rendementen en meting daarvan en van de benchmarkberekeningen van de beleggingsresultaten.

Al deze rapporten en documenten worden aan het bestuur ter beschikking gesteld voor de beoordeling van kwaliteit en toereikendheid van de administratieve organisatie en beheersing van DPS en de door haar behaalde resultaten.

Uitbesteding vermogensbeheer

SPF heeft het vermogensbeheer uitbesteed aan DPS als fiduciair beheerder. Een deel van het vermogensbeheer wordt door DPS zelf uitgevoerd en een deel is uitbesteed bij andere vermogensbeheerders. DPS doet een voorstel voor de selectie van een vermogensbeheerder volgens een door het fonds geaccordeerde procedure passend binnen het kader van het door het bestuur vastgestelde strategische beleid. Tevens wordt de passendheid van de belegging binnen de overtuigingen van het fonds op hoofdlijnen door het bestuur beoordeeld. Deel van deze procedure betreft een 'right of refusal' van het bestuur dat daarmee een finale toetsing op de volledigheid van de door DPS doorlopen procedure uitvoert en op de voorgestelde vermogensbeheerder. Uiteindelijk wordt door DPS na akkoord van en onder verantwoordelijkheid van het bestuur de vermogensbeheerder aangesteld.

Na aanstelling monitort DPS vanuit de fiduciaire functie alle vermogensbeheerders (zowel intern DPS als extern) op performance, beleggingsproces, continuïteit, service, het naleven van de contractueel gestelde richtlijnen en aan uit de wet voortvloeiende verplichtingen. Alle mandaten worden op basis van gelijke criteria beoordeeld. Additioneel worden de controlerapportages van externe beheerders, zoals opgesteld door de externe accountant van de betreffende externe beheerders, door DPS beoordeeld. De resultaten van deze controle-activiteiten worden via het kwartaalverslag en separate rapportages aan het bestuur gecommuniceerd.

DPS rapporteert periodiek aan de Commissie Financiën en het bestuur omtrent de resultaten van het vermogensbeheer en de balanspositie. Dit betreft zowel de behaalde rendementen, afwijkingen van de mandaten, de behaalde resultaten door DPS als fiduciair manager alsook de balans en de ontwikkeling van de dekkingsgraden en de volatiliteit daarvan.

Custodian

SPF heeft Kasbank aangesteld als custodian voor het bewaren van effecten. Daarnaast zijn diverse andere activiteiten waaronder onder meer derivaten clearing, security lending en tax reclaims neergelegd bij Kasbank. Hiertoe heeft SPF een dienstverleningsovereenkomst en een SLA met Kasbank afgesloten waarin de diensten en de kwaliteitsvereisten verder zijn uitgewerkt. Jaarlijks ontvangt en beoordeelt DPS het ISAE 3402 rapport van Kasbank en communiceert mogelijke bevindingen met de financiële commissie en het bestuur.

Beloningsbeleid

Het bestuur voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. SPF toetst en vergelijkt zoveel als mogelijk het beloningsbeleid bij externe partijen. Aan (voormalige) bestuurders zijn geen leningen verstrekt door het fonds. Tevens is geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Het pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst. Voor de inzet van de bestuursleden is een marktconforme onkostenvergoeding van toepassing. Voor de inzet van de bestuursleden, leden van het VO alsook adviseurs en leden van de VC die allen geen dienstverband hebben met SABIC is een marktconforme onkostenvergoeding van toepassing.

De leden van het bestuur en het VO die in dienst zijn van SABIC ontvangen geen bezoldiging of onkostenvergoeding vanuit SPF. Zij zijn in dienstbetrekking van SABIC en vallen onder het algemene arbeidsvoorwaardenbeleid van SABIC. Er is geen sprake van een (aanvullende) beloning vanuit SPF. De vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het bestuur ontvangen een vergoeding gebaseerd op de Verordening vergoedingen Sociaal-Economische Raad 2011-2012.

De externe bestuursleden, de leden van de visitatiecommissie (in de toekomst leden van de RvT) en de externe beleggings- en risicoadviseur ontvangen een marktconforme vergoeding. Prestatie gerelateerde beloningen en ontslagvergoedingen vinden niet plaats.

Het beloningsbeleid van bestuursleden is opgenomen in paragraaf 4.7.8.

Integriteitsrisicoanalyse

In 2016 heeft het bestuur als onderdeel van de jaarlijkse strategischerisicoanalyse een integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd. De resultaten van deze integriteitsrisicoanalyse hebben geen aanleiding gegeven tot aanscherping van het bestaande integriteitsbeleid. Het bestuur is van mening dat de integriteitsrisico's door middel van het gevoerde beleid worden teruggebracht tot een acceptabel niveau. Aanvullend heeft het bestuur in 2016 een awareness sessie inzake integriteit georganiseerd waar, op basis van een aantal dilemma's, vraagstukken ten aanzien van integriteit zijn behandeld. In de sessie is de gedragscode besproken, is een interpretatie gegeven van de gedragscode en is deze vertaald naar de besproken dilemma's.

Code Pensioenfondsen

Het bestuur vindt de Code Pensioenfondsen, opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie (PF), van groot belang en heeft de aanbevelingen en best practices vanuit de code ingebed in de bedrijfsvoering en in dit jaarverslag.

Om de naleving van de Code Pensioenfondsen op een volledige en gestructureerde wijze te toetsen, zijn de normen vertaald naar een checklist voor het jaarverslag. De betreffende checklist is doorlopen, afwijkingen zijn geïdentificeerd en waar mogelijk bijgesteld. Bij deze analyse is vastgesteld dat zich ten aanzien van de Code Pensioenfondsen geen afwijkingen voordoen met uitzondering van de normen voor diversiteit.

De samenstelling van het bestuur en het verantwoordingsorgaan (VO) voldoet niet aan alle in de Code Pensioenfondsen gestelde diversiteitsnormen. In het verantwoordingsorgaan is geen vrouw vertegenwoordigd en in zowel het bestuur als in het verantwoordingsorgaan heeft momenteel niemand jonger dan 40 jaar zitting. In het geschiktheidsplan van het fonds is een passage opgenomen inzake het diversiteits-

beleid. Bij de werving van nieuwe leden voor beide organen alsook via de succession planning pool wordt uitdrukkelijk rekening gehouden met de diversiteitsaspecten waar de voordragende partijen uitdrukkelijk in worden betrokken. Voortvloeiend uit de voornoemde diversiteitsaspecten zijn bewust mannen én vrouwen alsmede leden jonger én ouder dan 40 jaar opgenomen in de succession planning pool.

Pensioenfederatie

Het fonds is lid van de PF en vindt het van belang dat de belangen van alle pensioenfondsen in Nederland op een afdoende wijze worden vertegenwoordigd. In 2016 heeft de Pensioenfederatie in een themasessie met het bestuur en VO haar zienswijze op het nieuwe pensioenstelsel toegelicht.

Countervailing power DPS

Het fonds heeft de bedrijfsvoering grotendeels aan DPS uitbesteed. Het bestuur vindt het van groot belang dat voldoende toezicht wordt uitgeoefend op deze uitbestede activiteiten en dat op een voldoende diepgaand niveau countervailing power bestaat ten opzichte van DPS. Het fonds heeft daartoe twee externe deskundigen aangesteld als voorzitters van de beide commissies die tevens bestuurslid zijn, een externe beleggingsadviseur en een externe risicoadviseur. Dezen zijn allen onafhankelijk en ter zake deskundig en dragen daarmee uitdrukkelijk bij aan de gewenste countervailing power van het bestuur als collectief aan DPS. Tevens voorzien zij het bestuur van objectief en professioneel advies. Onderstaand wordt nadere informatie verstrekt over de betrokkenheid, taken en verantwoordelijkheden van derden bij het fonds:

- De externe bestuursleden ondersteunen het bestuur bij specialistische vraagstukken en op specifieke deskundigheidsgebieden. De externe bestuursleden vervullen de rol van voorzitter van de Commissie Financiën en de Commissie Pensioenen. De externe bestuursleden zijn tevens stemgerechtigd bestuurslid.
- Het fonds laat zich op het gebied van vermogensbeheer, risicobeheer, integraal balansmanagement en strategische beleidsvorming bijstaan door een externe beleggingsadviseur en vanaf 2016 additioneel door een onafhankelijke risicoadviseur.
- De certificerend actuaris stelt jaarlijks een actuariel rapport op, waarin een verklaring is opgenomen ten aanzien van de door de actuaris getoetste onderwerpen. Het betreft onder meer een toetsing van de vastgestelde technische voorzieningen, de actuariële analyses, de vermogenspositie, waaronder het (minimaal) vereist eigen vermogen, de kostendekkende premie en de verslagstaten. Tevens toetst de certificerend actuaris of SPF voldoet aan de in de Pensioenwet gestelde eisen met betrekking tot zorgvuldig vermogensbeheer, het prudent person beginsel.
- De externe accountant controleert de jaarstukken. De externe accountant geeft een verklaring bij de jaarrekening over de getrouwheid en geeft door middel van het accountantsverslag een toelichting op de controle van de jaarrekening en het jaarverslag.
- Tevens worden aan het bestuur rapportages en advies verstrekt door een onafhankelijke Compliance Officer aangaande de inbedding naleving van de gedragscode van het fonds. Het integriteitsbeleid is hiervan een belangrijk onderdeel.

3.3.3 Pensioenregelingen

Vanaf 1 januari 2011 geldt voor de deelnemers van SPF een voorwaardelijke middelloonregeling met een CDC-financiering. De pensioenregeling van SPF in 2016 houdt op hoofdlijnen het navolgende in:

- Opbouw van ouderdomspensioen met 1,875% per jaar over de pensioengrondslag, gedefinieerd als het vaste jaarsalaris minus de franchise van €12.953 gemaximeerd op het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€101.519 - niveau 2016) en opbouw van partnerpensioen voor de partner ter grootte van 70% van het (bereikbare) ouderdomspensioen. Hierbij wordt als peildatum voor de vaststelling van het jaarinkomen uitgegaan van 1 januari van het desbetreffende kalenderjaar.
- De aanspraken op ouderdomspensioen kennen een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. Vervroeging van het ouderdomspensioen is mogelijk tot maximaal de ingangleeftijd van 60 jaar.

- De voorwaardelijke toeslagverlening voor deelnemers wordt gebaseerd op het gemiddelde van de loonstijgingen overeenkomstig de cao's van SABIC Limburg B.V. en SABIC Innovative Plastics B.V. De voorwaardelijke toeslagverlening voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden wordt gebaseerd op de consumentenprijsindex (CPI-Alle Huishoudens-afgeleid), zoals vastgesteld door het CBS.
- Wezen ontvangen als zij aan de vereiste criteria voldoen een wezenpensioen ter grootte van 14% van het bereikbare ouderdomspensioen. Voor volle wezen wordt dit percentage verdubbeld.
- Bij arbeidsongeschiktheid is er onder voorwaarden recht op een arbeidsongeschiktheidspensioen en/of premievrije pensioenopbouw.

Sinds 1 januari 2015 voert SPF ook een vrijwillige nettopensioenregeling uit voor het vaste jaarinkomen dat uitgaat boven het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€101.519 - niveau 2016). Deze vrijwillige nettopensioenregeling houdt op hoofdlijnen het volgende in:

- een vrijwillige premieovereenkomst waarin inleg plaatsvindt op basis van een fiscale, leeftijdsafhankelijke staffel voor het vaste jaarsalaris boven het grensbedrag zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964 (€101.519 - niveau 2016);
- het netto pensioenkapitaal, zijnde de ingelegde netto pensioenpremies verhoogd met de voor beheer- en transactiekosten gecorrigeerde maandelijksse rendementen, wordt belegd conform de beleggingsmix van het pensioenfonds;
- het netto pensioenkapitaal wordt standaard tijdsevenredig in de tien jaar voorafgaand aan pensioen- datum aangewend voor inkoop van netto-ouderdoms- en netto-partnerpensioen. De deelnemer kan besluiten om af te wijken van de voornoemde standaardinkoop, voor zover hij dit schriftelijk aan het fonds meedeelt;
- gedurende het deelnemerschap biedt de nettopensioenregeling een netto-partnerpensioen, netto-wezenpensioen en premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid op risicobasis.

De pensioenregelingen kennen een voorwaardelijk recht op toeslagverlening. SPF streeft er naar om op de opgebouwde pensioenaanspraken van actieve deelnemers, de premievrije (netto-) pensioenaanspraken van de gewezen deelnemers en de ingegane (netto-) pensioenen van de pensioengerechtigden jaarlijks een toeslag te verlenen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

23

3.3.4 Integraal Balans Management (IBM)

SPF maakt gebruik van Integraal Balansmanagement (IBM). Binnen de aanpak van IBM wordt de samenhang tussen het vermogen en de pensioenverplichtingen als beginpunt van de strategische besluitvorming genomen. Daarbij wordt voor de beleidsvorming een duidelijk afgebakend en gestructureerd proces doorlopen. Om dit IBM-proces te doorlopen, zijn van belang: lange termijn strategische fondsdoelstellingen en een helder risicokader, waarin is verwoord welke risico's passend zijn voor de realisatie van deze doelstellingen.

Het bestuur heeft de risicohouding en de nagestreefde strategische doelstellingen vastgelegd na een brede bestuurlijke discussie met sociale partners. Daarnaast is de risicohouding getoetst bij de deelnemers en pensioengerechtigden via een risicobereidheidsonderzoek. Ten slotte is het van belang dat de Investment Beliefs en Policy Beliefs van het fonds over respectievelijk beleggingen en pensioenen helder zijn omschreven. De Policy Beliefs zijn samen met het risicobereidheidsonderzoek en de risicoacceptatie van het bestuur een van de pijlers voor beleidsontwikkeling.

Toets op realisatie en uitvoerbaarheid

De uiteindelijke bepaling van het lange termijn strategisch beleid vindt plaats binnen een Asset Liability Management (ALM) studie waarbij het beleid wordt getoetst op de mate van realisatie van de strategische doelstellingen, de risicohouding van het fonds en passendheid binnen de Investment Beliefs en Policy Beliefs van het fonds. Ook wordt gekeken of het beleid uitvoerbaar is binnen de beschikbare beleidsruimte op het gebied van premies, beleggingen, toeslagverlening en kortingen.

De IBM-aanpak is niet alleen gericht op het bepalen van het lange termijn strategisch beleid, maar wordt ook gebruikt voor de bewaking van de sturingsparameters en eventuele bijstelling van het strategisch beleid. Hierbij worden de economische ontwikkelingen en de financiële positie van het fonds bewaakt naast de realisatie van de strategische doelstellingen en risicohouding. Als de financiële situatie van het fonds dan wel de verwachte realisatie van de pensioenambitie en risico's de geaccepteerde grenzen overschrijden, dan kan dat leiden tot een aanpassing van het strategisch beleid. Het IBM-proces is volledig doorlopen in 2015 en op basis hiervan heeft het bestuur in 2015 een Strategisch Beleidsplan 2016-2020 vastgesteld.

Gedurende 2016 is binnen het IBM-proces de geldigheid van het lange termijn economisch scenario regelmatig besproken. Vooral de lage nominale rente in combinatie met de macro-economische ontwikkelingen en schuldenpositie van overheden, bedrijven en consumenten baarden het bestuur zorgen. In de bestuursvergadering van 1 april 2016 is uitgebreid stilgestaan bij een low yield scenario. In de bestuursvergadering van 21 oktober 2016 is een scenario besproken waarbij de rente zich langer op een laag niveau zou blijven bevinden dan in het economisch (basis)scenario verondersteld. Tevens is een scenario besproken waarbij de inflatie een hogere gemiddelde groei laat zien. Het bestuur heeft naar aanleiding van de gevoerde discussies en berekeningen van de sturingsparameters geen aanleiding gezien om het economisch (basis)scenario te wijzigen. Het strategisch beleid is dan ook niet aangepast.

3.3.5 Toeslagenbeleid

De pensioenregeling kent een voorwaardelijk recht op toeslagverlening. SPF streeft er naar om op de opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers, de premievrije pensioenaanspraken van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen van de pensioengerechtigden in beginsel jaarlijks een toeslag te verlenen. Dit geldt voor zowel de huidige pensioenregeling als de ingegane pensioenen van de netto pensioenregeling en de opgebouwde aanspraken onder de (gesloten) prepensioenspaarregeling.

Als basis voor de vaststelling van de toeslag hanteert SPF voor de deelnemers (maximaal) de loonsverhoging bij de werkgever (zijnde het gemiddelde van de loonstijgingen overeenkomstig de cao's van SABIC Innovative Plastics BV en SABIC Limburg BV) en voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers (maximaal) de stijging van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) consumentenprijsindexcijfer (CPI alle huishoudens, afgeleid). Het bestuur beoordeelt jaarlijks of toeslagen kunnen worden verleend. Toeslagverlening kan plaatsvinden op basis van de volgende voorwaarden:

- indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 110% vindt geen toeslagverlening plaats;
- indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% kan een toeslag worden verleend in de mate dat dit is toegestaan conform het FTK. Dit betekent dat alleen een (gedeeltelijke) toeslag kan worden verleend als deze naar verwachting consistent naar de toekomst toe kan worden verleend.

Indien in enig jaar een besluit is genomen tot het niet verlenen van een toeslag of een gedeeltelijke toeslag, kan het bestuur met inachtneming van de regels van de toeslagmethodiek op een later tijdstip besluiten tot het verlenen van een inhaaltoeslag tot maximaal de hoogte van de niet-verleende toeslag(en). Hierbij wordt op basis van het beschikbare vermogen een inhaalpercentage bepaald waarmee de gemiste toeslagen (en doorgevoerde kortingen) worden ingehaald. Dit percentage wordt toegepast over de jaarlagen binnen de laatste 10 kalenderjaar waarover geen volledig toeslag of een korting heeft plaatsgevonden.

Hierbij wordt een maximale termijn van tien jaar gehanteerd en wordt het voor inhaaltoeslagverlening beschikbaar vermogen naar de betrokkenen toebedeeld naar rato van de achterstand in toeslagverlening dan wel de mate van de vermindering van de pensioenaanspraken. Hierbij worden zowel de achterstanden van de pensioenregeling als van de ingegane pensioenen uit de nettopensioenregeling en de (gesloten) prepensioenspaarregeling meegenomen. De oudste niet toegekende toeslagen stammen uit het jaar 2008.

In paragraaf 3.7.3 wordt nader ingegaan op toeslagverlening en is in tabelvorm weergegeven wat de achterstand is in de toeslagverlening voor actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioen-gerechtigden.

3.3.6 Bijdragenbeleid

De pensioenregeling valt onder de definitie van Collective Defined Contribution (CDC) financiering. De werkgever kan enkel gehouden worden aan het voldoen van de contractueel vastgelegde verplichting tot afdracht van de eerder genoemde vaste bijdrage.

De kosten van de pensioenregeling worden grotendeels door de werkgever gedragen. De werkgever betaalt op basis van de uitvoeringsovereenkomst tot en met 2018 een vaste bijdrage van 25,5% van het pensioengevend salaris (gemaximeerd op €101.519 (stand 2016) zoals bedoeld in artikel 18ga Wet op de Loonbelasting 1964) van de actieve deelnemers. De deelnemersbijdrage wordt door de werkgever verhaald op de deelnemers. Deze bruto werknemersbijdrage bedraagt 2,5% tot een salaris van €68.242 (2016) en 6,5% vanaf dat niveau. Ten behoeve van het arbeidsongeschiktheidspensioen voor werknemers met een salaris boven €101.519 (stand 2016) is de werkgever daarnaast een bijdrage verschuldigd van 1,3% over het salaris boven dit grensbedrag.

De leeftijdsafhankelijke bijdrage voor de nettopensioenregeling wordt, voor de werknemers met een bruto salaris boven €101.519 (stand 2016) en die deelnemen aan deze regeling, ingehouden op het netto salaris en afgedragen door de werkgevers aan SPF. Voor 2016 was de staffel als volgt.

Leeftijdsklassen	Staffel netto pensioen	Gebruteerde staffel (48%)	(Bruto) bijdrage werknemer	(Bruto) verloning
20 tot en met 24	4,6%	9,6%	5,0%	4,6%
25 tot en met 29	5,3%	11,0%	5,0%	6,0%
30 tot en met 34	6,0%	12,5%	5,0%	7,5%
35 tot en met 39	6,9%	14,4%	5,0%	9,4%
40 tot en met 44	8,0%	16,7%	5,0%	11,7%
45 tot en met 49	9,2%	19,2%	5,0%	14,2%
50 tot en met 54	10,6%	22,1%	5,0%	17,1%
55 tot en met 59	12,2%	25,4%	5,0%	20,4%
60 tot en met 64	14,0%	29,2%	5,0%	24,2%
65 tot en met 66	15,3%	31,9%	5,0%	26,9%

Deze tabel is gebaseerd op de looptijd van de financieringsovereenkomst en de daarin opgenomen totale bijdrage (25,5%) aan de basisregeling van SPF.

3.3.7 Kortingsbeleid

De uitvoeringsovereenkomst voorziet in verschillende kortingsbepalingen voor het geval van een bijdragetekort (hierna: premietekort) of van een vermogenstekort. Het kortingsbeleid inzake premietekort is van toepassing gedurende de looptijd van de uitvoeringsovereenkomst.

Premietekort

Indien op enig moment blijkt dat de over het verstreken deel van de looptijd van de uitvoeringsovereenkomst de betaalde cumulatieve bijdrage lager dreigt te worden dan de over diezelfde periode cumulatief berekende gedempte kostendekkende premie, kan het bestuur besluiten voor de resterende looptijd van de uitvoeringsovereenkomst om de toekomstige opbouw van pensioenaanspraken zodanig te verlagen, dat er geen sprake zal zijn van het hiervoor bedoelde tekort (premietekort). Dat betekent dat de toekomstige opbouw van pensioenaanspraken voor actieve deelnemers zodanig wordt verlaagd dat de ontvangen premie weer kostendekkend is.

Het bestuur kan slechts besluiten om van de hiervoor bedoelde verlaging af te zien, indien de technische voorziening en het vereist eigen vermogen volledig door waarden zijn gedekt, de voorwaardelijke toeslagen de laatste 10 jaar zijn verleend en ook in de toekomst kunnen worden verleend en alle doorgevoerde kortingen in de laatste 10 jaar zijn ingehaald.

Over het verslagjaar 2016 was geen sprake van een premietekort.

Vermogenstekort

Het fonds moet, in overeenstemming met huidige wetgeving en financieel toetsingskader, besluiten de pensioenaanspraken en -rechten te korten indien vijf achtereenvolgende jaren het eigen vermogen van het fonds lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen of indien het fonds niet in staat is om binnen de door het bestuur gekozen hersteltermijn van 10 jaar te herstellen naar de vereiste dekkingsgraad zonder dat de belangen van deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden of de werkgever worden geschaad en alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid, zijn ingezet.

Een korting van pensioenaanspraken en -rechten zal plaatsvinden in de vorm van een gelijke procentuele korting op alle opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten. In het geval het kortingspercentage meer zou zijn dan 10%, zal het bestuur onderzoeken of en in hoeverre er aanleiding bestaat om dat deel van de korting dat deze 10% overschrijdt, op een andere wijze te verdelen over de verschillende groepen deelnemers. Inhalen van doorgevoerde kortingen gebeurt op gelijke wijze als het inhalen van gemiste toeslagen. Kortingen zijn ook van toepassing op ingegane prepensioenuitkeringen en ingekochte netto pensioenaanspraken en -uitkeringen.

In 2016 heeft het fonds geen korting hoeven doorvoeren op de pensioenaanspraken en -rechten.

Klachten en geschillen

SPF streeft ernaar om de pensioenregeling op een zo effectief mogelijke wijze uit te voeren. Indien een (voormalig) deelnemer of gepensioneerde het niet eens is met de uitvoering van het reglement en indien er na overleg nog steeds ontevredenheid bestaat, kan de deelnemer een klacht indienen. Het fonds heeft in geval hiertoe een eigen Klachten- en geschillenregeling opgesteld. De Commissie Klachten & Geschillen van SPF heeft in het verslagjaar geen klachten en/of geschillen ontvangen en behandeld. De commissie heeft daarentegen wel een bemiddelende rol vervuld ten aanzien van een aantal (gewezen) deelnemers die bezwaar hebben gemaakt tegen het harmoniseren van alle pensioenaanspraken per 1 januari 2016. Een overleg is gevoerd met de bezwaarmakers waarbij inzichten zijn gedeeld. Uiteindelijk hebben daarvan drie deelnemers juridische stappen ondernomen.

3.3.8 Duurzaamheidsbeleid

De strategische lange termijn beleggingsstrategie 2016-2020 is in 2015 door het bestuur vastgesteld en in 2016 getoetst. De Investment Beliefs en Policy Beliefs waren daarbij richtinggevend. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt rekening gehouden met het fondsbeleid ten aanzien van Corporate Governance en Maatschappelijk Verantwoord Beleggen.

Corporate Governance

SPF voelt zich als institutionele belegger verantwoordelijk om op een transparante en verantwoorde manier invulling te geven aan het stembeleid tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders ten aanzien van de beursgenoteerde ondernemingen waarin door het fonds wordt belegd.

Het Corporate Governance beleid van SPF voldoet aan de wettelijke bepalingen en zoveel als mogelijk aan internationale richtlijnen. SPF publiceert jaarlijks op de website het fondsbeleid en de uitvoering daarvan ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht bij ondernemingen waarin wordt belegd. SPF beperkt zich voornamelijk tot actief beleid bij Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

In 2016 is door het stemadviesbureau ISS namens SPF gestemd op de vergaderingen van alle Nederlandse bedrijven waarin het fonds heeft belegd. In totaal heeft SPF gedurende 2016 op 23 vergaderingen gestemd, waar 237 agendapunten zijn behandeld. SPF heeft hiervan bij 3 agendapunten tegengestemd in lijn met het advies van ISS. Deze voorstellen hadden betrekking op het beloningsbeleid, een beschermingsconstructie en een bestuurdersbenoeming.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

Bij het vaststellen en het uitvoeren van het beleid wordt niet alleen rekening gehouden met financiële aspecten. Ook aspecten die van belang zijn voor een duurzame en sociale ontwikkeling van de maatschappij worden in acht genomen. Daartoe heeft het fonds een eigen beleid ontwikkeld. Het beleid op het gebied van MVB met betrekking tot directe beleggingen is gebaseerd op de volgende pijlers:

- **Uitsluitingenbeleid:** het uitgangspunt voor het uitsluiten van ondernemingen en landen zijn activiteiten die de Verenigde Naties, de Europese Unie of de Nederlandse overheid onaanvaardbaar vinden. SPF belegt daarom niet direct in aandelen of obligaties van ondernemingen die op basis van de 10 principes van het Verenigde Naties Global Compact niet in lijn handelen met de gekozen principes. Producenten van controversiële wapens, zoals nucleaire wapens worden ook uitgesloten;
- **Sanctiebeleid:** staatsobligaties van landen waarop een sanctie van de Verenigde Naties of de Europese Unie rust, worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Tevens is er sanctiebeleid ten aanzien van personen en terroristische organisaties. Hierbij gaat het voornamelijk om mensenrechten- en wapenvraagstukken;
- Het fonds betracht transparantie met betrekking tot de aangehouden beleggingen en communiceert open over het beleid op het gebied van MVB. SPF publiceert jaarlijks de bedrijven, landen en beleggingsfondsen waarin wordt geïnvesteerd op de website van het fonds.

Voor de toetsing van het uitsluitingenbeleid wordt gebruik gemaakt van de diensten van Sustainalytics. Deze organisatie houdt zich actief bezig met wereldwijd onderzoek naar duurzaamheid en voert analyses uit op het gebied van MVB ten aanzien van beleggingsportefeuilles. Daarbij wordt een gestructureerde en binnen de pensioensector geaccepteerde aanpak gevolgd.

Als gevolg van dit uitsluitingenbeleid zijn in 2016 in de Europese bedrijfsobligatieportefeuille, aandelen- en vastgoedaandelenportefeuille specifieke belangen verkocht. In de portefeuille van het fonds zijn effecten verkocht die een totaal belang vertegenwoordigden van 0,1% van het totale belegd vermogen van SPF. De vrijgekomen gelden werden herbelegd binnen de bestaande portefeuilles. SPF sluit ultimo 2016 in totaal 77 bedrijven en 13 landen van het beleggingsuniversum uit.

Het fonds heeft een aantal zogenaamde 'Green Bonds' in portefeuille. Deze zogenaamde Green Bonds zijn obligaties voor de financiering van duurzame ondernemingen, waarbij een helder verband is met de 17 Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Voorbeelden van effecten in de portefeuille die aangemerkt worden als Green Bonds zijn: effecten van Containerships Oy, een onderneming die milieuvriendelijke transportoplossingen aanbiedt en European Energy A/S, een onderneming die zonn- en windenergie projecten ontwikkelt.

3.3.9 Communicatiebeleid

SPF heeft met betrekking tot de pensioencommunicatie doelstellingen geformuleerd. SPF bevordert dat haar deelnemers op elk, voor hen relevant, moment inzage hebben in de huidige en toekomstige persoonlijke pensioensituatie, overzicht hebben over de pensioenregeling, inzicht hebben in de daaraan gekoppelde risico's en een realistisch beeld hebben van de eigen pensioenverwachting, aansluitend bij de actuele financiële positie van het fonds. Daarnaast streeft SPF met een gedegen communicatie en een hoge mate van transparantie ernaar dat deelnemers door SPF adequaat ondersteund worden bij vragen op pensioengebied, weten dat aan pensioen risico's zijn verbonden en welke risico's dat zijn, kennis kunnen nemen van kosten van de eigen pensioenvoorziening en dat het vertrouwen wordt versterkt dat het fonds de pensioenregeling deskundig, betrouwbaar en transparant uitvoert.

SPF streeft er ten slotte naar dat deelnemers het eigen handelingsperspectief kennen en weten wanneer actie moet worden genomen, zoals bij life events die het pensioen raken. Dat gebeurt met behulp van diverse communicatiemiddelen, waaronder de website met hierop de pensioenplanner, in een persoonlijke 'Mijn-pensioen' omgeving. Aanvullend informeert het fonds de deelnemers via onder meer (nieuws) brieven en persoonlijke brieven.

De communicatie doelstellingen zijn uitgewerkt in communicatiebeleid waarin SPF haar visie met betrekking tot communicatie met de deelnemers beschrijft. In 2016 is een nieuw communicatiebeleid vastgesteld voor de periode 2017 tot en met 2019. Hierin zijn de kaders aangegeven waarbinnen de uitvoering van de communicatie plaatsvindt.

Bij de pensioencommunicatie wordt uitgegaan van de communicatie met de actieve deelnemers, de gewezen deelnemers, de pensioengerechtigden en eventuele ex-partners. Het communicatiebeleid met betrekking tot andere doelgroepen, zoals de media, Pensioenfederatie en werkgevers is vastgelegd in het relatiemanagementplan.

SPF hecht er veel waarde aan om de communicatie te laten aansluiten bij de informatiebehoefte van de deelnemers. Daarom worden tevredenheidsonderzoeken gehouden onder de actieve deelnemers, zijn er enquêtes naar aanleiding van pensioenprocessen en is een klankbord ingericht. Ten slotte geldt dat SPF communicatiemiddelen regelmatig voorlegt aan een klankbord van deelnemers om zo ook de middelen voor de communicatie aan te laten sluiten bij de behoeftes van de deelnemers.

Hoe de communicatiedoelstellingen van SPF in 2016 zijn gerealiseerd, wordt in paragraaf 3.8 aan de hand van de communicatie-activiteiten uit het verslagjaar toegelicht.

3.3.10 Integriteitsbeleid

SPF streeft een integere bedrijfsvoering na en heeft hiervoor een eigen integriteitsbeleid opgesteld. Integriteit wordt gezien als het handelen in overeenstemming met maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen. Het integriteitsbeleid heeft als doel te voorkomen dat de integriteit van het fonds en daarmee mogelijk het financiële stelsel als geheel, negatief wordt beïnvloed door het niet integer handelen van aan het fonds verbonden personen. Om die reden omvat het integriteitsbeleid naast de fonds specifieke activiteiten eveneens de activiteiten van aan het fonds gelieerde derden aan wie diensten zijn uitbesteed.

Als onderdeel van het integriteitsbeleid heeft het fonds een incidentenregeling en een klokkenluidersregeling vastgesteld. Via deze regelingen beschrijft het fonds de wijze waarop een (dreigend) incident kan worden gemeld en de wijze waarop wordt gehandeld bij melding van een (dreigend) incident en hoe wordt omgegaan met de melder van een (dreigend) incident of overtreding van de gedragscode.

Gedragscode SPF

Als belangrijk onderdeel van het integriteitsbeleid heeft het fonds een gedragscode opgesteld. De gedragscode is gebaseerd op de gedragscode zoals deze in 2008 door de toenmalige pensioenkoepels is opgesteld. In 2015 heeft de PF een nieuwe modelgedragscode beschikbaar gesteld. De hierbij door de PF doorgevoerde wijzigingen zijn in 2016 verwerkt in de gedragscode van het fonds.

De gedragscode is verplicht van toepassing op alle aan het fonds verbonden personen, te weten de leden van het bestuur, de beleggingsadviseur, de risicoadviseur en de leden van de VC en het VO. Aan het fonds gelieerde derde partijen, waaronder de uitvoeringsorganisatie DPS, accountants, actuarissen en externe vermogensbeheerders, vallen niet onder de gedragscode van het fonds. Deze partijen dienen te beschikken over een eigen gedragscode. In het uitbestedingsbeleid van het fonds is als kwaliteitseis opgenomen dat een uitbestedingspartner beschikt over een gedragscode die minimaal gelijkwaardig is aan de gedragscode van het fonds. Bij het aangaan van een uitbestedingsrelatie wordt hierop getoetst.

Compliance Officer

Het fonds maakt met betrekking tot compliance onderscheid tussen compliance in brede en enge zin. Compliance in brede zin betreft het volledig voldoen aan interne en externe wet- en regelgeving. De compliance functie in enge zin heeft betrekking op gedragstoezicht. De monitoring hiervan is uitbesteed aan een onafhankelijke Compliance Officer (Legal Affairs Europe SABIC). De Compliance Officer wordt administratief ondersteund door de Risk Manager van DPS. In 2016 heeft de Compliance Officer geen bevindingen gedaan.

De rapportage van de Compliance Officer is opgenomen in paragraaf 6.4.

Klokkenluidersregeling

Het fonds heeft de beschikking over een klokkenluidersregeling. De regeling is voor alle aan het fonds verbonden personen en gelieerde derde partijen toegankelijk.

3.3.11 Bestuursbesluiten 2016

Onderstaand zijn de voor het fonds belangrijkste pensioenbesluiten zoals deze in 2016 door het bestuur zijn genomen, nader toegelicht.

Strategietraject en commissiestructuur

Het bestuur heeft in 2016 de in 2015 opgestarte strategiestudie voortgezet over de toekomstbestendigheid van het fonds. Het fonds heeft daarbij de dialoog gezocht met de sociale partners. Daarnaast is vanuit de strategiestudie een doorsteek gemaakt naar de governance structuur van het fonds. Daarbij is de bestaande commissiestructuur van het fonds tegen het licht gehouden. Hiertoe is een werkgroep ingesteld die zich heeft laten ondersteunen door een externe adviseur. Dit heeft geleid tot wijzigingen in de verdeling van taken en verantwoordelijkheden en de aanstelling van een risicoadviseur. Deze wijzigingen zullen in 2017 op effectiviteit en functioneren worden beoordeeld.

Toeslagverlening per 1 januari 2016 en per 1 januari 2017

Het bestuur heeft in januari 2016 het definitieve besluit genomen om per 1 januari 2016 geen korting door te voeren en geen toeslagen te verlenen. Jaarlijks wordt in de bestuursvergadering van december op basis van een inschatting van de dekkingsgraad op het eind van dat jaar een voorgenomen besluit genomen over de toeslagverlening en korting van het komende jaar, in dit geval per 1 januari 2017. Het bestuur heeft in december 2016 een voorgenomen besluit genomen om per 1 januari 2017 geen korting door te voeren en geen toeslagen te verlenen. Het besluit is eind januari 2017 definitief gemaakt.

Herstelplan

SPF heeft de verplichting om indien een situatie van reservetekort in enig jaar wordt vastgesteld om uiterlijk op 1 april van het daaropvolgende jaar bij DNB een (nieuw) herstelplan in te dienen. Het bestuur heeft het herstelplan 2016 vastgesteld en tijdig ingediend. In het herstelplan is gekozen voor dezelfde hersteltermijn als bij het vorige herstelplan. Dit betekent dat SPF heeft aangetoond dat het fonds binnen de gekozen termijn van zeven jaar kan herstellen naar het niveau van de vereiste dekkingsgraad. Er is geen korting nodig gebleken voor het herstel.

Pensioenreglement en overgangsrecht

Het bestuur heeft in 2016 besloten om enkele nieuwe bepalingen in te voegen, aan te passen dan wel te schrappen in de verschillende pensioenreglementen (het pensioenreglement, het nettopensioenreglement en het prepensioenreglement) om de leesbaarheid te bevorderen, eventuele onduidelijkheden weg te nemen en de samenhang tussen de reglementen te vergroten.

Het bestuur heeft ten aanzien van het overgangsrecht tussen reglementen besloten tot continuering van de werkwijze dat een uiteindelijke toekenning geschiedt op basis van het pensioenreglement zoals dat geldt op het moment dat de betrokkene daadwerkelijk met pensioen gaat. Dat betekent dat iedere reglementswijziging tot het moment van pensioneren, zowel ten voordele als ten nadele, doorwerkt in de hoogte van de pensioenuitkering.

Economisch scenario's

In 2016 heeft het bestuur gesproken over mogelijke alternatieve economische scenario's, die ten grondslag liggen aan het gevoerde beleid. De voornaamste reden hiervoor is het achterblijven van de verwachte stijging van de nominale rente op de in 2015 ingeschatte ALM-prognoses. Door dit achterblijven van de renteontwikkeling laat de dekkingsgraad van het fonds een andere ontwikkeling zien dan de destijds verwachte dekkingsgraadontwikkeling. Het bestuur heeft besloten om het huidige basisscenario op dit moment niet aan te passen. SPF heeft wel geconstateerd dat de randen van de verwachtingen van het basisscenario worden benaderd en blijft daarom alert op de renteontwikkeling.

Beleggingsplan

Met het nieuwe Financiële toetsingskader oftewel FTK heeft het fonds in 2015 op veel beleidsterreinen aanpassingen doorgevoerd. Aan de hand van uitgangspunten en overtuigingen op diverse deeltherreinen hebben integrale ALM-analyses plaatsgevonden, waarmee het fonds de besluiten omtrent het beleid op de deeltherreinen heeft onderbouwd. SPF heeft in 2016 het Beleggingsplan 2017 vastgesteld. Dit is mede het uitvoeringsmandaat voor de fiduciair beheerder, DPS, en is een nadere uitwerking binnen de kaders van het in 2015 vastgestelde strategisch beleidsplan. Het bestuur heeft in 2016 een themasessie gehouden waarin de mogelijk relevante thema's en onderwerpen voor het beleggingsplan zijn geïdentificeerd.

Risk Management Year Plan 2016

SPF heeft een risk management model ingericht om een beheerste en integere bedrijfsvoering te bewerkstelligen. Binnen dit risk management model worden op strategisch en operationeel niveau risicoanalyses uitgevoerd. Het risk management model kan leiden tot additionele beheersmaatregelen dan wel tot andere, specifieke acties. Om die beheersmaatregelen en acties in termen van voortgang te bewaken, wordt jaarlijks een Risk Management Year Plan (RMYP) opgesteld. Het bestuur heeft geconstateerd dat de acties voortkomend uit onder meer de strategische risicoanalyse en de strategiediscussie alsmede vanuit de door DNB aangegeven thema's toezicht juist en volledig zijn overgenomen in het RMYP en in 2016 zijn uitgevoerd. Het bestuur heeft het RMYP over 2016 dan ook als afgerond beoordeeld en als zodanig bij bestuursbesluit vastgesteld.

Dienstverleningsovereenkomst

Het bestuur heeft de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met DPS in 2015 formeel opgezegd. Om te komen tot een nieuwe DVO is een werkgroep samengesteld. De verwachting is dat in de eerste helft 2017 een nieuwe DVO overeengekomen zal worden. Voor de tussenliggende periode is een overbruggingsafpraak gemaakt.

3.4 Financiële positie

Het IBM-proces is eerder in dit verslag toegelicht. De IBM-aanpak vormt de leidraad voor deze paragraaf, waarin de financiële positie van het fonds wordt besproken. Vanuit de balans worden zowel de ontwikkeling van de vermogenspositie (activa) als van de pensioenverplichtingen (passiva) nader toegelicht. Vervolgens wordt de ontwikkeling van de dekkingsgraad van het fonds over 2016 besproken. In tegenstelling tot voorgaande jaren wordt bij het pensioenfondsvermogen en de technische voorziening en dus bij de berekening van de dekkingsgraad geen onderscheid meer gemaakt tussen het vermogen voor risico van het fonds (€2.204,1 mln) en het vermogen voor risico van de deelnemer (€60,3 mln). In navolgend overzicht is een vereenvoudigde balans te zien met de activa en passiva. De gedetailleerde balans van het fonds inclusief toelichting is terug te vinden in hoofdstuk 4.

<u>Balans (in € mln.)</u>					
	<u>2016</u>	<u>2015</u>		<u>2016</u>	<u>2015</u>
Beleggingen	2.434,7	2.248,2	Reserve	153,9	171,2
Vorderingen	3,5	1,4	TV	2.264,4	2.047,2
Liquide middelen	7,4	8,5	Schulden	27,3	39,7
Totaal activa	2.445,6	2.258,1	Totaal passiva	2.445,6	2.258,1

3.4.1 Ontwikkeling vermogenspositie

De vermogenspositie van het fonds wordt weergegeven in het pensioenfondsvermogen. Dit wordt als volgt berekend:

$$\text{Pensioenfondsvermogen} = \text{Beleggingen} + \text{Vorderingen} + \text{Overige activa} - \text{Overige voorzieningen} - \text{Schulden}$$

In navolgende tabel is de ontwikkeling van het pensioenfondsvermogen voor risico van de deelnemers te zien over het jaar 2016. De bijdragen en positieve beleggingsresultaten zorgden voor een stijging van het pensioenfondsvermogen. Per saldo steeg het pensioenfondsvermogen met €199,9 mln.

<u>Pensioenfondsvermogen</u>	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
	€ mln.	% Mutatie	€ mln.	% Mutatie
Pensioenfondsvermogen primo	2.218,4	100,0%	2.187,5	100,0%
Bijdragen	49,8	2,2%	49,6	2,3%
Uitkeringen	-38,1	-1,7%	-36,9	-1,7%
Beleggingsresultaat (incl. kosten)	188,5	8,5%	16,9	0,8%
Overige mutaties	-0,3	0,0%	1,3	0,1%
Pensioenfondsvermogen ultimo	2.418,3	109,0%	2.218,4	101,5%

3.4.2 Technische Voorziening

Het fonds dient vanaf 2015 de technische voorziening (TV) volgens de dekkingsgraaddefinitie te berekenen inclusief de voorziening voor risico van de deelnemers waar dat voorheen alleen de technische voorziening voor risico van het fonds was.

De waarde van de TV (inclusief de voorziening voor risico van de deelnemers) is toegenomen met €217,2 mln. Dit werd grotendeels veroorzaakt door de gedaalde rente. De rente die wordt gehanteerd voor de waardering van de verplichtingen is gebaseerd op de door DNB voorgeschreven rentecurve. Deze is gedaald van 1,7% per einde 2015 naar 1,4% per einde 2016.

In het volgende overzicht is deze stijging van de Technische Voorziening uitgesplitst naar factoren. In hoofdstuk 4 bij de toelichting op de staat van baten en lasten en de actuariële analyse is deze mutatie verder gedetailleerd.

Mutatie Technische Voorziening

	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
	€ mln.	% Mutatie	€ mln.	% Mutatie
TV primo	2.047,2	100,0%	1.938,1	100,0%
Pensioenopbouw	50,6	2,5%	44,1	2,3%
Uitkeringen	-41,9	-2,0%	-37,3	-1,9%
Toeslagverlening	0,0	0,0%	0,0	0,0%
Interesttoevoeging	4,3	0,2%	9,5	0,5%
Aanpassing grondslagen	2,9	0,1%	-28,1	-1,4%
Overige mutaties	-3,0	-0,1%	-3,4	-0,2%
TV ultimo (rekenrente primo)	2.060,1	100,7%	1.922,9	99,3%
Mutatie rekenrente	204,3	10,0%	124,3	6,4%
TV ultimo	2.264,4	110,7%	2.047,2	105,7%

(in € mln.)

TV naar categorie

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
TV risico fonds	2.204,1	1.985,6
Pensioenregelingen	2.204,1	1.985,6
TV risico deelnemer	60,3	61,6
Nettopensioenregeling (NPR)	1,2	0,7
Prepensioen spaarregeling (PPS)	59,1	60,9
Totaal	2.264,4	2.047,2

3.4.3 Dekkingsgraad

De dekkingsgraad van het fonds wordt als volgt berekend:

$\frac{\text{Pensioenfondsvermogen voor risico fonds en risico deelnemer}}{\text{Voorziening pensioenfondsverplichtingen voor risico fonds en risico deelnemer}} \times 100\%$
--

De dekkingsgraad van SPF daalde van 108,4% per eind 2015 naar 106,8% per eind 2016. De belangrijkste oorzaak van de afname van de dekkingsgraad is dat het behaalde rendement op het vermogen onvoldoende is geweest om voor de waardestijging van de verplichtingen door de gewijzigde rente te compenseren.

In de navolgende tabel wordt de veranderingen van de verschillende dekkingsgraden weergegeven.

ONTWIKKELING DEKKINGSGRAAD

	2016	2015	2014
Dekkingsgraad (risico fonds) per 31 december (DNB RTS <u>met</u> 3 maands middeling rente t/m 31-12-2014)	-	-	113,3%
Dekkingsgraad (risico fonds) per 31 december (DNB RTS <u>zonder</u> 3 maands middeling rente vanaf 1-1-2015)	-	108,6%	108,0%
Dekkingsgraad (totaal technische voorziening)	106,8%	108,4%	112,9%
Beleidsdekkingsgraad (risico fonds)		109,4%	110,6%
Beleidsdekkingsgraad (totaal technische voorziening)	102,0%	109,2%	109,8%

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 ultimo maanddekkingsgraden. De beleidsdekkingsgraad van SPF is gedurende 2016 gedaald van 109,2% naar 102,0%.

De reële dekkingsgraad is volgens artikel 133b van de Pensioenwet berekend op 82,4%.

3.4.4 Herstelplan

Omdat SPF zich per 1 januari 2016 in een reservetekort bevond, heeft het fonds vóór 1 april 2016 een hernieuwd herstelplan bij DNB ingediend.

In het herstelplan heeft SPF aangetoond dat voldoende herstellend vermogen bestaat om binnen de looptijd van het herstelplan toe te groeien naar de vereiste dekkingsgraad, zonder dat (kortings)maatregelen hoeven te worden getroffen. DNB heeft het herstelplan goedgekeurd.

In januari 2017 heeft een evaluatie van het herstelplan plaatsgevonden. Als gevolg van het reservetekort ultimo 2016 is wederom een hernieuwd herstelplan ingediend bij DNB. Ook voor dit herstelplan zijn geen kortingen nodig gebleken.

Ontwikkeling dekkingsgraad

	2016	2015
Dekkingsgraad primo	108,4%	113,3%
Bijdragen	-0,1%	0,0%
Uitkeringen	0,2%	0,3%
Indexering	0,0%	0,0%
Rentetermijnstructuur	-10,1%	-7,0%
Overrendement	9,4%	1,0%
Overige mutaties	0,0%	0,9%
Overige kruiseffecten	-1,0%	-0,1%
Dekkingsgraad ultimo	106,8%	108,4%

3.4.5 Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten staan de laatste jaren meer en meer in de aandacht. Reden hiervoor is dat kosten mede een bepalende factor zijn voor het te bereiken uiteindelijke pensioenresultaat. Daarnaast geldt dat de vraag naar kosten transparantie in het maatschappelijk veld toeneemt. Beide ontwikkelingen zijn belangrijke aandachtspunten voor SPF.

Omdat kosten een medebepalende factor zijn voor het te bereiken uiteindelijke pensioenresultaat, streeft SPF een balans na tussen kosten, kwaliteit en toegevoegde waarde. Zo beoogt het fonds met de kosten die worden gemaakt voor vermogensbeheer, een outperformance te behalen ten opzichte van de benchmark om minimaal de gemaakte vermogensbeheerkosten terug te verdienen. Ten aanzien van de pensioenuitvoering worden de kwaliteit van de uitvoering en de bijbehorende kosten door het bestuur periodiek getoetst om zeker te stellen dat kosten en kwaliteit in balans en marktconform zijn.

Vanwege het aspect van transparantie van kosten, geeft SPF een uitgebreide toelichting daarop in de jaarrekening. Daarbij geldt dat de hoogte van de uitvoeringskosten pas beoordeeld kunnen worden als inzicht wordt gegeven in hoe de kosten van SPF zich verhouden in relatie tot de kosten van vergelijkbare pensioenfondsen, waarbij rekening wordt gehouden met diverse specifieke fonddskarakteristieken.

Structuur kosten

SPF heeft het pensioenbeheer uitbesteed aan DPS. De vermogensbeheeractiviteiten zijn uitbesteed aan DPS en aan andere vermogensbeheerders. De tarieven voor de pensioen- en vermogensbeheerdiensten van DPS zijn vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst. De tarieven voor vermogensbeheer, zoals neergelegd bij de andere vermogensbeheerders, zijn vastgelegd in beheerovereenkomsten. Dit betekent dat de toewijzing van de uitvoeringskosten van vermogensbeheer direct herleidbaar is naar de verschillende vermogensbeheerders. De kosten van het pensioenbeheer zijn direct herleidbaar naar de dienstverleningsovereenkomst met DPS. Daarmee worden geen kosten van vermogensbeheer dan wel pensioenbeheer onderling verrekend.

Behalve de kosten gerelateerd aan uitbesteding van de voornoemde pensioen- en vermogensbeheeractiviteiten kent SPF een aantal overige kosten waaronder directe fondskosten en kosten voor adviesdiensten waaronder juridisch en actuariel advies, risicomanagement en bestuursondersteuning voorzover die niet geleverd worden door DPS. Deze kosten worden op basis van een verdeelsleutel aan pensioen- en vermogensbeheer toegewezen.

In de navolgende tabel wordt een overzicht gegeven van de uitvoeringskosten van SPF in lijn met de indeling van de PF en norm 20 van de Code Pensioenfondsen.

Uitvoeringskosten

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Pensioenbeheer		
Pensioenadministratie	885.723	854.166
Communicatie	165.691	169.254
Bestuur en Financieel beheer	461.045	356.480
Kosten pensioenbeheer (Eur)	1.512.459	1.379.900
Actieven	3.098	3.158
Gepensioneerden	1.621	1.542
Deelnemers (aantal)	4.719	4.700
Kosten per deelnemer (Eur)	321	294

	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Vermogensbeheer		
Interne beheerskosten	3.892.369	3.518.065
Externe beheerskosten	4.663.316	3.720.941
Bewaarloon	127.802	176.840
Totale beheerskosten	8.683.487	7.415.846
Gemiddeld belegd vermogen intern	1.737.900.000	1.417.150.000
Gemiddeld belegd vermogen extern	630.100.000	802.100.000
Gemiddeld belegd vermogen totaal	2.368.000.000	2.219.250.000
Vermogensbeheerkosten (in bps)	37	33
Transactiekosten (intern)	691.373	2.356.120
Transactiekosten (extern)	280.250	2.099.056
Totaal transactiekosten	971.623	4.455.176
Transactiekosten (in bps)	4	20

	<u>2016</u>				<u>2015</u>			
	Beheerkosten		Transactiekost.		Beheerkosten		Transactiekost.	
	x €1.000	in %	x €1.000	in %	x €1.000	in %	x €1.000	in %
Aandelen	1.214	0,15%	218	0,03%	932	0,12%	1.046	0,14%
Vastgoed	428	0,22%	82	0,04%	314	0,18%	122	0,0
Infrastructuur	1.630	3,26%	37	0,07%	1.063	3,51%	37	0,12%
Vastrentende waarden	2.673	0,21%	356	0,03%	2.504	0,20%	2.569	0,21%
Commodities	-	-	-	-	7	0,11%	-	-
Kosten overlay beleggingen	268	0,08%	279	0,08%	307	0,08%	681	0,17%
Bewaarloon	128	0,01%	-	-	177	0,01%	-	-
Overige kosten	1.160	0,05%	-	-	957	0,04%	-	-
Kosten fiduciair beheer	935	0,04%	-	-	910	0,04%	-	-
Advieskosten vermogensbeheer	247	0,01%	-	-	245	0,01%	-	-
Totale beheerkosten	8.683	0,37%	972	0,04%	7.416	0,33%	4.455	0,20%

In de navolgende paragrafen worden de uitvoeringskosten geëvalueerd in relatie tot de fondskarakteristieken en de kwaliteit van de dienstverlening conform norm 37 van de Code Pensioenfondsen.

Kosten van pensioenbeheer

De pensioenbeheerkosten bestaan uit kosten pensioenadministratie, kosten communicatie en kosten voor bestuur en financieel beheer. De eerste twee kostensoorten omvatten alle werkzaamheden die verricht moeten worden om de aanspraken te administreren, uitkeringen te verrichten en de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden volledig te informeren.

Ten opzichte van 2015 zijn de totale kosten voor pensioenbeheer met € 0,1 mln. gestegen. De kosten voor pensioenbeheer worden op aanbeveling van de PF uitgedrukt in een bedrag per deelnemer, waarbij

het aantal deelnemers bestaat uit het totaal van actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Over 2016 komen de kosten per deelnemer voor SPF uit op € 321. Dit is een toename ten opzichte van 2015 waar de uitvoeringskosten voor pensioenbeheer uitkwamen op € 294 per deelnemer. De toename in kosten per deelnemer ontstaan door een stijging van de advieskosten die voortkomen uit de fondskosten, specifiek de juridische advisering. Daarnaast zijn de reguliere toezichtkosten van De Nederlandse Bank toegenomen als gevolg van het feit dat de heffingsgrondslag voor deze kosten is toegenomen. De heffingsgrondslag voor 2016 is het verslagjaar 2014, het jaar waarin de collectieve waardeoverdracht heeft plaatsgevonden.

Om de uitvoeringskosten in perspectief te plaatsen, voert SPF jaarlijks een benchmarkstudie uit. Tot vorig jaar voerde SPF een eigen kostenanalyse uit op basis van jaarverslagen van een vergelijkbare groep pensioenfondsen. In 2016 is over het jaar 2015 een kostenbenchmark opgevraagd bij Lane Clark & Peacock (LCP). LCP is een actuariële adviesbureau dat een scala aan actuariële en pensioenadviesdiensten aan pensioenfondsen levert. De LCP kostenbenchmarkrapportage vergelijkt de kosten van pensioenfondsen van vergelijkbare grootte qua deelnemers en gemiddeld belegd vermogen.

Ten aanzien van pensioenbeheer zijn de gemiddelde uitvoeringskosten van SPF met € 279 gemeten over de laatste drie jaren lager dan de vergelijkingsgroep van pensioenfondsen welke uitkomen op € 384. Deze lagere kosten worden ingegeven door enerzijds de grotere aantallen deelnemers na de CWO en anderzijds door de niet-commerciële uitvoering door DPS.

Het bestuur heeft de uitvoeringskosten op basis van de benchmarkstudie van LCP voor het jaar 2015 beoordeeld en vastgesteld dat deze een gunstig beeld laten zien. De kwaliteit van de dienstverlening, kosten en de bestuurlijke advisering door DPS op het gebied van pensioenbeheer en communicatie zijn alle meegenomen bij deze beoordeling.

Kosten voor vermogensbeheer

De vermogensbeheerkosten bestaan enerzijds uit kosten voor fiduciair beheer, financieel risicomanagement, beleidsadvies en de uitvoering van het vermogensbeheer door DPS en anderzijds uit kosten van de overige vermogensbeheerders. De kosten bewaarloon zijn betaalde kosten aan de custodian voor het bewaren van effecten en ondersteunende administratieve diensten.

De vermogensbeheerkosten zijn in 2016 toegenomen met € 1,3 mln. ten opzichte van 2015 tot € 8,7 mln. Voor vermogensbeheer worden de kosten gedeeld door het gemiddeld belegd vermogen van SPF. De bepaling van de vermogensbeheerkosten op basis van het gemiddeld belegd vermogen is in lijn met de aanbevelingen van de PF. De vermogensbeheerkosten zijn ten opzichte van 2015 toegenomen van 33 naar 37 basispunten (bp) van het gemiddeld belegd vermogen.

De stijging in de vermogensbeheerkosten wordt grotendeels veroorzaakt door het toegenomen belegd vermogen als gevolg van de behaalde positieve rendementen en door de groei in illiquide investeringen (voornamelijk hypotheek, niet-beursgenoteerd vastgoed en infrastructuur), voortkomend uit het strategisch beleid van het fonds. De kosten van illiquide beleggingen zijn relatief hoog omdat deze beleggingen kennisintensief en bewerkelijk zijn in termen van beheer en zich deels in de opbouwfase bevinden waarbij relatief hoge ontwikkelingskosten worden gemaakt.

Evenals voor pensioenbeheer heeft LCP in 2016 een benchmarkstudie voor de vermogensbeheerkosten over 2015 uitgevoerd. Voor wat betreft vermogensbeheer liggen de gemiddelde beheerkosten van SPF over de laatste drie jaren met 37 bp op het niveau van de vergelijkingsgroep van 36 bp. Daarbij geldt dat de behaalde absolute rendementen van SPF over de onderzoeksperiode met 9,0% hoger zijn dan de behaalde resultaten van de vergelijkingsgroep die uitkwamen op 8,8%. Dit hogere rendement is toegewezen aan de onderlinge verschillen tussen pensioenfondsen waaronder rijpingsgraad, beleggingsovertuigingen en risicohouding.

Gelet op het behaalde positieve relatieve beleggingsresultaat waarbij meerwaarde is toegevoegd ten aanzien van de strategische fondsbenchmark en gelet op het feit dat de absolute fondsrendementen

tevredenstellend zijn, ook afgezet tegen de vergelijkingsgroep van de LCP benchmarkstudie, heeft het bestuur de kosten als acceptabel beoordeeld.

In de jaarrekening zijn, net als in voorgaande jaren, de kosten volgens de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 610 opgenomen. Daarbij zijn kosten gesaldeerd met opbrengsten. Dit leidt ertoe dat in de jaarrekening een lager bedrag aan kosten wordt verantwoord.

Transactiekosten

Dit zijn de kosten die gemaakt moeten worden om een transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten bestaan uit *brokerage fees* voor het verwerken van de transactie en de zogeheten *spread* (verschil tussen aan- en verkoopkoers). Bij aan- en verkoop van vastrentende waarden maken de transactiekosten deel uit van de transactieprijs. De kosten zijn verwerkt in de spread. In de spread zijn behalve de transactiekosten eveneens opslagen voor liquiditeit en andersoortige risico's verwerkt.

De transactiekosten zijn in 2016 afgenomen van € 4,5 mln. naar € 1,0 mln. Indien de transactiekosten conform de aanbeveling van de PF worden uitgedrukt in basispunten van het gemiddeld belegd vermogen resulteert een kostenniveau van 4 bp.

Evenals de pensioen- en vermogensbeheerkosten zijn ook de transactiekosten vergeleken in de LCP benchmarkstudie. De transactiekosten liggen voor het fonds met gemiddeld 14 bp over de laatste drie jaren licht hoger dan de vergelijkingsgroep met 11 bp. Deze hogere transactiekosten komen voornamelijk voort uit de rebalancing van de positionering in de verschillende beleggingen die uit de CWO resulteerde. De transactiekosten zullen naar verwachting in 2017 dalen naar een niveau in lijn met de vergelijkingsgroep. Reden hiervoor is gelegen in het feit dat de aanpassingen in de beleggingen als gevolg van het FTK in 2015 en 2016 zijn verwerkt; dit effect zal in 2017 zich naar verwachting niet hernieuwd voordoen. Het bestuur heeft de transactiekosten en de redenen voor de lichte verhoging van deze kosten beoordeeld en als acceptabel aangemerkt.

Samengevat onderbouwen de uitgevoerde analyses en kostenvergelijking dat de uitkomsten van het beleid van SPF, uitgedrukt in termen van kosten en toegevoegde waarde, voor zowel pensioenbeheer als vermogensbeheer een verantwoord beeld laten zien.

3.5 Risicomanagement

Het bestuur beheerst de risico's van het fonds door gebruikmaking van een integraal risicomanagement aanpak ingebed in de organisatie van het fonds. In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de manier waarop het fonds vorm heeft gegeven aan dit integrale risicomanagementmodel. Daartoe wordt inzicht gegeven in het gekozen risicomanagementmodel, inclusief een doorvertaling naar de uitvoering op strategisch en operationeel niveau en de risicohouding van het fonds. Vervolgens wordt ingegaan op de inbedding van risicomanagement binnen het fonds. Voorts worden de voornaamste risico's die het fonds onderkent beschreven, inclusief de beheersmaatregelen die zijn genomen om het betreffende risico te beheersen en de verwachte impact van het risico te beperken. Aansluitend wordt de materialisatie van risico's in 2016 besproken en worden verbeteringen ten aanzien van risicomanagement toegelicht.

Risicomanagement bestaat uit helder omschreven beheersmaatregelen, de administratieve organisatie en vastomlijnde procedures. Het bestuur onderschrijft het belang van risicomanagement en onderkent dat integriteit een kernwaarde is die bijdraagt aan de effectiviteit van risicomanagement. Om deze reden wordt integriteit en de manier waarop het fonds hieraan invulling geeft afsluitend toegelicht.

3.5.1 Risicomanagement

Het fonds maakt gebruik van het zogenaamde COSO-beheersingsmodel (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission). Het COSO-model kijkt naar de interne en externe risico omgeving en de houding ten aanzien van risico's. Het model kent een belangrijke rol toe aan de monitoring van interne processen en procedures en de daaraan verbonden risico's. Risicomanagement is een continu proces en is gebaseerd op een fondsbrede beheersingscyclus. Deze beheersingscyclus start met een periodieke brede strategische en operationele risicoanalyse, waarmee de risico's voor het fonds op bestuurlijk niveau worden geïdentificeerd, geanalyseerd en beoordeeld. Het kader van deze risicoanalyse wordt gevormd door de strategische doelstellingen van het fonds, de risicohouding van het bestuur en de deelnemers en relevante wet- en regelgeving. Indien risico's als te hoog worden beoordeeld en beheersmaatregelen mogelijk zijn worden deze geïdentificeerd en geïmplementeerd waarbij de baten en de kosten van de beheersmaatregelen tegen elkaar worden afgewogen. Binnen de risicoanalyse wordt voor de geïdentificeerde risico's de werking van de eventueel in aanwezige beheersmaatregelen geëvalueerd. Het bestuur oordeelt of de risico's die resteren na invoering van de beheersmaatregelen acceptabel zijn. Indien nodig definieert het bestuur aanvullende beheersmaatregelen om de resterende risico's verder te reduceren.

Door middel van periodieke rapportages monitort en evalueert het bestuur de werking van de ingerichte beheersmaatregelen. Indien de monitoring of evaluatie daartoe aanleiding geeft, start het bestuur de beheersingscyclus opnieuw. De beheersingscyclus wordt jaarlijks in zijn geheel doorlopen.

De risico's binnen de risicoanalyse worden door het bestuur geïdentificeerd en gecategoriseerd in lijn met de FOCUS-methode van DNB. FOCUS is een geïntegreerde methode die gebruikt wordt voor het beoordelen en beheersen van risico's bij alle type instellingen die onder het prudentieel toezicht van DNB vallen. De risicoanalyse van het fonds maakt onderscheid tussen beleggingstypische en niet-beleggingstypische risico's. Binnen elke risicocategorie kunnen risico's voorkomen die het fonds raken op het strategische niveau of op operationeel niveau. De wijze waarop een risico wordt beheerst, hangt daarmee nauw samen.

Strategisch niveau

Risico's die het fonds op het strategische niveau raken, worden beheerst door het bestuur, ondersteund door externe adviseurs en de verschillende bestuurscommissies, door middel van het voeren van specifiek beleid gericht op het betreffende risico. Wijzigingen in de strategische risico-omgeving kunnen derhalve aanleiding geven om over te gaan tot bijstelling van het gevoerde beleid.

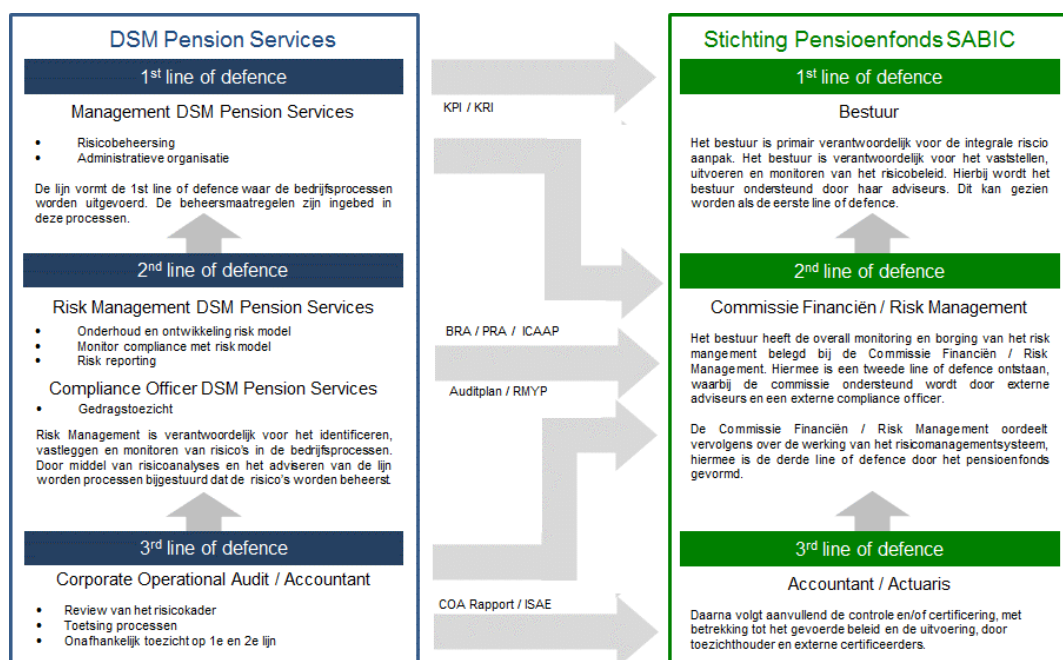
Operationeel niveau

Risico's die het fonds op operationeel niveau raken, worden beheerst door middel van het opstellen van procedures die door het bestuur worden bewaakt op effectiviteit. Op operationeel niveau is risicomanagement door het fonds opgezet door middel van de volgende structuur:

- Commissie Financiën onderdeel Risk Management: de Commissie Financiën onderdeel Risk Management bereidt een Risk Management Yearplan (RMYP) op fondsniveau voor. Nadat het RMYP is vastgesteld door het bestuur, controleert en rapporteert de Commissie Financiën onderdeel Risk Management of de in het RMYP opgenomen acties tijdig en volledig uitgevoerd worden. Zij beoordeelt verder het werk van de risk manager van DPS. Ter versterking van dit deel van haar werkzaamheden heeft zij een onafhankelijke risicoadviseur aangetrokken met terugwerkende kracht per 1 januari 2017 op basis van een bestuursbesluit eind 2016;
- Externe audit op de pensioenuitvoeringsorganisatie: in het kader van de controle van de jaarrekening wordt jaarlijks door de accountant van DPS een audit op de administratieve organisatie en interne controle van DPS uitgevoerd. DPS heeft over 2016 van haar accountant een ISAE 3402 type II verklaring over de Administratieve Organisatie en Interne Beheersing ontvangen waarin geen opmerkingen van materiële aard staan;
- Interne audit van de uitvoeringsorganisatie: DPS valt als dochteronderneming van Koninklijke DSM N.V. binnen het rapportage en het (interne) audit circuit van Koninklijke DSM N.V. Binnen dit kader toetst DSM Corporate Audit (COA) de administratieve organisatie en interne beheersing en de werking van de risicomanagementcyclus. DPS doet hiervan verslag aan het bestuur.
- GIPS-verificatie van DPS: de externe accountant van DPS toetst jaarlijks de berekening en rapportage van de behaalde beleggingsresultaten op basis van wereldwijd geaccepteerde normen voor performance berekening. DPS doet hiervan verslag aan het bestuur;
- Periodieke rapportages: elk kwartaal worden de Commissie Financiën onderdeel Risk Management en het bestuur geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de belangrijkste strategische en operationele risico's. Hiermee bewaakt het bestuur zowel de voortgang ten aanzien van de realisatie van de doelstellingen als de operationele uitvoering door DPS;
- VC: de VC toetst het risicobeheersingsbeleid van het fonds;
- DNB: uitingen volgend op door DNB uitgevoerde thema onderzoeken, zijn voor het fonds aanleiding de eigen bedrijfsvoering af te zetten tegen de door DNB gepresenteerde '*best practices*'. Dit geeft het fonds handvatten om de kwaliteit van het beheersingssysteem objectief te 'benchmarken'. Waar nodig scherpt het bestuur de inrichting van het beheersingssysteem verder aan.
- Riskmanager: Bij de uitvoeringsorganisatie DPS is een onafhankelijke riskmanager aangesteld met een separate rapportagelijijn naar de algemeen directeur van DPS en de Commissie Financiën onderdeel Risk Management.

Inbedding risicomanagement

Onderstaand is de inbedding van het risicomanagement op strategisch en operationeel niveau samengevat weergegeven.

Risicohouding

Het bestuur heeft in lijn met de wettelijke voorschriften de risicohouding vastgesteld. Deze risicohouding concretiseert de houding van het bestuur ten aanzien van de risico's waaraan het fonds is blootgesteld. Bij het vaststellen van de risicohouding heeft het bestuur rekening gehouden met de resultaten van het onderzoek naar risicobereidheid dat onder de deelnemers en pensioengerechtigden is uitgevoerd en tevens zoals dat is afgestemd met de werkgevers en de vakverenigingen. De risicohouding bestaat uit een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

- De korte termijn risicohouding is door het bestuur ingevuld via een bandbreedte om het Vereist Eigen Vermogen (VEV). Het VEV mag bewegen tussen 20% en 28%.
- De lange termijn risicohouding is vertaald naar toegestane grenswaarden voor het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets. Het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets geeft inzicht in de mate waarin het beleid van het fonds de pensioenambitie kan waarmaken. Het pensioenresultaat uit de haalbaarheidstoets moet, vanuit de actuele dekkingsgraad bezien en in het mediaan-scenario, over een periode van 60 jaar minimaal 95% bedragen. Als deze analyse wordt gestart vanuit de vereiste dekkingsgraad, moet het pensioenresultaat, in het mediaan-scenario over een periode van 60 jaar, minimaal 100% bedragen. De spreiding tussen het verwacht pensioenresultaat en het slecht-weer pensioenresultaat mag vanuit de actuele dekkingsgraad bezien maximaal 38% bedragen.

Het bestuur heeft de beleggingstypische risico's op basis van financiële impact in het licht van deze risicohouding beoordeeld. De niet-beleggingstypische risico's worden beoordeeld op basis van de verwachte financiële impact (dekkingsgraad), de mogelijke gevolgen voor de reputatie en de mogelijke operationeel versturende werking.

3.5.2 Risicoanalyse

De door het bestuur als meest voorname aangemerkte risico's worden in deze paragraaf in meer detail behandeld. Daarbij wordt uitgegaan van de door het bestuur in 2016 uitgevoerde risicoanalyse. Per risico wordt een definitie gegeven en wordt een nadere toelichting gegeven op de beheersmaatregelen die zijn genomen om het risico te beheersen. Ten slotte wordt de verwachte impact van het risico, waar relevant, gekwantificeerd middels een gevoeligheidsanalyse.

De risico's zijn binnen de risicoanalyse op een integrale manier beoordeeld door het bestuur. De verschillende risico's worden binnen deze risicoanalyse in onderlinge samenhang bekeken. Daarbij worden de risico's op bruto basis (voor beheersmaatregelen) en netto basis (na implementatie van beheersmaatregelen) beoordeeld. Vanuit de risicoanalyse is de onderstaande beoordeling afgeleid.

	Bruto waarschijnlijkheid		
	Laag	Medium	Hoog
Bruto Impact	Crisisrisico	- Marktrisiko - Inflatierisiko - Uitbestedingsrisico	- Renterisiko - Sterfteprognose - Bestuurlijke capaciteit
	Sponsorisico	Kredietrisico	- Compliance - Financiële verslaglegging
	Netto waarschijnlijkheid		
	Laag	Medium	Hoog
Netto impact	Crisisrisico		Renterisiko
	- Kredietrisico - Sponsorisico - Sterfteprognose - Compliance	- Bestuurlijke capaciteit - Marktrisiko - Inflatierisiko - Uitbestedingsrisico	
		Financiële verslaglegging	

Voor de beschrijving van de impact van enkele van deze risico's wordt, waar relevant, aangesloten bij de berekening van het VEV, zoals opgenomen in paragraaf 4.6.4.

41

Strategische risico omgeving

Crisisrisico

Een financiële crisis kenmerkt zich door een grote mate van onzekerheid en een hoge mate van instabiliteit en volatiliteit in de financiële markten. Aanvullend kenmerkt een crisis zich veelal doordat algemeen geaccepteerde risicopremies en onderlinge verhoudingen (correlaties) tussen beleggingscategorieën (tijdelijk) niet meer opgaan. Gelieerd aan het crisisrisico heeft het fonds eveneens aandacht besteed aan een mogelijke catastrofe die zich kan voordoen op een van de productielocaties van SABIC binnen Nederland alsmede bij het Europees hoofdkantoor in Sittard.

Beheersmaatregelen

SPF hanteert voor het beleggingsbeleid een door het bestuur acceptabel geacht risico versus rendementspositionering. Het beleggingsbeleid is getoetst op basis van verschillende scenario's waaronder een aantal crisissomstandigheden. Daarnaast geldt dat het fonds duidelijke risicokaders en limieten heeft afgeleid waaronder restricties ten aanzien van de omvang van de blootstelling naar specifieke markten door het stellen van allocatiegrenzen. Daarnaast hanteert het fonds binnen markten een gedegen spreiding naar regio's, landen en sectoren. In 2016 is deze diversificatie verder ingevuld als onderdeel van de voortgaande implementatie van het strategisch beleggingsbeleid. De Commissie Financiën bespreekt op kwartaalbasis, gebaseerd op recente gegevens, de verwachtingen ten aanzien van economische ontwikkelingen. Aanvullend heeft het fonds een aantal triggers gedefinieerd, die bij het raken daarvan, direct afstemming plaatsvindt over de te nemen risicomitigerende acties.

Betreffende het catastroferisiko heeft het bestuur een aantal scenario's doorgenomen waaronder een ramp op de productielocaties en het Europees hoofdkantoor van SABIC in Nederland bijvoorbeeld een terroristische aanslag, een brand en een explosie. Op basis van deze scenario's, die door de werkgever

in de loop van 2016 zijn vastgesteld en gedeeld met het bestuur, zal het bestuur begin 2017 vaststellen of een stop-loss verzekering een effectieve beheersmaatregel is.

Impact

De impact op de financiële positie van het fonds als gevolg van een financiële crisis in algemene zin is moeilijk in te schatten, omdat deze afhankelijk is van de aard en de diepgang van de crisis. Het bestuur heeft het crisisrisico geanalyseerd door het in kaart brengen van de gevoeligheid van de beleggingsportefeuille en de balanspositie naar deze verschillende economische scenario's. Op basis van deze gevoeligheden en ALM-achtige simulaties heeft dit geleid tot het vaststellen van een risicobudget (waar ook het renterisico deel van uitmaakt) dat elk kwartaal wordt gerapporteerd aan het bestuur. Ten aanzien van het catastroferisico zal in 2017 de risico-analyse worden afgerond.

Renterisico

De rentegevoeligheid van de nominale pensioenverplichtingen wijkt af van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Deze mismatch in de balans heeft bij een rentewijziging impact op de dekkingsgraad van het fonds. Bij een rentedaling stijgt de waarde van de pensioenverplichtingen bijvoorbeeld sterker dan de waarde van de aangehouden beleggingen, hetgeen een negatief effect heeft op de dekkingsgraad van het fonds. Daarnaast kan een rentewijziging effect hebben op de kostendekkendheid van de premie. Dit laatste element is onderdeel van de jaarlijkse actuariële analyse.

Beheersmaatregelen

Het fonds dekt het renterisico strategisch af via een dynamische rentestaffel. De mate van afdekking van het renterisico is via de dynamische staffel gekoppeld aan de actuele rentestand. De afdekking wordt vormgegeven door middel van staatsobligaties, kredietobligaties, hypotheeklen en derivaten binnen de matchingportefeuille. Aanvullend heeft het fonds voor de renteafdekking restricties afgeleid ten aanzien van het toegestane curverisico.

Impact

Voor de berekening van de verwachte impact wordt aangesloten bij de berekening van het renterisico (S1) binnen het VEV. Uitgaande van de financiële situatie ultimo 2016 leiden de door DNB voorgeschreven schokken bij gelijkblijvende overige marktfactoren tot een daling van de dekkingsgraad van ongeveer 4,8%.

Marktrisico

Het fonds moet voldoende rendement maken om het ambitieniveau van de toeslagverlening waar te kunnen maken. Daarom wordt belegd in beleggingscategorieën, waar een hoger rendement kan worden verwacht dan de rekenrente, zoals aandelen, vastgoed en alternatieve beleggingen, waaronder infrastructuur. Deze beleggingen brengen marktrisico met zich mee doordat de waardeontwikkeling van zakelijke waarden gevoelig is voor bewegingen op de financiële markten waar de betreffende beleggingen worden verhandeld.

Marktrisico omvat niet alleen het koersrisico van aandelen, maar ook koersrisico's van vastgoed, beleggingen in niet-beursgenoteerde fondsen, grondstoffen en derivaten waarvan de onderliggende waarde gevoelig is voor de koersontwikkeling van de wereldwijde financiële markten.

Beheersmaatregelen

Het marktrisico wordt strategisch niet afgedekt. Het fonds gaat er vanuit dat marktrisico op de langere termijn waarde toevoegt. Het marktrisico wordt daarmee bewust genomen. De omvang van de blootstelling naar specifieke markten wordt beperkt door het stellen van allocatiegrenzen. Daarnaast hanteert het fonds binnen markten gedegen spreiding naar regio's, landen en sectoren. Het fonds heeft ten aanzien van het cumulatieve rendement van de rendementsportefeuille een trigger gedefinieerd.

Impact

Voor de berekening van de verwachte impact van het marktrisico wordt aangesloten bij de berekening van het aandelen- en vastgoedrisico (S2) binnen het VEV. Uitgaande van de financiële situatie ultimo 2016 leiden de door DNB voorgeschreven schokken (30% daling voor aandelen ontwikkelde markten en beursgenoteerd vastgoed, 15% daling voor niet-beursgenoteerd vastgoed en 40% daling voor overige zakelijke waarden) bij gelijkblijvende overige marktfactoren tot een daling van de dekkinggraad van circa 16,7%.

		Waardeverandering zakelijke waarden						
		-15%	-10%	-5%	0%	5%	10%	15%
Verandering rente	1,5%	12,1%	16,6%	21,1%	25,6%	30,1%	34,6%	39,0%
	1,0%	3,2%	7,2%	11,2%	15,2%	19,2%	23,2%	27,2%
	0,5%	-4,0%	-0,4%	3,3%	6,9%	10,5%	14,1%	17,7%
	0,0%	-9,9%	-6,6%	-3,3%	0,0%	3,3%	6,6%	9,9%
	-0,5%	-14,8%	-11,8%	-8,8%	-5,7%	-2,7%	0,3%	3,3%
	-1,0%	-19,0%	-16,2%	-13,4%	-10,6%	-7,8%	-5,0%	-2,2%
	-1,5%	-22,6%	-20,0%	-17,4%	-14,8%	-12,2%	-9,6%	-7,0%

Het bestuur beoordeelt de risicograad van de beleggingen in samenhang tussen marktrisico en renterisico. Om deze samenhang inzichtelijk te maken is bovenstaand een tabel ingevoegd. In de tabel wordt de gevoeligheid van de nominale dekkinggraad voor zowel het aandelenrisico (langs de horizontale as boven de tabel) als het renterisico (langs de verticale as) ultimo 2016 weergegeven. Zo laat de tabel ceteris paribus zien dat bij een waardedaling van aandelen van 10%, de dekkinggraad daalt met 6,6% van een niveau van 106,8% naar 100,2%. Indien de aandelen 10% in waarde stijgen, dan stijgt de dekkinggraad met 6,6% van 106,8% naar 113,4%. De veranderingen in bovenstaande tabel zijn niet symmetrisch doordat de dekkinggraad niet 100,0% is.

43

Inflatierisico

De ambitie van het fonds is gericht op het behoud van de waardevastheid van de pensioenen (reële ambitie). De ambitie van het fonds is derhalve het verlenen van toeslagen ter compensatie van inflatie. Het fonds financiert de toeslagen uit de beleggingsrendementen. Het waarmaken van de reële ambitie kan alleen worden gerealiseerd indien de financiële positie van het fonds dit toestaat. Verder bestaat een grote mate van onzekerheid over de omvang van de inflatie en daarmee over de hoogte van de toe te kennen toeslagen om de ambitie waar te maken.

Beheersmaatregelen

Het fonds heeft een deel van het vermogen (als onderdeel van de matchingsportefeuille) belegd in beleggingen waarvan de opbrengsten gekoppeld zijn aan de inflatie. Hiermee wordt het inflatierisico deels afgedekt. Aanvullend hierop heeft het bestuur ten aanzien van het inflatieniveau een trigger gedefinieerd. Bij het raken van deze trigger vindt direct afstemming plaats over de te nemen actie.

Impact

Het inflatierisico heeft geen directe impact op de nominale dekkinggraad van het fonds. Een hoge inflatie zet druk op de reële ambitie van het fonds en daarmee op het pensioenresultaat voor de deelnemers en uiteindelijk op de reputatie van het fonds.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een uitgevende instelling, overheid of tegenpartij niet kan voldoen aan de financiële verplichtingen ten opzichte van het fonds. Ook een verandering van de kredietwaardigheid van een uitgevende instelling, overheid of tegenpartij, zoals gemeten door een rating bureau, met de daarmee verbonden koerseffecten, van de betreffende instelling, overheid of tegenpartij valt onder dit risico.

Beheersmaatregelen

Het beleggingsbeleid van het fonds bevat richtlijnen ten aanzien van de omvang van de blootstelling van het fonds naar tegenpartijen in termen van kredietwaardigheid. Voor rentederivaten wordt daarnaast gebruik gemaakt van onderpand om het kredietrisico op de tegenpartij te beperken. Ten slotte hanteert het fonds voorschriften ten aanzien van ratings waaraan tegenpartijen moeten voldoen. Ten aanzien van securities lending geldt dat het fonds een principal-lending overeenkomst met Kasbank heeft afgesloten waarbij de onderpandstelling is overeengekomen op een minimaal niveau van 102,5%. Dit betekent dat de openstaande risicoposities zijn gedekt met 2,5% aan additioneel onderpand.

Impact

Voor de berekening van de verwachte impact van een schok als gevolg van de wijziging van de kredietwaardigheid van tegenpartijen van het fonds, wordt aangesloten bij de berekening van het kredietrisico (S5) binnen het VEV. Uitgaande van de financiële situatie ultimo 2016 leiden de door DNB voorgeschreven schokken bij gelijkblijvende overige marktfactoren tot een daling van de dekingsgraad van 5,7%.

Sponsorrisico

Het sponsorrisico is het risico dat SABIC als sponsorende onderneming de overeenkomst met het fonds opzegt en/of niet over voldoende financiële middelen beschikt om aan de financieringsverplichtingen richting het fonds te (blijven) voldoen.

Beheersmaatregelen

Het bestuur onderhoudt goede banden met de sociale partners en de werkgever in het bijzonder. Er vindt periodiek overleg plaats met beide partijen. Ten aanzien van het financiële risico staan de verschillende werkgevers over en weer garant voor elkaars verplichtingen aan het fonds. Zij vormen allen onderdeel van het SABIC concern, een mondiaal leidend bedrijf in de petrochemische sector. SABIC is genoteerd aan de beurs in Saudi Arabië en heeft een A1 rating. Het bestuur is van mening dat met het waarmaken van de ambitie van het fonds en het goed en integer besturen van het fonds, de sponsor geen aanleiding zal zien tot het opzeggen van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds.

Impact

De financiële impact van het niet kunnen voldoen aan de verplichtingen door de sponsor wordt als niet materieel beschouwd. Bij het uitblijven van bijdragebetalingen stopt immers per direct de pensioenopbouw. Het sponsorrisico zal naar verwachting van het bestuur met name impact hebben op de governance van het fonds. Daarnaast kan het risico schade toebrengen aan de reputatie van het fonds.

Sterfteprognoserisico

Het fonds heeft de reële ambitie om pensioengerechtigden en gewezen deelnemers een waardevast levenslang pensioen te bieden en actieve deelnemers een welvaartsvaste opbouw van een in de toekomst waardevast levenslang pensioen. Een wijziging van de sterfteprognose en de daaraan gekoppelde levensverwachting beïnvloedt de mogelijkheid tot het verlenen van toeslagen.

Beheersmaatregelen

De Commissie Financiën bewaakt de ontwikkeling van de sterfteprognose. Het fonds kent daarnaast een voorwaardelijk toeslagenbeleid. Dit houdt in dat toeslagen alleen worden verleend als de financiële positie van het fonds dit toelaat. Indien de overlevingstabellen door het Actuarieel Genootschap opnieuw worden vastgesteld, kan het bestuur besluiten de berekeningsmethodiek van de technische voorziening hierop aan te passen waardoor de verplichtingen van het fonds toenemen. Als gevolg daarvan resteert een lagere dekkingsgraad, kan de toeslagverlening onder druk staan of kan er zelfs een situatie ontstaan waardoor een tijdig herstel niet mogelijk is en er gekort moet worden.

Impact

Het sterfteprognoserisico raakt de financiële positie van het fonds. Voor de berekening van de verwachte impact van een schok in de sterfteprognose wordt aangesloten bij de berekening van het verzekerings-technischrisico (S6) binnen het VEV. Uitgaande van de financiële situatie ultimo 2016 leiden de door DNB voorgeschreven schokken binnen het VEV bij gelijkblijvende overige marktfactoren tot een daling van de dekkingsgraad van grosso modo 3,0%.

Bestuurlijke capaciteit (governance risico's)

Het bestuur en de overige fondsorganen dienen in termen van bezetting ten minste te beschikken over een minimale capaciteit. De minimale bezetting van het bestuur is nader uitgewerkt en wordt tijdens de bestuursvergaderingen geborgd om te komen tot geldige bestuursbesluiten. Voor de meeste besluiten is het bovendien van belang dat de meerderheid van het bestuur, het betreffende voorstel moet steunen.

Daarnaast zijn de beschikbaarheid over voldoende tijd voor het naar behoren kunnen uitvoeren van de taken en verantwoordelijkheden en het beschikken over een bepaald kennisniveau en specifieke competenties, vereisten voor het goed kunnen functioneren van het bestuur en de overige fondsorganen. Hierbij gaat het uiteindelijk niet alleen om deskundigheid maar ook om de bestuurlijke competenties en de wijze waarop het bestuur werkt. Het risico dat een tekort ontstaat op een van deze criteria wordt aangeduid als het risico op bestuurlijke capaciteit.

Beheersmaatregelen

SABIC faciliteert tijd voor het uitvoeren van de bestuurlijke taken van de bestuursleden die bij SABIC in dienst zijn. Opvolging binnen bestuur en de overige fondsorganen wordt voorbereid door middel van opvolgingsbeleid dat is afgestemd met de voordragende partijen. Ter borging van het kennisniveau zijn voor alle posities binnen het bestuur en de overige fondsorganen profielen opgesteld. Tevens zijn er twee externe bestuursleden die door de overige bestuursleden worden benoemd op basis van de door hen specifiek ingebrachte deskundigheid en competenties. Het fonds voorziet ten slotte de zittende bestuursleden en leden van de overige fondsorganen van een ontwikkel- en opleidingsplan om het kennisniveau op peil te houden en het heeft een jaarlijkse evaluatieronde, zowel collectief als individueel via onder meer een bestuurlijke zelfevaluatie.

Impact

Dit risico heeft geen directe impact op de dekkingsgraad. Het risico van bestuurlijke capaciteit is door het bestuur beoordeeld als zijnde een risico dat operationeel gezien mogelijk verstorend werkt. Dit risico kan mogelijk de reputatie van het fonds schaden.

Operationele risico's

Het operationele risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, systeemfouten, menselijk gedrag of als gevolg van externe gebeurtenissen.

Beheersmaatregelen

Dit risico wordt gemitigeerd door de dienstverleningsovereenkomst, de Service Level Agreement dat SPF met de uitvoeringsorganisatie en fiduciair beheerder DPS heeft gesloten. Verder heeft SPF een set van Key Performance Indicators afgesproken met DPS waarmee de uitvoering van de overeenkomst wordt gemeten. Daarnaast ontvangt SPF het ISAE 3402 rapport van DPS wat inzage geeft in de processen, administratie en uitvoering binnen DPS.

Impact

Operationele risico's zetten druk op de effectiviteit en efficiëntie van de operationele activiteiten en hebben daarmee vooral betrekking hebben op de processen en daarmee de kortetermijndoelstellingen.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad. Het pensioenfonds heeft de uitvoering van de pensioenadministratieactiviteiten en de vermogensbeheeractiviteiten uitbesteed aan DPS.

Beheersmaatregelen

Dit risico wordt gemitigeerd door het opstellen van SLA's tussen het pensioenfonds en de uitbestedingsorganisaties, reviews en on-site visits bij de uitbestedingsorganisatie en beoordelingen op assurance- en risicorapportages vanuit de uitbestedingsorganisaties.

Impact

De impact op het fonds heeft voornamelijk betrekking op de beheerste bedrijfsvoering.

Wet- en regelgeving

Compliance

De grote hoeveelheid aan wet- en regelgeving waardoor een pensioenfonds wordt geraakt, maakt het complex om naleving op alle vlakken te bewaken en zeker te stellen. De wet- en regelgeving schetst daarbij steeds vaker alleen de globale kaders, specifieke invulling wordt overgelaten aan de lagere regelgeving of laat een verdere vertaling en interpretatie over aan de pensioensector zelf. Het compliance-risico is het risico dat gelopen wordt als niet aan wet- en regelgeving wordt voldaan of dat deze volgens de toezichthouder niet juist wordt geïnterpreteerd.

Beheersmaatregelen

SPF maakt ten aanzien van wettelijke ontwikkelingen gebruik van de externe expertise van DPS. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de uitvoeringsovereenkomsten met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance.

Impact

De exacte impact van dit risico is afhankelijk van de wijziging die zich in de wetgeving voordoet. Manifestatie van het wettelijke risico kan zowel verstorend werken als de reputatie van het fonds schaden.

Financiële verslaggeving

Hieronder vallen risico's en onzekerheden die van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de interne en externe financiële verslaggeving. Dit betreft onder andere onzekerheden bij complexe toerekeningen, de mate van subjectiviteit bij waarderingsvraagstukken en risico's ten aanzien van de inrichting van de financiële verslaggevingssystemen.

Beheersmaatregelen

Dit risico wordt beheerst door de beheersmaatregelen die door de uitvoeringsorganisatie DPS zijn ingericht waaronder controles op invoer en verwerking van gegevens, specifieke procedures en processen die gelden ten aanzien van aanpassingen in verslaglegging en het samenstellen daarvan. Additioneel is een vier-ogen principe ingericht voor de belangrijkste financiële rapportages die binnen de ISAE 3402 controlewerkzaamheden door de externe accountant worden getoetst.

Het fonds zelf beoordeelt de verslaglegging op plausibiliteit via de besprekingen in de Commissie Financiën en het bestuur waarbij de verslaglegging additioneel door externe deskundigen wordt beoordeeld. Aanvullend geldt dat de jaarverslagen door de externe accountant en actuaris van SPF worden gecontroleerd.

Impact

Onjuiste of onvolledige verslaggeving kan leiden tot niet passende besluitvorming door het bestuur en mogelijk zelfs tot aanwijzingen of boetes door de toezichthouder waarbij reputatieschade voor het fonds niet is uit te sluiten.

Financiën en financiële wetgeving

Dit betreft risico's en onzekerheden met betrekking tot de financiële positie van SPF, zoals koersrisico's, liquiditeitsrisico's, valutarisico's, renterisico's en onzekerheden in de mogelijkheden om financiering aan te trekken. Deze risico's zijn hiervoor benoemd.

Reputatierisico

Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

47

Beheersmaatregelen

Dit risico wordt beheerst door het continu bewaken en eventueel bijstellen van het beleid en transparantie bij het doen van uitingen naar belanghebbenden. Daarnaast heeft het fonds een integriteitbeleid vastgesteld. Hierin geeft het fonds zijn visie op integriteit, onderscheidt het diverse situaties waarin integriteit een rol speelt en welke standpunten het fonds hierbij inneemt. Ten slotte legt het beleid de maatregelen vast om te voorkomen dat de reputatie van het fonds wordt geschaad.

Aangezien het pensioenfonds de uitvoering van de pensioenregeling heeft uitbesteed, beperkt de inrichting van de beheersingsomgeving zich niet alleen tot de omgeving van het pensioenfonds, maar wordt ook expliciet aandacht besteed aan de beheersingsomgeving van de uitvoeringsorganisatie. Omdat dit risico raakt aan het arbeidsvoorwaardenbeleid van de aangesloten werkgevers, wordt in communicatie naar deelnemers afstemming gezocht met de werkgevers.

Impact

Het verlies van vertrouwen in het pensioenfonds danwel het schaden van de naam van de betrokken werkgevers met een risico dat schadeclaims worden ingediend.

3.5.3 Risicomaterialisatie in het jaar

De ontwikkeling van de dekkingsgraad in 2016 werd voornamelijk gedreven door de sterke daling van de rente. Deze daling ging gepaard met een waardestijging van de obligaties en de matchingportefeuille. Daarnaast hadden de aandelen en overige beleggingen goede resultaten waardoor de waarde van de beleggingen in zijn totaliteit zijn gestegen. De waardestijging van de verplichtingen was echter fors hoger waardoor de nominale dekkingsgraad per saldo is gedaald naar 106,8%. Het bestuur heeft dit risico nauwlettend bewaakt en beleidsvarianten besproken om het renterisico te beheersen.

3.5.4 Verbeteringen in het integraal risicomanagement model

Door voortschrijdend inzicht en ontwikkelingen in de omgeving dienen zich doorlopend nieuwe risico's aan waar het fonds mee te maken kan krijgen. Daarnaast kunnen bestaande risico's zich door de jaren heen anders gaan manifesteren, waardoor een aanpassing van het risicomanagement aan de orde kan zijn.

Herijking risico's

In 2016 heeft SPF een nieuwe strategische risicoanalyse uitgevoerd. Daarbij heeft SPF voor alle geïdentificeerde risico's het zogenaamde bruto risico (voor beheersing) en netto risico (na beheersing) vastgesteld en/of beoordeeld. Hiermee heeft het bestuur tevens de effectiviteit van de ingerichte beheersmaatregelen in kaart gebracht. Tijdens het uitvoeren van de risicoanalyse heeft SPF op een aantal risicogebieden ontwikkelingen en/of verschuivingen geconstateerd. De risicoanalyse heeft (gegeven de aanwezige beheersmaatregelen) niet geleid tot de identificatie van niet acceptabele netto risico's. Er zijn geen verdere beheersmaatregelen genomen.

Beperking dekkingsgraadvolatiliteit

Het bestuur heeft in 2016 de in het beleggingsplan opgenomen normportefeuille en tactische en operationele beleidsruimtes beoordeeld. Het bestuur is van oordeel dat deze nog steeds passen binnen de lange termijn risicohouding van SPF en deze zijn daarmee opnieuw vastgesteld en vastgelegd in het beleggingsplan voor 2017. In aanvulling op het bestaande risicobeheer van de beleggingen is een nieuwe risicomaatregel vastgesteld die inhoudt dat de 1-jaars dekkingsgraadvolatiliteit van de daadwerkelijke portefeuille maximaal 1%-punt mag afwijken van de 1-jaars dekkingsgraadvolatiliteit van de normportefeuille. De Commissie Financiën en het bestuur ontvangen periodiek een dekkingsgraadattributie en overzicht van de dekkingsgraadvolatilititeiten van DPS als borging van deze nieuwe beheersmaatregel.

3.5.5 Integriteit

Risicomanagement heeft naast de zekerstelling van een beheerste bedrijfsvoering eveneens betrekking op het bewaken van integriteit. Om deze reden heeft het bestuur, gebaseerd op de bestaande risicomanagement aanpak, een integriteitsrisicoanalyse uitgevoerd waarbij op basis van specifieke dilemma's de beheersmaatregelen en bestuurlijke visie op integriteit zijn aangescherpt.

Aan bestuursleden en de directie en alle uitbestedingsrelaties van het fonds, waaronder onder meer de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie DPS, worden hoge eisen gesteld. Deze eisen betreffen niet alleen ervaring, opleiding en achtergrond, maar ook integriteit. Uit dien hoofde heeft het bestuur dan ook gesteld dat de uitbestedingsrelaties dienen te beschikken over een integriteitsbeleid passend bij de visie op integriteit van het fonds.

Ook heeft het bestuur de eigen gedragscode als norm voor het ethisch handelen van alle bij het fonds betrokken personen aangewezen. De gedragscode bevat gedragsregels op het gebied van belangenconflicten, handel met voorkennis, oneigenlijke beïnvloeding en de wijze waarop SPF met deze integriteitsvragen omgaat. SPF wil (de schijn van) vermenging van zakelijke en privébelangen voorkomen. Dit alles draagt bij aan de integriteit van het fonds en bestendigt het vertrouwen van de betrokken organisaties, de belanghebbenden en derden in het fonds. De gedragscode wordt door de Compliance Officer bewaakt en bevat tevens regels over geheimhoudingsplicht en het voorkomen van vermenging van zakelijke en privébelangen. De gedragscode wordt verder toegelicht in paragraaf 3.3.10.

Verder geldt dat het bestuur bij het eigen besluitvormingsproces uitdrukkelijk de afweging maakt op welke wijze voorgenomen besluitvorming de verschillende belanghebbenden raakt, niet alleen in de zin van evenwichtige belangenbehartiging, maar ook in de zin van (allocatie van) risico's.

3.5.6 In Control beschrijving

Het bestuur heeft een risicobeheersing- en controlesysteem ingevoerd om zoveel als mogelijk te waarborgen dat de realisatie van strategische, operationele en financiële doelstellingen en de fondsambitie worden bewaakt, de verslaggeving betrouwbaar is en dat de wet- en regelgeving wordt nageleefd. Ook gedurende 2016 is de werking van de risicobeheersing- en controlesystemen door het bestuur bewaakt.

Het controlesysteem omvat diverse controlerapportages, die periodiek door DPS aan het bestuur worden opgeleverd. Op kwartaalbasis wordt gerapporteerd over de kwaliteit van de dienstverlening op basis van KPI's, zoals vastgelegd in de SLA. Daarnaast ontvangt het bestuur maandelijks financiële rapportages en daarmee samenhangende risicoanalyses die inzage geven in de financiële ontwikkeling van het fonds. Ten slotte wordt de dekkinggraad wekelijks aan het bestuur gerapporteerd. Ten aanzien van integriteitsrisico's wordt jaarlijks aan het bestuur een rapportage verstrekt door de Compliance Officer, aangaande het voldoen aan de gedragscode en de hiermee verbonden activiteiten.

Een gedeelte van het vermogensbeheer wordt niet uitgevoerd door DPS, maar door andere vermogensbeheerders. In deze gevallen selecteert DPS in het kader van haar fiduciaire functie de andere beheerders volgens een door het fonds geaccordeerde procedure. Binnen deze procedure monitort DPS de beheerder op performance, beleggingsproces, continuïteit, service en het naleven van de contractueel gestelde richtlijnen. De selectie van een beheerder wordt afgerond door een degelijk onderbouwd advies van DPS aan het bestuur dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid van de aanstelling van de beheerder draagt. Na aanstelling van de beheerder wordt deze doorlopend op dezelfde criteria door DPS gemonitord en eventuele afwijkingen aan het bestuur gerapporteerd. Daarnaast worden de controlerapportages, zoals opgesteld door de externe accountant van de betreffende beheerders inzake haar operationele activiteiten door DPS beoordeeld. De resultaten van de eerder genoemde controle-activiteiten worden via het kwartaalverslag en separate rapportages aan het bestuur gecommuniceerd.

De rapportage- en informatiestromen zijn erop gericht het bestuur in staat te stellen de werking van de interne beheersing gedurende het jaar vast te kunnen stellen en waar nodig bestuurlijk te kunnen ingrijpen. Het bestuur is van mening dat het fonds hiermee voldoende in control is en dat het fonds hiermee voldoet aan de eisen die DNB hieromtrent stelt.

3.6 Vermogensbeheer

3.6.1 Macro-economische ontwikkelingen

Volgens verwachtingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zal de wereldwijde economische groei in 2016 uitkomen op 3,1%, vergelijkbaar met de groei over 2015 (3,2%). De terugval in de groei van de volwassen economieën van 2,1% van 2015 naar 1,6% in 2016 is vooral te wijten aan de tegenvallende ontwikkelingen in de Verenigde Staten. Het groeitempo in de Verenigde Staten komt naar verwachting uit op 1,6% tegenover 2,6% in het voorgaande jaar. De achterblijvende investeringen in de energiesector zijn hier mede debet aan. Ook in de Eurozone was er sprake van een groeivertraging. De groei in Japan bleef laag (0,5%). In de opkomende markten herstelde de economische groei iets van 4,0% in 2015 tot 4,2% in 2016. In de opkomende markten die afhankelijk zijn van de export van olie en gas was er sprake van een groeivertraging of zelfs een recessie.

Nadat veel prijzen van grondstoffen in het eerste kwartaal van 2016 fors daalden, herstelden de prijzen zich, met als gevolg dat de meeste grondstoffenprijzen het jaar per saldo hoger afsloten. Maatregelen aan de kant van de grondstoffenproducenten (productieverminderingen) en de afnemende zorgen over de Chinese economie zijn de belangrijkste verklaringen hiervoor.

In 2016 heeft de Europese Centrale Bank (ECB) het monetaire beleid verder versoepeld. Zo werd in het eerste kwartaal de rente die de banken ontvangen op gestalde deposito's bij de ECB verlaagd naar -/- 0,4%. Daarboven werd het opkoopprogramma verlengd en verruimd. Ook andere centrale banken zoals de Bank of England, de Bank of Japan en de Chinese centrale bank verruimden het monetaire beleid. Tegen de verwachtingen van begin 2016 in heeft de Federal Reserve (FED) in de Verenigde Staten de belangrijkste beleidsrente in 2016 met slechts 25 basispunten verhoogd. Daarmee blijft ook daar het monetaire beleid historisch gezien extreem accomoderend.

3.6.2 Beleggingsplan

Binnen het IBM-proces worden op basis van de fondsdoelstelling, de risicohouding en het lange termijn economisch basisscenario, de strategische normwegingen voor de kernportefeuilles matchingportefeuille en rendementsportefeuille bepaald. Ook worden de strategische afdekkingspercentages voor (nominaal) rente- en valutarisico vastgesteld.

In het Beleggingsplan 2015-2016 wordt de strategische normportefeuille verder ingevuld met normwegingen per beleggingscategorie alsmede benchmarks, risicokaders en richtlijnen (onder meer voor het gebruik van derivaten). Het door het bestuur uitgevoerde strategische beleid is hierna weergegeven. In lijn met de IBM-aanpak zijn de beleggingen ingedeeld naar kernportefeuilles met elk een duidelijke doelstelling. Het Beleggingsplan 2015-2016 heeft betrekking op de periode vanaf 1 juli 2015 tot eind 2016.

Het fonds kent een dynamisch strategisch rentebeleid. Met een dynamisch strategisch rentebeleid wordt bedoeld dat de mate van renteafdekking afhankelijk is van de hoogte van de rentestand. Het pensioenfonds verwacht dat op de lange termijn de rente zal terugkeren naar een hoger renteniveau dan het huidige, historisch lage niveau. Dit hogere niveau zal worden bepaald door de lange termijn groei en inflatie. Indien de rente hoger is dan het evenwichtsniveau is de kans groter dat de rente gaat dalen en vice versa. Bij de samenstelling van het beleggingsplan is een optimalisatie naar rendement en risico uitgevoerd door middel van een uitgebreide portefeuilleconstructie op basis van de nieuwe economische uitgangspunten.

Beleggingen 2016	ultimo 2016		Strategische weging	Bandbreedte	
	€ mln.	weging		Ondergrens	Bovengrens
Matchingportefeuille	924,6	38,3%	40,0%	38,0%	42,0%
<i>Staatsobligaties (incl swaps)</i>	502,2	54,3%	55,0%	50,0%	60,0%
<i>IL bonds</i>	116,0	12,5%	12,5%	7,5%	17,5%
<i>Credits</i>	211,2	22,8%	22,5%	17,5%	27,5%
<i>Hypotheke</i>	95,2	10,3%	10,0%	5,0%	15,0%
Rendementsportefeuille	1.489,0	61,6%	60,0%	55,0%	65,0%
<i>Valuta overlay</i>	-10,6				
<i>Aandelen</i>	897,9	59,9%	50,0%	40,0%	60,0%
<i>Obligaties</i>	324,8	21,7%	22,5%	12,5%	32,5%
<i>Onroerend Goed bg</i>	189,2	12,6%	12,5%	2,5%	22,5%
<i>Onroerend Goed nbg</i>	23,4	1,6%	5,0%	0,0%	10,0%
<i>Infrastructuur</i>	58,4	3,9%	10,0%	0,0%	20,0%
<i>Private Equity</i>	5,9	0,4%	0,0%	0,0%	2,5%
Liquiditeiten	2,3	0,1%	0,0%	-2,0%	7,0%
Totaal	2.415,9	100,0%			

De uitbreidingen in de categorieën niet-beursgenoteerd vastgoed en infrastructuur zullen vanwege de beperkte liquiditeit en langere investeringsduur enige tijd in beslag nemen. Om hier gevolg aan te geven zal daarom ook geleidelijk naar de (uiteindelijke) normweging toegegroeid worden. In de tussenliggende periode zal als normweging de feitelijke portefeuilleweging gehanteerd worden. De normweging van aandelen wordt dienovereenkomstig verhoogd (middels maandelijkse rebalancing).

3.6.3 Beleggingsrendement

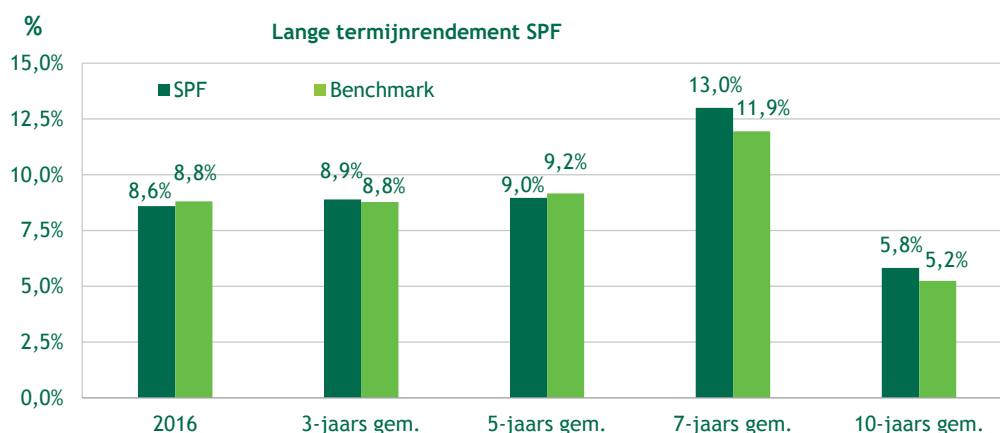
In navolgende tabel is het rendement over 2016 weergegeven. De delta in volgende tabel geeft het verschil aan tussen het fondsrendement en het benchmarkrendement en is daarmee een maatstaf voor de bruto toegevoegde waarde die SPF door middel van actief beleid heeft weten te realiseren over 2016.

Rendement 2016	Portfolio	Benchmark	Delta	Bijdrage
Matchingportefeuille	8,4%	8,6%	-0,2%	3,4%
<i>Staatsobligaties (incl swaps)</i>	10,4%	11,2%	-0,8%	2,3%
<i>IL bonds</i>	7,2%	7,2%	0,0%	0,4%
<i>Credits</i>	4,8%	5,1%	-0,3%	0,5%
<i>Global bonds</i>	0,6%	0,7%	-0,1%	0,0%
<i>Hypotheke</i>	5,9%	4,3%	1,6%	0,2%
Rendementsportefeuille	8,8%	8,6%	0,2%	5,2%
<i>Valuta overlay (bijdrage)</i>	-0,2%	-0,2%	0,0%	-0,1%
<i>Aandelen</i>	8,3%	8,6%	-0,3%	3,0%
<i>Obligaties</i>	12,9%	14,2%	-1,3%	1,6%
<i>Onroerend Goed bg</i>	7,6%	2,6%	5,0%	0,6%
<i>Onroerend Goed nbg</i>	9,8%	3,5%	6,3%	0,0%
<i>Infrastructuur</i>	5,0%	4,3%	0,7%	0,1%
<i>Private Equity</i>	15,1%	15,1%	0,0%	0,0%
Liquiditeiten	1,1%		1,1%	
Totaal	8,6%	8,8%	-0,2%	8,6%

In 2016 is op de totale beleggingen van SPF een bruto-rendement voor kosten behaald van 8,6%. De benchmark liet een rendement van 8,8% zien, dit wijkt af van het totale rendement door o.m. allocatie-effecten. SPF kende over 2016 een underperformance van 0,2% ten opzichte van de benchmark.

Lange termijn beleggingsresultaat

In volgende grafiek zijn de jaarlijkse bruto-rendementen over de lange termijn weergegeven van SPF. Het 5-jaars gemiddelde bruto-rendement bedraagt 9,0% ten opzichte van het benchmark rendement van 9,2% op jaarbasis. Het 10-jaars gemiddelde bruto-rendement van SPF bedraagt 5,8% ten opzichte van het benchmark rendement van 5,2% op jaarbasis.

3.6.4 Matchingportefeuille

De nominale matchingportefeuille heeft als doelstelling de nominale renteafdekking van het pensioenfonds vorm te geven. De toegestane risicoruimte binnen de matchingportefeuille wordt gebruikt om de benchmark op een effectieve wijze passief in te vullen. Dit houdt in dat binnen de staat-, inflatie- en creditportefeuilles de landenweging, de sectorweging en de curvepositionering zo veel mogelijk de benchmark positionering benaderen. Conform de rentestafel bedraagt de strategische renteafdekking van het fonds bij de huidige marktrente momenteel 35%.

De totale matchingportefeuille behaalde een positief rendement van 8,4% ten opzichte van 8,6% voor de samengestelde benchmark, een underperformance van 20 basispunten. De belangrijkste oorzaak van de underperformance was het achterblijven van de performance van de nominale staatsportefeuille als gevolg van titelselectie. De relatieve bijdrage van de inflatieportefeuille was neutraal.

Hypotheek hebben een absoluut rendement laten zien van 5,9% en een relatief rendement van 1,6%. Het absolute rendement komt in gelijke mate voort uit rente-inkomsten en positieve herwaarderings van de hypotheek. Het relatieve positieve rendement van hypotheek versus de Nederlandse staatsobligatie benchmark is toewijsbaar aan het afnemen van de spread ten opzichte van de staatsleningen. Het absolute rendement van 4,8% voor bedrijfsobligaties in de matchingportefeuille kan vooral verklaard worden door de gedaalde rente in 2016. De risico-opslag voor deze beleggingscategorie daalde in 2016 nauwelijks. De rente daalde primair door toedoen van de ECB, die niet alleen staatsobligaties opkocht in 2016, maar ook investment grade bedrijfsobligaties. De ECB zorgde daarmee voor extreem lage rentes waardoor beleggers op zoek gingen naar rendement en dit (onder meer) vonden in bedrijfsobligaties. De benchmark noteerde een positief absoluut rendement van 5,1% over 2016 met als resultaat een underperformance van 30 basispunten. Dit werd vooral gerealiseerd door het relatief groot aantal aan- en verkopen dat nodig was om de portefeuille in lijn te houden met de sterk veranderende benchmark. De benchmark veranderde in 2016 aanzienlijk door een groot aantal nieuw uitgegeven bedrijfsobligaties, omdat bedrijven op grote schaal gebruik maakten van de extreem lage rente.

3.6.5 Rendementsportefeuille

De doelstelling van de rendementsportefeuille is om voldoende rendement te behalen om de toeslagverlening ambitie waar te maken, binnen de door het bestuur toegekende risicoruimte. Door middel van actief beleid wordt binnen de toegestane risicoruimte nagestreefd om additioneel rendement te behalen en/of een lager risicoprofiel te bewerkstelligen. De resultaten van de rendementsportefeuille waren

positief ten opzichte van de benchmark. Het rendement van de totale rendementsportefeuille bedroeg 8,8%. De bijbehorende benchmark behaalde een rendement van 8,6%.

De rendementsportefeuille is onderverdeeld in de deelportefeuilles aandelen, obligaties, beursgenoteerd en niet-beursgenoteerd onroerend goed en infrastructuur. Deze deelportefeuilles worden hierna nader toegelicht. Daarnaast bestaat de rendementsportefeuille uit een allocatie naar private equity. De huidige investeringen in private equity worden aangehouden tot het einde van de looptijd. Er zullen geen nieuwe investeringen in private equity plaatsvinden.

Aandelen

De internationale aandelenbeurzen begonnen het jaar uitermate onrustig. Een verzwakking van de yuan riep ernstige twijfels op over de gezondheid van de Chinese economie, terwijl indicaties van een conjunctuurinzinking in de Verenigde Staten en een aanhoudende daling van de olieprijs het slechte sentiment nog eens versterkten. Door betere macrocijfers in de Verenigde Staten en een kentering van de olieprijs volgde een snel herstel. Aan het eind van het voorjaar raakten markten in de ban van een mogelijke Amerikaanse renteverhoging en het aanstaande referendum in Groot-Brittannië. De Brexit-keuze gooide nog eens olie op het vuur waardoor markten, voornamelijk in Europa, weer wegzakten. Toen de gevolgen van de Brexit-keuze op de korte termijn bleken mee te vallen en ook een Amerikaanse renteverhoging vooralsnog uitbleef, herstelden de markten weer, maar het herstel bleef terughoudend vanwege de aankomende Amerikaanse presidentsverkiezingen. De gevreesde koersdaling bij de verkiezing van Trump bleef uit, mede omdat bij de aanvaardingsspeech stimulerende maatregelen centraal stonden. Hierdoor volgde in de laatste anderhalve maand van het jaar een verder koersherstel. In dit herstel deed vooral de Japanse beurs goede zaken, geholpen door een sterke daling van de yen.

Opvallend binnen de aandelenmarkt was dat aan het begin van het jaar vooral defensieve aandelen erg in trek waren. Echter, met de omslag in het renteklimaat veranderde het sentiment en kregen vooral cyclische aandelen de voorkeur. In lokale valuta presteerde de Amerikaanse beurs het best met een stijging van bijna 10% gevolgd door Emerging Markets met 7%. Beurzen in de Pacific bleven net in de min.

Het jaar werd per saldo afgesloten met een positief rendement van 8,3% voor de totale aandelenportefeuille. Het benchmarkrendement over dezelfde periode bedroeg 8,6%. Alle regio's droegen licht negatief bij aan het relatieve resultaat. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door bovengenoemde draai van defensieve aandelen naar cyclische aandelen en het gevoerde uitsluitingen beleid in het kader van MVB.

Obligaties

De obligaties in de rendementsportefeuille omvatten beleggingen in Europese obligaties met een lagere kredietkwaliteit, Amerikaanse high yield bonds en obligaties in Emerging Markets. Het absoluut rendement van de totale obligatieportefeuille binnen de rendementsportefeuille bedroeg 12,9% over 2016. De Europese high yield obligaties leverden een absoluut rendement op van 7,3%. Vooral de koersen van obligaties uitgegeven door cyclische bedrijven herstelden.

De Amerikaanse high yield obligaties sloten 2016 af met een rendement uitgedrukt in euro's van 19,5%. Ook in deze markt deden de cyclische waarden het duidelijk beter, zeker na de teleurstellende performance in 2015. Ook in de opkomende markten was er sprake van een goede ontwikkeling. Dalende rentes en inkomende spreads leverden een rendement in euro's op van 12,5%.

De performance van de obligaties in de rendementsportefeuille bleef in 2016 achter met -/- 1,3% bij de benchmark. Alle drie de regio's droegen negatief bij aan dit resultaat.

Onroerend goed

Als gevolg van de verbeterde economische groei en ondanks de stijgende rente, werd 2016 een redelijk jaar voor beursgenoteerd vastgoed. Stijgende rentes hebben normaal een negatieve invloed op het rendement van vastgoedfondsen, maar door de aantrekkende economieën stegen de verwachte huurinkomsten en dit leidde tot een lagere risicosopslag voor vastgoed. De portefeuille behaalde in 2016 een

rendement van 7,6% ten opzichte van een benchmarkrendement van 2,6% (5,0% outperformance). De verschillen in rendementen tussen de beleggingsregio's in de vastgoedportefeuille waren groot. Alle drie de regio's behaalden een outperformance. Deze outperformance is voor een groot deel te verklaren door een positieve fondsselectie.

Wegens de onzekerheid als gevolg van de Brexit en de stijgende rente op het eind van het jaar in Europa, lieten de Europese vastgoedfondsen een negatief rendement zien van -/- 1,4%. In schril contrast staat hier tegenover het rendement van de Amerikaanse vastgoedfondsen in 2016 van 21,0%. Dit werd veroorzaakt door een hogere verwachte groei en een sterke valutakoers als gevolg van het te verwachten economische beleid van de nieuwe president. De vastgoed fondsen in Azië behaalden ook een positief rendement van 11,3%, hetgeen voornamelijk veroorzaakt werd door de lagere waardering van vastgoed fondsen aan het begin van het kalenderjaar en een sterke lokale vraag naar onroerend goed in Azië.

Bij niet-beursgenoteerd vastgoed werden twee managers toegevoegd en zijn eerdere, slecht renderende fondsen in liquidatie. Het behaalde rendement in dit segment bedroeg 9,8%. Dit betekende een outperformance van circa 6,3% ten opzichte van de benchmark.

Infrastructuur

De Infrastructuur portefeuille bestaat uit defensief ingestelde fondsen die gekenmerkt worden door hun lange termijn stabiele, veelal met inflatie oplopende, rendementen en een relatief lage correlatie met andere beleggingscategorieën. De focus bij de infrastructuurbeleggingen ligt dan ook voornamelijk op publiek-private samenwerkingsprojecten en on-shore wind- en zonne-energie projecten. Verder richt de infrastructuur portefeuille zich op operationele projecten die dividend genereren. In 2016 zijn de investeringen in bestaande infrastructuurfondsen uitgebreid doordat capital calls hebben plaatsgevonden. Er zijn geen nieuwe fondsen toegevoegd. De performance bedroeg 5,0% over 2016 en was daarmee 0,7% hoger dan de target return van 4,3%.

3.6.6 Valuta

De valuta-afdekking heeft als doel om de voornaamste valutarisico's in de beleggingsportefeuille te reduceren. De niet-euro allocaties binnen de Matchingportefeuille worden volledig afgedekt. Strategisch worden de valutarisico's van de grootste niet-euro beleggingen (US-dollar, Britse pond, Japanse yen en Zwitserse frank) voor 70% afgedekt.

Als gevolg van de uitkomst van de Brexit daalde de waarde van het Britse pond ten opzichte van de euro. Over heel 2016 liet het Britse pond een daling van bijna 16% ten opzichte van de euro zien. Mede als gevolg van het opkoopprogramma van de ECB liet de US-dollar een appreciatie zien van ruim 3% ten opzichte van de euro. De Zwitserse frank steeg licht in waarde ten opzichte van de euro. Over 2016 bedroeg de waardestijging van de Zwitserse frank ten opzichte van de euro ruim 1%.

De Japanse yen apprecieerde in 2016 ten opzichte van de euro met bijna 6%, voornamelijk als gevolg van het agressievere monetaire stimuleringsbeleid van de ECB ten opzichte van het beleid van de Bank of Japan.

De valuta overlay kende over geheel 2016 in absolute termen een negatieve bijdrage aan het resultaat van de rendementsportefeuille van -/-0,2%, hetgeen gelijk was aan de benchmarkperformance.

3.6.7 Securities lending

Securities lending betreft het uitlenen van effecten aan derden voor een korte periode waarbij het economisch eigendom van de stukken behouden blijft. Het juridisch eigendom wordt tijdelijk overgedragen aan derden. Securities lending zal worden toegepast wanneer dit het beheer van de diverse portefeuilles niet verstoort, er een aantrekkelijke opbrengst kan worden behaald en de risico's die samenhangen met securities lending goed beheerst kunnen worden.

Met de custodian zijn heldere afspraken gemaakt onder welke voorwaarden securities lending kan plaatsvinden. Deze afspraken behelzen dat de bewaarbank optreedt als principaal, er alleen onderpand in de vorm van stukken wordt geaccepteerd en dat de kwaliteit en de hoogte van het onderpand dagelijks worden gemonitord. De custodian is de enige tegenpartij van SPF waarop mogelijk kredietrisico wordt gelopen. De custodian absorbeert als agent het tegenpartijrisico met de derde tegenpartijen. Het tegenpartijrisico wordt door de custodian beheerst door te werken met een lijst van geaccrediteerde tegenpartijen die wekelijks worden geëvalueerd.

De opbrengsten van securities lending bedroegen over 2016 €0,3 mln. (2015 was €0,5 mln.). Gemiddeld over het jaar werd hiertoe een bedrag uitgeleend van €74,1 mln. (2015 was €392,9 mln.). De gemiddelde opbrengst uitgedrukt in basispunten van het uitgeleende vermogen bedroeg over 2016 37bps. (2015 was 13bps). Deze stijging wordt veroorzaakt doordat vanaf 2016 enkel nog aandelen uitgeleend worden en geen obligaties meer. Door het grote aanbod van effecten stonden de tarieven in het verslagjaar onder druk. Aangezien de risico's van het uitlenen van obligaties te hoog werden, heeft het bestuur besloten het uitlenen van obligaties te beëindigen. Het uitlenen van aandelen van Nederlandse ondernemingen werd beëindigd om te voorkomen dat het pensioenfonds geen gebruik kan maken van zijn stemrecht.

3.7 Pensioenen

3.7.1 Rente & UFR

De technische voorziening wordt in navolging van artikel 2 Besluit FTK berekend uitgaande van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Voor het samenstellen van de rentetermijnstructuur maakte DNB grotendeels gebruik van de Europese zero coupon swapcurve waarbij vanaf een looptijd van 20 jaar gebruik wordt gemaakt van de UFR-methodiek.

De UFR-methodiek heeft als uitgangspunt dat pensioenverplichtingen met een looptijd tot en met 20 jaar gewaardeerd worden op basis van de marktrente. De verplichtingen met een langere looptijd worden gewaardeerd met een rente die (deels) afgeleid is van een ingeprijde 1-jaarsrente (UFR). Het UFR-niveau wordt vastgesteld als een 10-jaars gemiddelde van de verwachte rente over 20 jaar.

3.7.2 Levensverwachting

Voor de vaststelling van de voorziening is rekening gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen door gebruik te maken van meest recente door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde AG-prognosetafel 2016 met startjaar 2017. Daarnaast wordt er rekening gehouden met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en totale bevolking door toepassing van specifiek door het fonds afgeleide correctiefactoren voor ervaringssterfte. Voor de medeverzekerden worden dezelfde correctiefactoren toegepast als voor de hoofdverzekerden, aangezien bij de bepaling van de ervaringssterfte voor de hoofdverzekerden ook wordt uitgegaan van de waargenomen sterfte van de ingegane partnermedeverzekerden.

3.7.3 Toeslag

Op basis van het toeslagenbeleid (zie paragraaf 3.3.5) heeft het bestuur in 2016 beoordeeld of per 1 januari 2017 toeslagen konden worden verleend aan actieve deelnemers en pensioengerechtigden alsmede gewezen deelnemers op basis van de financiële situatie van het fonds per einde 2016.

Het bestuur heeft geconstateerd dat toeslagen per 1 januari 2017 niet aan de orde waren vanwege de financiële positie van het fonds. In de navolgende tabel is de verleende toeslag alsmede de achterstand in de toeslagverlening voor actieve deelnemers enerzijds en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden anderzijds opgenomen die sinds 2008 bij SPF aangesloten zijn geweest. Hierbij geldt dat de toeslag die per 1 januari 2017 niet is gegeven, betrekking heeft op de looninflatie en prijsinflatie over 2016. Deze niet toegekende toeslag is verwerkt onder het jaar 2016.

Toeslag actieve deelnemers			
	<u>Algemene loonsverhoging</u>	<u>Verleende toeslag</u>	<u>Achterstand toeslagverlening</u>
2008	3,50%	-	3,50%
2009	1,51%	0,76%	0,75%
2010	1,00%	-	1,00%
2011	3,02%	-	3,02%
2012	1,50%	-	1,50%
2013	1,50%	1,50%	0,00%
2014	2,50%	-	2,50%
2015	2,76%	-	2,76% **
2016	0,80%	-	0,80%
Totaal	18,09%	2,26%	16,92% *

Toeslag pensioengerechtigde en gewezen deelnemer			
	<u>Prijsindexcijfer</u>	<u>Verleende toeslag</u>	<u>Achterstand toeslagverlening</u>
2008	1,44%	0,72%	0,72%
2009	0,69%	0,35%	0,34%
2010	1,90%	-	1,90%
2011	2,74%	-	2,74%
2012	2,03%	-	2,03%
2013	0,90%	0,90%	0,00%
2014	0,75%	-	0,75%
2015	0,41%	-	0,41%
2016	0,36%	-	0,36%
Totaal	11,22%	1,97%	9,60% *

* = cumulatieve achterstand (incl. indexatie over indexatie)

** = aangepast

3.8 Communicatie

In het verslagjaar heeft het pensioenfonds de ontwikkelingen op het gebied van de pensioencommunicatie op de voet gevolgd en speelde daar proactief op in. De pensioencommunicatie wordt periodiek getoetst en waar nodig en mogelijk verbeterd. Het fonds vindt open en transparante communicatie met de belanghebbenden van groot belang. Om deze reden is gedurende 2016 uitvoerig aandacht besteed aan het communicatiebeleid en de verschillende communicatieactiviteiten. Hierin zijn onder meer visie, missie en doelstelling van de pensioencommunicatie te vinden.

Nieuwe versie pensioenplanner

De gegevens in de pensioenplanner zijn geactualiseerd met de cijfers van het laatste Uniform Pensioenoverzicht (stand 31 december 2015). Na de harmonisatie van de pensioenleeftijden per 1 januari 2016 (bij deelnemers bij wie de pensioenleeftijd nog niet aangepast was naar 67 jaar) kunnen ook gewezen deelnemers gebruik maken van de pensioenplanner. In het hoofdmenu van de planner is een nieuwe tab met de naam 'partnerpensioen' gekomen. Hier is te zien wat een partner (bruto en netto) aan partnerpensioen ontvangt als een deelnemer overlijdt. De deelnemers in de nettopensioenregeling (NPR) vinden in de geactualiseerde planner een nieuw tabblad voor hun netto pensioen.

Wet pensioencommunicatie

De toepassing van Pensioen 1-2-3 is volgens de Wet pensioencommunicatie vanaf 1 juli 2016 verplicht. Pensioen 1 en Pensioen 2 zijn te vinden op de website van SPF. Pensioen 1 is ook in de plaats gekomen van de startbrief. Inmiddels is ook een 'pensioenvergelijker' beschikbaar op de website. Vanaf 2017 zal ook een Pensioen 1-2-3 voor de deelnemers in de nettopensioenregeling op de website te vinden zijn.

Correspondentie

Met een collectieve brief zijn de deelnemers en pensioengerechtigden aan het begin van het verslagjaar geïnformeerd over het besluit van het bestuur om geen toeslag (indexatie) te verlenen. In die brief werd wederom een overzicht gegeven van gemiste toeslagen in het verleden. Verder gaf deze brief informatie over het nieuwe financieel toetsingskader en het herstelplan. Met een collectieve brief hebben deelnemers een bevestiging ontvangen dat de omrekening van pensioenaanspraken naar een leeftijd van 67 jaar had plaatsgevonden. In november 2015 waren de deelnemers al geïnformeerd dat dit zou gaan gebeuren. Ieder kwartaal verschijnt een digitale nieuwsbrief met berichten over recente ontwikkelingen rond de pensioenen van SPF.

Deelnemersonderzoek

In het voorjaar van 2016 is een deelnemersonderzoek gehouden onder de actieve deelnemers van SPF. Uit de resultaten van dat onderzoek bleek dat verreweg de meeste deelnemers van SPF vertrouwen hebben in het pensioenfonds. Uit dat onderzoek komt verder naar voren dat deelnemers zich zorgen maken over de financiële situatie van het fonds en hun toekomstig pensioen. Deelnemers vrezen dat straks minder pensioen wordt uitgekeerd dan nu wordt toegezegd. Deelnemers vinden in grote meerderheid dat de huisstijl van SPF niet hoeft te worden aangepast na het samengaan van SPF en PF SABIC-IP. Het bestuur van SPF heeft besloten de huidige huisstijl te handhaven. De resultaten van het onderzoek zijn in december 2016 op de website gepubliceerd.

Informatiesessies

In januari 2016 is een websessie gehouden voor deelnemers aan de nettopensioenregeling over het al dan niet inkopen van het spaarkapitaal. Ook is er op verzoek van de Young SABIC Professionals een algemene pensioensessie over de inhoud van de regeling gehouden. In april, mei en juni 2016 zijn de deelnemersbijeenkomsten georganiseerd. In totaal zijn 12 bijeenkomsten en 1 web sessie gehouden waaraan 435 deelnemers hebben deelgenomen. In november 2016 zijn tijdens de Pensioen3daagse in Bergen op Zoom de 40- en 50-jarige persoonlijke pensioengesprekken gehouden voor medewerkers die in 2014, 2015 of 2016 de betreffende leeftijd hebben bereikt. Alle sessies en gesprekken worden door alle deelnemers overwegend met 'zeer goed' gewaardeerd.

Governance

In het verslagjaar vonden er enkele wijzigingen plaats in het bestuur van SPF. In maart 2016 werd door een extra uitgave van de nieuwsbrief aandacht besteed aan de wijzigingen in het bestuur.

Indexatie en korting

SPF wijst haar deelnemers met regelmaat op de financiële situatie waardoor toeslagverlening niet mogelijk is en dat bij een lage dekkingsgraad de mogelijkheid van korten bestaat. Dat gebeurt in collectieve brieven, in nieuwsbrieven, in nieuwsberichten op de website in brochures en in deelnemersbijeenkomsten.

Sinds medio 2016 vindt de deelnemer iedere maand de stand van de dekkingsgraad op de website, waarbij in kleuren is aangegeven bij welke dekkingsgraad korten of het niet doorgaan van de toeslagverlening aan de orde is. In december 2016 gaf DNB aan dat pensioenfondsen in Nederland duidelijk dienen te communiceren over de kans op korten van aanspraken en opbouw op de middellange termijn. In december 2016 heeft het bestuur in een uitgebreid interview op de website dan ook uitgelegd wanneer toeslagverlening niet doorgaat en dat de kans op korten bij een bepaalde dekkingsgraad aanwezig is.

Communicatiemiddelen van SPF

Om de beleidsdoelstellingen zoals in paragraaf 3.8 omschreven te bereiken, zijn onderstaande (reguliere) communicatiemiddelen in het verslagjaar aangewend of beschikbaar gesteld.

- Het Uniform Pensioenoverzicht (voor verschillende groepen deelnemers en pensioengerechtigden).
- Uitleg over het UPO in de vorm van een animatie staat op de website.
- De uitkeringsspecificatie en jaaropgave van pensioengerechtigden.
- Een uitgebreide collectie brochures, waarin vele onderwerpen worden uitgewerkt.
- De pensioenplanner.
- Een telefonische helpdesk.
- Het jaarverslag en het daarvan afgeleide (populair) jaarbericht.
- Een digitale nieuwsbrief die vier keer per jaar verschijnt.
- Naar aanleiding van de Pensioen3daagse zijn informatiesessies gehouden.
- Felicitatiekaarten voor 40- en 50-jarigen met een uitnodiging voor een pensioengesprek.
- Publicatie op de website van de actuele dekkingsgraad na het einde van iedere maand.
- Publicatie op de website van de actuele financiële ontwikkeling na ieder kwartaal.

3.9 Blik vooruit

Strategische studie naar levensvatbaarheid op de middellange termijn

Het bestuur zal in 2017 de ingezette strategiestudie voortzetten om te komen tot een eigen toekomstvisie. Het fonds zal een strategie en een zienswijze ontwikkelen waarbij de belangen van de deelnemers van het fonds nadrukkelijk in evenwichtigheid behartigd zullen worden. Er zal een externe omgevingsanalyse uitgevoerd worden. Kansen en mogelijke kwetsbaarheden worden in kaart gebracht en sterktes en zwaktes met elkaar geconfronteerd. Hierbij zal ook rekening worden gehouden met de mogelijk introductie van een nieuw pensioenstelsel in de nabije toekomst. Naar verwachting zal de SER met een eindadvies komen kort na de verkiezingen in maart 2017. Het bestuur zal bij de afwegingen in het kader van de strategiestudie ook in dialoog gaan met de belangrijkste stakeholders om draagvlak te creëren voor mogelijke besluitvorming in de toekomst.

Financiële positie

Het bestuur verwacht dat het jaar 2017 opnieuw een uitdagend jaar gaat worden. Het jaar is echter goed van start gegaan waarbij de dekkingsgraad over de eerste maanden van 2017 een duidelijke stijging heeft laten zien. Deze stijging was met name het gevolg van de gestegen marktrente en positieve beleggingsresultaten. De dekkingsgraad kwam per einde van het eerste kwartaal 2017 uit op 110,9% en de beleidsdekkingsgraad tekende een niveau van 104,5% op. Naar verwachting zal de beleidsdekkingsgraad gedurende het jaar verder toenemen (omdat deze berekend wordt als het gemiddelde van de laatste 12-maandelijkse dekkingsgraden). Indien de beleidsdekkingsgraad per einde 2017 boven de 110% uitkomt, kan SPF waarschijnlijk weer (in beperkte mate) toeslagen verlenen.

PPS-regeling

Medio mei 2017 heeft DNB in een telefoongesprek met het SPF bestuur aangegeven bepaalde elementen van de bestaande PPS regeling niet meer van deze tijd te vinden. DNB is voornemens dit bericht meer specifiek te maken middels een aan SPF gerichte brief. Het bestuur is voornemens om dit na ontvangst van de brief verder te onderzoeken. De strekking en gevolgen van het meer expliciete verzoek tot herziening zijn op dit moment niet eenduidig aan te geven. Het bestuur zal, ondersteund door externe kennisdeskundigen, gedurende 2017 de gevolgen in kaart brengen en passend reageren.

Search for yield

Voor 2017 blijft, evenals in voorgaande jaren, een van de meest materiële onzekerheden de ontwikkeling en volatiliteit van de financiële markten. De lage rente, die binnen de pensioensector als het primaire risico voor de balans van pensioenfondsen wordt aangemerkt, baart nog steeds zorgen. Daarnaast geldt dat de verwachte rendementen op zakelijke waarden zoals aandelen en onroerend goed allerminst zeker zijn. De verwachting is dat deze rendementen in 2017 verder onder druk komen te staan. Dit betekent dat het fonds met verhoogde prioriteit zich zal gaan oriënteren op alternatieve beleggingen die tegen een gematigd risicoprofiel afdoende rendement optekenen. De search for yield zal in 2017 dan ook binnen het fonds de nodige aandacht krijgen.

Vertrouwen en communicatie

In 2017 zal naar verwachting het vertrouwen in de pensioensector onder deelnemers onder druk blijft staan. Alhoewel de deelnemers van SPF aangeven, via onder meer deelnemersonderzoeken, dat het vertrouwen in het eigen fonds en het bestuur hoog is, geldt voor de pensioensector als geheel dat het vertrouwen laag is. Dit wordt veroorzaakt door een aantal factoren waarvan de spanning tussen de pensioenverwachtingen van de deelnemers enerzijds en de behaalde financiële resultaten anderzijds de meest voorname is. In de media heeft deze verwachtingenkloof veel aandacht gekregen. In 2017 zal deze media-aandacht naar alle waarschijnlijkheid voortduren.

De uitdaging voor het bestuur voor 2017 is dan ook om realistische verwachtingen over de te bereiken hoogte van het pensioen te communiceren. Een transparante dialoog, die realistische verwachtingen schept, is fundamenteel voor het draagvlak. De complexiteit van het huidige stelsel bemoeilijkt de communicatie van het fonds. Een duidelijke relatie tussen premie-inleg en pensioenaanspraak ontbreekt, hetgeen moeilijk uitlegbaar is aan de gemiddelde deelnemer.

De discussie over het pensioenstelsel kan helpen het draagvlak voor het pensioenstelsel te vergroten door de complexe systematiek van opbouw, indexeren en korten begrijpelijk te maken voor een brede groep belanghebbenden. Vanuit deze discussie kan het bestuur op een meer begrijpelijke wijze en bovenal transparant inzicht aan de deelnemers geven in de voordelen, maar ook in de risico's die samenhangen met het opbouwen van een voorziening voor de oude dag.

Transparantie alleen is echter niet voldoende om in dialoog te komen met de deelnemer en de binding te versterken. De communicatie dient afgestemd te worden op de verschillende doelgroepen aan deelnemers, waaronder de actieven, slapers en gepensioneerden. Het fonds zal in 2017 de communicatie verder verstevigen, gericht op het bieden van handelingsperspectief aan alle deelnemers, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke doelstellingen en verwachtingen.

Persoonlijke communicatie

Om de effectiviteit van de pensioencommunicatie te verhogen, zal in 2017 wederom veel aandacht gegeven worden aan persoonlijke communicatie. In de praktijk wordt dit ingevuld door informatiesessies en één-op-één gesprekken over pensioenen. Deelnemers ontvangen daarbij ook een toelichting op het gebruik van de pensioenplanner, om hen in staat te stellen de eigen pensioensituatie beter te leren kennen.

De deelnemer moet uiteindelijk drie belangrijke vragen over zijn eigen pensioensituatie zelf kunnen beantwoorden:

- Wat krijg ik aan pensioen?
- Is dat in mijn situatie genoeg?
- Welke handelingsmogelijkheden heb ik (nog)?

Pensioenstelsel

Naar verwachting zal 2017 niet alleen op financieel vlak een onrustig jaar worden. De discussie over de vorm van het nieuwe pensioenstelsel, zoals bovenstaand kort aangestipt, zal eveneens zorgen voor reuring. De discussie zal naar verwachting resulteren in ingrijpende veranderingen in de pensioenen, voortkomend uit verwachte bewegingen naar individualisering en het mogelijk al dan niet gedeeltelijk loslaten van de collectiviteit. In 2017 zal het bestuur de ontwikkeling van de discussie over het pensioenstelsel nauwlettend volgen en voorbereidingen treffen om bij een stelselwijziging de voor het fonds best passende besluiten te nemen.

Daarbij geldt dat de discussie over het nieuwe pensioenstelsel niet alleen in de maatschappij een voorname plek kent, maar ook in de politiek. Het fonds kijkt dan ook met verhoogde aandacht uit naar de verkiezingen. Inmiddels heeft iedere politieke partij pensioenen opgenomen in het eigen verkiezingsprogramma, waarbij de politieke partijen zich uiteenlopend uitlaten over de toekomst van het stelsel. Het is, gelet op deze sterk afwijkende visies, de vraag of de politiek, binnen een afzienbare termijn, zal komen tot een breed gedragen stelsel.

Ongeacht de uitkomst van de discussie over het pensioenstelsel en de wijzigingen die voortkomen uit de discussie vindt het bestuur het van belang dat SPF in staat is om te anticiperen op veranderingen in de externe omgeving. Via de aansluiting bij de Pensioenfederatie en het volgen van de landelijke discussie tracht het fonds dan ook vooruitkijkend zich te positioneren voor de mogelijke veranderingen in het stelsel.

Informatietechnologie

De ontwikkelingen in de maatschappij, maar zeker ook in de pensioensector volgen elkaar in snel tempo op. De wendbaarheid van de pensioensector staat dan ook volop in de aandacht. Een van de faciliterende krachten voor de wendbaarheid is informatietechnologie. Hierbij speelt met name de aanpasbaarheid en beveiliging van informatietechnologie een voorname rol. Meer en meer wordt naar informatietechnologie gekeken om innovatie mogelijk te maken en om de bedrijfsvoering te optimaliseren. Investerings in informatietechnologie zijn de komende jaren naar verwachting noodzakelijk. Voorwaarde om te komen tot passende investeringen is daarbij wel dat de contouren van het nieuwe pensioenstelsel duidelijk moeten zijn. Dit bepaalt immers de mate van aanpassing van de informatietechnologie

omgeving en de snelheid waarmee veranderingen moeten worden doorgevoerd. De nadruk op informatietechnologie betekent dan ook dat het bestuur in 2017 een verhoogde aandacht voor de daarmee samenhangende risico's zal hebben en dat ook andere kennis gevraagd wordt van het bestuur.

Wet- en regelgeving

De wet- en regelgeving zal naar verwachting ook in 2017 een focusgebied blijven. Op nationaal en Europees niveau worden ontwikkelingen verwacht die effect kunnen hebben op het fonds. De ontwikkelingen inzake marktregulering (met name EMIR, MiFID II) vragen om een zorgvuldige aanpak. In 2017 zal het bestuur zich op deze nieuwe wetgeving richten en zal met name worden gekeken op welke wijze een passende en kostentechnisch aantrekkelijke inbedding van de wetgeving kan worden afgeleid. Immers, de clearingplicht onder EMIR zorgt voor een toename van het liquiditeits- en concentratierisico en sterk toenemende beheer- en transactiekosten. Europese inmenging kan eveneens impact hebben op de solvabiliteitseisen van pensioenfondsen.

Thema's Toezicht DNB 2017

Begin december 2016 heeft De Nederlandsche Bank (DNB) de publicatie Toezicht Vooruitblik 2017 uitgebracht. In deze Toezicht Vooruitblik 2017 is door DNB gedefinieerd wat financiële instellingen, waaronder ook pensioenfondsen, in 2017 van DNB kunnen verwachten. Een aantal risico's en uitdagingen voor de Nederlandse financiële sector speelt in meer dan één deelsector. Daarom kiest DNB in een aantal gevallen voor sectoroverstijgend onderzoek. Deze sectoroverstijgende, alsmede pensioenfonds specifieke thema's voor het toezicht, zijn door het bestuur vertaald naar voor het fonds relevante aandachtspunten en mogelijk te nemen vervolgacties voor 2017.

Kortom, de bovenstaande aandachtsgebieden geven aan dat evenals 2016 het jaar 2017 een uitdagend jaar voor het fonds zal worden.

Namens het bestuur,

De heer ing. J.P. Mastenbroek (voorzitter)

De heer drs. G.M.M. Croonen RA RC (plv voorzitter)

4 Jaarrekening

spff

4 Jaarrekening

4.1 Balans per 31 december

(in € mln.)

	2016	2015
ACTIVA		
Beleggingen		
Vastgoedbeleggingen	211,6	171,2
Aandelen	896,5	817,8
Vastrentende waarden	1.251,6	1.205,7
Derivaten	11,3	4,7
Overige beleggingen	63,7	48,8
	<u>2.434,7</u>	<u>2.248,2</u>
waarvan voor risico fonds	2.374,4	2.186,6
waarvan voor risico deelnemer	60,3	61,6
Vorderingen en overlopende activa		
Overige vorderingen	<u>3,5</u>	<u>1,4</u>
	3,5	1,4
Overige activa		
Liquide middelen	<u>7,4</u>	<u>8,5</u>
	7,4	8,5
	<u>2.445,6</u>	<u>2.258,1</u>
PASSIVA		
Pensioenfondsreserve	153,9	171,2
Technische Voorziening		
TV voor risico fonds	2.204,1	1.985,6
TV voor risico deelnemer	60,3	61,6
	<u>2.264,4</u>	<u>2.047,2</u>
Overige schulden en overlopende passiva		
Derivaten	25,1	11,6
Liquide middelen (collateral)	1,1	-
Overige schulden	<u>1,1</u>	<u>28,1</u>
	27,3	39,7
	<u>2.445,6</u>	<u>2.258,1</u>

4.2 Staat van baten en lasten

	(in € mln.)	
	2016	2015
BATEN		
Bijdragen		
Werkgever	51,1	48,8
Werknemer *	0,8	0,8
	<u>51,9</u>	<u>49,6</u>
Beleggingsresultaten		
Direct	50,2	13,2
Indirect	142,7	8,2
Kosten vermogensbeheer	-4,3	-4,3
Transactie gerelateerde kosten	-0,1	-0,2
	<u>188,5</u>	<u>16,9</u>
Overige baten	0,0	3,7
	<u>240,4</u>	<u>70,2</u>
LASTEN		
Uitkeringen	-38,1	-36,9
Mutatie pensioenverplichtingen	-217,3	-109,1
Saldo waardeoverdrachten		
Inkoop	0,9	2,0
Afkoop	-1,7	-3,0
	<u>-0,8</u>	<u>-1,0</u>
Uitvoeringskosten	-1,5	-1,4
	<u>-257,7</u>	<u>-148,4</u>
TOTAAL RESULTAAT	<u>-17,3</u>	<u>-78,2</u>

* Voor de toelichting op de bijdrage werknemer zie de toelichting op de staat van baten en lasten

4.3 Kasstroomoverzicht

	(in € mln.)	
	2016	2015
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen bijdragen	50,0	129,7
Ontvangen waardeoverdrachten	0,9	2,0
Betaalde uitkeringen	-38,1	-36,4
Betaalde waardeoverdrachten	-1,7	-3,0
Betaalde uitvoeringskosten	-1,5	-1,3
Overige mutaties	0,0	0,0
	<u>9,6</u>	<u>91,0</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en lossingen	401,8	1.930,2
Directe beleggingsopbrengsten	51,3	8,2
Aankopen en verstrekkingen	-482,9	-2.117,7
Transfer liquide middelen PF SABIC-IP	0,0	3,7
Betaalde kosten vermogensbeheer	-4,4	-4,5
Indirecte beleggingsopbrengsten	22,4	66,8
	<u>-11,8</u>	<u>-113,3</u>
NETTO KASSTROOM	<u><u>-2,2</u></u>	<u><u>-22,3</u></u>
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN	<u><u>-2,2</u></u>	<u><u>22,3</u></u>

4.4 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

De jaarrekening heeft betrekking op Stichting Pensioenfonds SABIC gevestigd in gemeente Sittard. Het kvk-nummer van de Stichting is 14076811.

De jaarrekening is opgesteld conform Titel 9 Boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (in het bijzonder RJ 400 en 610). Vanaf boekjaar 2015 is de RJ 400 gewijzigd. In deze richtlijn wordt invulling gegeven aan de wettelijke vereisten van beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd. Het fonds heeft de belangrijkste risico's, geïmplementeerde beheersmaatregelen en mogelijke impact uiteengezet in hoofdstuk 3.5 van het jaarverslag. In dit hoofdstuk zijn tevens de wijzigingen in het afgelopen jaar opgenomen in het systeem van risicomanagement. Tot slot wordt via de toelichting op de actuariële analyse inzicht gegeven wat de impact van de belangrijkste risico's is geweest in het afgelopen jaar.

Beleggingen in participaties in microfinanciering, renewable energy, infrastructuur en beleggingen in beleggingsinstellingen waarbij geen onderscheid naar categorie te maken is, worden gepresenteerd als overige beleggingen. Hiermee wijkt het fonds bewust af van de RJ 610.

De spaarsaldi van de PPS- en NPR-regeling zijn voor risico van de deelnemers. In het beleggingsbeleid is echter geen verschil in beleid tussen belegd vermogen voor risico van het fonds en voor de deelnemers. Derhalve is in de jaarrekening en het jaarverslag gekozen om niet te specificeren naar risicodragers. Alle beleggingen kunnen naar rato worden verdeeld voor risico van het fonds en voor risico van de deelnemers. Per saldo komt het er op neer dat 2,5% van het belegd vermogen voor risico van de deelnemers is.

Schattingswijzigingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening is het gebruik van schattingen en veronderstellingen noodzakelijk.

Voor financiële activa en financiële verplichtingen die gewaardeerd worden tegen reële waarde, dient de rechtspersoon aan te geven of de boekwaarden zijn afgeleid van genoteerde marktprijzen, onafhankelijke taxaties, netto-contante-waarde berekeningen of dat een andere geschikte methode is gehanteerd. De waarde van de beleggingen is voor een groot deel gebaseerd op marktinformatie. Voor niet-beursgenoteerde beleggingen waarvan geen marktinformatie beschikbaar is, worden schattingen en veronderstellingen toegepast om de waarde te bepalen. Het gaat hierbij om met name beleggingsmandaten in onder meer infrastructuur en renewable energy.

Daarnaast worden schattingen en veronderstellingen gebruikt bij de bepaling van de vermogensbeheerkosten die niet direct aan het fonds gefactureerd worden. Deze veronderstellingen zijn volledig gebaseerd op de aanbevelingen van de PF.

Wijziging rentetermijnstructuur

DNB heeft op 14 juli 2015 de systematiek voor het vaststellen van de verdisconteringsrente van de verplichtingen bijgesteld middels een aanpassing van het niveau van de Ultimate Forward Rate (UFR). De UFR is de rekenrente voor de lange termijnverplichtingen. De nieuwe berekening van de UFR houdt naar inzicht van DNB meer rekening met de daadwerkelijke ontwikkelingen in markttrentes.

Wijziging dekkingsgraadmethodiek

Vanaf boekjaar 2015 wordt de dekkingsgraad berekend over de technische voorziening risico fonds en technische voorziening risico deelnemer.

Wijziging sterftegrondslagen

In 2016 heeft SPF de sterftegrondslagen aangepast. Per einde 2016 hanteert SPF de Prognosetafel AG2016 (begin 2016 was dit de Prognosetafel AG2014). Naast de Prognosetafel hanteert SPF een fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze is in 2016 niet gewijzigd. De wijziging van de Prognosetafel heeft geleid tot een negatief resultaat van €7,4 mln.

Wijziging opslag voor wezenpensioenen

Voor nog niet ingegaan wezenpensioenen reserveert SPF op basis van een opslag op het latent partnerpensioen van nog niet ingegaanen. In 2016 heeft SPF de opslag verlaagd van 3,5% naar 2,0%. Dit heeft geleid tot een positief resultaat van €4,5 mln.

Salderingen

Een financieel actief en passief worden gesaldeerd en als nettobedrag in de balans opgenomen indien de wettelijke of contractuele bevoegdheid bestaat om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat deze posten op deze wijze af te wikkelen.

Waarderingsgrondslagen per categorie**Buitenlandse valuta**

Waarden van activa en passiva genoteerd in buitenlandse valuta worden omgerekend in euro's tegen de koersen ultimo verslagjaar. Transacties luidende in vreemde valuta worden in de administratie tegen dagkoersen opgenomen. Koersverschillen worden geboekt bij de indirecte beleggingsopbrengsten.

Beleggingen algemeen

Transacties worden geadmistreerd op basis van trading date. De actuele marktwaarde van beursgenoteerde beleggingen in de administratie van het fonds is gebaseerd op cijfers afkomstig van Thompson Financial.

Beleggingen in vastgoed

Beleggingen in beursgenoteerd onroerend goed fondsen worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktwaarde. Beleggingen in niet-beursgenoteerde onroerend goed participatiemaatschappijen worden gewaardeerd tegen de laatst bekende intrinsieke waarde, voor zover deze de marktwaarde reflecteert (opgave van de externe manager).

Beleggingen in aandelen

Beleggingen in aandelen worden gewaardeerd op de ultimo verslagjaar bekende marktwaarde, inclusief aandelen die door externe vermogensbeheerders worden beheerd. Aandelen waarvoor geen actuele beurswaarde beschikbaar is, worden gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde (opgave van de externe vermogensbeheerder).

Beleggingen in vastrentende waarden

Beleggingen in vastrentende waarden worden gewaardeerd op ultimo verslagjaar bekende marktwaarde inclusief opgelopen rente. Dit betreft eveneens de obligaties zoals beheerd door de externe vermogensbeheerders. De waardering van de overige vastrentende waarden wordt via een theoretische prijs berekend op basis van de op dat moment geldende rentecurve. Hierbij worden actuele creditspreads als risico-opslag gebruikt.

Beleggingen in derivaten

Beleggingen in beursgenoteerde derivaten worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktprijzen. Onderhandse derivaten, waarvan geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van actuele marktparameters.

Overige Beleggingen

Overige Beleggingen worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagjaar bekende marktprijzen. De overige beleggingen waarvan geen directe marktwaardering beschikbaar is, worden gewaardeerd op basis van (nog niet) extern gevalideerde jaarverslagen en opgaven van de externe manager.

Vorderingen

Vorderingen worden tegen de nominale waarde opgenomen. Vorderingen betreffende beleggingen zijn onder Beleggingen meegenomen.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Pensioenfondsreserve

De pensioenfondsreserve bestaat uit het verschil tussen de activa en de verplichtingen en schulden. Het fonds maakt geen onderscheid naar bestemmingsreserves, wettelijke reserves en overige reserves. De reserve bestaat derhalve uit een algemene reserve.

Technische Voorziening (pensioenverplichtingen)

Onder pensioenverplichtingen worden verstaan de verplichtingen wegens pensioenaanspraken van deelnemers en gewezen deelnemers, alsmede van nagelaten betrekkingen. Deze verplichtingen worden berekend als de contante waarde van de door de verzekerden tot de balansdatum verkregen pensioenaanspraken. De waarderingsgrondslagen die gebruikt zijn bij het vaststellen van de technische voorziening zijn navolgend samengevat:

Interest:	Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2016f zoals gepubliceerd door DNB (2016: 1,4%; 2015: 1,7%). DNB heeft op 14 juli 2015 de systematiek voor het vaststellen van de verdisconteringsrente van de verplichtingen bijgesteld middels een aanpassing van het niveau van de Ultimate Forward Rate (UFR). De UFR is de rekenrente voor de lange termijnverplichtingen. De nieuwe berekening van de UFR houdt naar inzicht van DNB meer rekening met de daadwerkelijke ontwikkelingen in marktrentes. De UFR is aangepast naar 3,2%.
Interest-toevoeging:	De 1-jaarsrente conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente primo 2016 zoals gepubliceerd door DNB (-/-0,06%).
Sterfte:	Volgens de AG-Prognosetafel 2016 met fondsspecifieke ervaringssterfte. Voor de netto pensioenregeling worden aanvullend deze correctiefactoren voor ervaringssterfte vermenigvuldigd met een factor van 0,94.
Burgerlijke staat:	Bij de vaststelling van de voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van de gehuwdheidsfrequenties 1985-1990 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap. Na pensioeningang wordt de voorziening vastgesteld op basis van de werkelijke burgerlijke staat (bepaalde partnersysteem).
Leeftijdsverschil:	Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).
Leeftijden:	Bij leeftijdsbepaling wordt ervan uitgegaan dat iedereen halverwege het jaar geboren is.
Uitkeringen:	De uitkeringen worden continu betaalbaar verondersteld. In de technische voorziening risico fonds dient rekening gehouden te worden met het feit dat het pensioen in de maand van overlijden nog volledig wordt uitgekeerd. Hierdoor wordt er gemiddeld een halve maand meer pensioen uitgekeerd dan waarvoor in het administratiesysteem een voorziening wordt bepaald. De technische voorziening voor risico fonds wordt hiervoor gecorrigeerd middels een opslag van 0,25%.
Kosten:	De dekking voor toekomstige excassokosten bedraagt 2,5% van de verplichtingen.
Arbeidsongeschiktheid:	Voor arbeidsongeschikte deelnemers wordt mede rekening gehouden met het premievrije deel van de toekomstige pensioenopbouw. Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum op nihil gesteld.

Schulden

Schulden worden opgenomen tegen nominale waarde.

Resultaatbepaling**Bijdragen**

Bijdragen worden toegerekend aan het jaar waarin de daarmee samenhangende pensioenaanspraken worden opgebouwd.

Beleggingsresultaten

Onderscheiden worden directe en indirecte beleggingsresultaten.

- Directe beleggingsresultaten bestaan uit dividenden, coupon betalingen, interestontvangsten en vergoedingen voor bruikleen. Deze opbrengsten worden aan het boekjaar toegerekend waar ze betrekking op hebben.
- Indirecte beleggingsresultaten omvatten gerealiseerde en niet gerealiseerde waardeverschillen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutaresultaten worden hierin meegenomen.

Uitkeringen

De uitkeringen bestaan uit de bedragen die aan de uitkeringsgerechtigden in het boekjaar zijn betaald.

Uitvoeringskosten

Uitvoeringskosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Uitvoeringskosten die direct gerelateerd zijn aan vermogensbeheer worden conform RJ 610 in mindering gebracht op de beleggingsresultaten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld op basis van de directe methode.

4.5 Toelichting op de balans

4.5.1 Beleggingen

Aandelen

Om de rendementsambitie waar te maken belegt het fonds in zakelijke waarden waaronder aandelen. Hierbij wordt een lange termijn visie gevolgd waarbij belegd wordt in aandelen met een solide karakter. Dit laatste betekent dat de aandelen posities van het fonds in neergaande markten minder sterk geraakt worden, terwijl in opgaande markten de resultaten achter zullen blijven bij de marktgraadmeters.

	(in € mln)			
	2016		2015	
Categorie				
Beursgenoteerde aandelen	622,7	69%	592,7	72%
Beleggingsfondsen	273,8	31%	225,1	28%
Totaal	896,5	100%	817,8	100%
Regio				
Europa	357,1	40%	338,0	41%
Noord Amerika	264,7	30%	258,8	32%
Azië / Pacific	130,8	14%	116,5	14%
Emerging Markets	143,9	16%	104,5	13%
Totaal	896,5	100%	817,8	100%
Valuta				
USD	557,9	62%	486,4	59%
EUR	174,9	20%	166,6	20%
GBP	95,3	11%	94,9	12%
CHF	43,7	5%	43,6	5%
SEK	12,8	1%	12,7	2%
DKK	11,0	1%	12,4	2%
NOK	0,9	0%	1,2	0%
Totaal	896,5	100%	817,8	100%
Sector				
Consumentengoederen	121,8	14%	129,8	16%
Gezondheidszorg	109,2	12%	103,9	13%
Consumentendiensten	118,4	13%	115,0	14%
Financiële instellingen	145,2	16%	138,9	17%
Informatietechnologie	131,2	15%	99,1	12%
Industrie	100,1	11%	90,4	11%
Grondstoffen	51,0	6%	47,7	6%
Utilities	35,8	4%	31,0	4%
Telecommunicatie	36,9	4%	33,5	4%
Energie	34,0	4%	27,3	3%
Overige	12,9	1%	1,2	0%
Totaal	896,5	100%	817,8	100%

Vastgoedbeleggingen

Het fonds heeft posities in vastgoed. Vastgoed bevat beleggingen in onroerend goed aandelen die op de beurs zijn genoteerd (indirect onroerend goed) en daarmee een sterke gevoeligheid kennen met de beursbewegingen. Vastgoed bevat tevens beleggingsfondsen die direct in onroerend goed beleggen waarvan de koersvorming minder bepaald wordt door beurs sentiment, maar meer door de onderliggende waarde van de vastgoedobjecten (onder meer kantoren, winkels en woningen) die in het beleggingsfonds worden aangehouden. Het fonds belegt niet in direct onroerend goed. De volgende tabellen geven een overzicht van de beleggingen per vastgoed categorie, regio en valuta.

	(in € mln.)			
	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
<u>Categorie</u>				
Indirect beursgenoteerd	187,6	89%	168,9	99%
Indirect niet beursgenoteerd	24,0	11%	2,3	1%
Totaal	211,6	100%	171,2	100%
<u>Regio</u>				
Europa	113,0	53%	85,0	50%
Noord Amerika	59,2	28%	53,8	31%
Azië	31,4	15%	25,2	15%
Australië/ Nieuw Zeeland	8,0	4%	7,2	4%
Totaal	211,6	100%	171,2	100%
<u>Valuta</u>				
EUR	76,3	36%	51,2	30%
USD	56,2	26%	46,6	27%
GBP	22,3	11%	25,0	15%
JPY	17,0	8%	13,6	8%
HKD	9,0	4%	6,9	4%
AUD	7,6	4%	6,7	4%
CHF	6,7	3%	6,6	4%
SEK	6,6	3%	6,3	4%
SGD	4,4	2%	3,6	2%
CAD	4,0	2%	3,7	2%
NOK	1,1	1%	0,6	0%
NZD	0,4	0%	0,4	0%
Totaal	211,6	100%	171,2	100%

Vastrentende waarden

Het fonds houdt materiële posities aan in vastrentende waarden als stabiele basis voor de uitvoering van het beleggingsbeleid. De beleggingen in vastrentende waarden omvatten beleggingen in reguliere staats- en bedrijfsobligaties, obligaties die gekoppeld zijn aan de inflatie, hypotheke, deposito's en beleggingen in fondsen waarvan het grootste deel in obligaties belegd is. In de volgende tabellen worden de beleggingen in vastrentende waarden uitgesplitst naar categorie, regio, looptijd, valuta en credit rating.

	(in € mln.)			
	<u>2016</u>		<u>2015</u>	
<u>Categorie</u>				
Staatsobligaties	504,1	40%	495,7	41%
Inflation-linked obligaties	117,1	9%	110,5	9%
Credits	209,8	17%	200,7	17%
Credits High Yield	193,3	15%	166,9	14%
Beleggingsfondsen (EMD)	132,1	11%	108,8	9%
Beleggingsfondsen (Global)	-	-	33,2	3%
Hypotheke	95,2	8%	89,9	7%
Totaal	1.251,6	100%	1.205,7	100%
<u>Regio</u>				
Europa	945,7	76%	898,2	75%
Noord & Midden Amerika	167,5	13%	159,2	13%
Emerging markets	132,3	11%	108,9	9%
Pacific RIM / Global	6,1	0%	39,4	3%
Totaal	1.251,6	100%	1.205,7	100%
<u>Looptijd</u>				
< 1 jaar	4,4	0%	2,8	0%
1-3 jaar	45,2	4%	44,9	4%
4-5 jaar	84,8	7%	75,7	6%
6-10 jaar	187,6	15%	164,2	14%
11-20 jaar	131,3	10%	157,3	13%
> 20 jaar	472,3	38%	446,2	37%
Funds	326,0	26%	314,6	26%
Totaal	1.251,6	100%	1.205,7	100%
<u>Valuta</u>				
EUR	1.019,4	81%	1.001,2	83%
DKK	1,6	0%	-	-
SEK	7,9	1%	-	-
USD	222,7	18%	204,5	17%
Totaal	1.251,6	100%	1.205,7	100%
<u>Credit rating</u>				
Aaa	386,2	31%	480,9	40%
Aa	354,1	28%	238,8	20%
A	75,9	6%	218,8	18%
Baa	249,8	20%	102,0	9%
Ba	151,5	12%	136,3	11%
≤B	34,1	3%	28,9	2%
Totaal	1.251,6	100%	1.205,7	100%

Derivaten

Derivaten zijn afgeleide producten die door het fonds gebruikt worden om specifieke risico's af te dekken of op een snelle wijze tactische exposure op bepaalde markten te verkleinen of te vergroten. Ten aanzien van derivaten zijn strikte restricties afgeleid die voortdurend door het fonds worden bewaakt. In de volgende tabellen worden de verschillende derivaten uitgesplitst naar type contract en valuta-soort.

<u>Categorie</u>	(in € mln.)					
	<u>2016</u>			<u>2015</u>		
	Actief	Passief	Totaal	Actief	Passief	Totaal
Swaps	6,9	-5,7	1,2	0,4	-9,0	-8,6
FX forwards	4,4	-19,4	-15,0	4,3	-2,6	1,7
Totaal	11,3	-25,1	-13,8	4,7	-11,6	-6,9

<u>Valuta</u>	(in € mln.)	
	<u>2016</u>	<u>2015</u>
USD	-11,8	-1,8
EUR	-3,2	-8,6
GBP	-2,7	-0,8
CHF	-0,1	4,1
JPY	4,0	0,2
Totaal	-13,8	-6,9

Doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen, loopt het fonds renterisico. Gelet op de risicohouding van het fonds dekt het fonds het renterisico strategisch af via een dynamische rentestafel gerelateerd aan de actuele rentestand. Op basis van de huidige rente hanteert het fonds ultimo 2016 een ex ante strategische afdekking van het nominale renterisico van 35%. De renteafdekking vindt deels plaats met derivaten (swaps).

De swapportefeuille had ultimo 2016 een bruto nominale exposure van €322,5 mln. en een marktwaarde van €1,2 mln. Om het tegenpartijrisico van derivatenposities te beperken, verlangt het fonds onderpand van de tegenpartijen. Hiertoe wordt op dagbasis de marktwaarde van de swapposities bewaakt en wordt op basis van de marktwaarde-ontwikkeling onderpand gestort of gevraagd. Ultimo 2016 bedroeg het totaal door tegenpartijen ontvangen onderpand uit hoofde van de swaps €1,1 mln. en aan tegenpartijen gegeven onderpand €2,7 mln.

Op beleggingen buiten de Eurozone loopt het fonds valutarisico. Het valutarisico wordt strategisch voor 70% afgedekt met valutatermijncontracten (FX Forwards). Deze FX Forwards worden op kwartaalbasis afgewikkeld. De marktwaarde wordt op de balans verantwoord onder Derivaten, zowel actief als passief (per contract).

Met futures wordt de exposure naar verschillende aandelenmarkten vergroot of verkleind. Ultimo 2016 had het fonds geen futures posities op onderliggende individuele titels zoals aandelen of obligaties en kende het fonds evenmin een positie in futures op indices.

Overige beleggingen

Overige beleggingen omvatten onder meer beleggingen in mixfondsen, microfinanciering, renewable energy en infrastructuur. De mixfondsen beleggen in nominale staatsleningen, inflation linked bonds, bedrijfsleningen, en aandelen, waarbij de verhouding tussen de eerder genoemde categorieën verschilt afhankelijk van de economische omstandigheden. In het navolgende overzicht is te zien welke beleggingen tot de overige beleggingen behoren. Daarnaast is een specificatie van de valutaverdeling weer gegeven.

	(in € mln.)	
<u>Categorie</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Mixfondsen	5,4	7,9
Infrastructuur	40,0	25,5
Renewable Energy	18,2	15,2
Microfinance	0,1	0,2
Totaal	63,7	48,8

<u>Valutaverdeling</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
EUR	54,7	38,1
USD	5,4	7,9
GBP	3,6	2,8
Totaal	63,7	48,8

Aanvullende toelichting

- Het fonds belegt niet in aandelen of obligaties van SABIC, de geassocieerde onderneming.
- Met de custodian Kasbank is overeengekomen dat aandelen kunnen worden uitgeleend aan derden. Hierbij wordt het juridisch eigendom overgedragen, maar blijven de aandelen economisch eigendom van het fonds. Voor het uitlenen wordt een vergoeding ontvangen. Hieraan gekoppeld wordt onderpand gestort in de vorm van stukken (aandelen of vastrentende waarden van hoge kredietwaardigheid) ter afdekking van de uitgeleende stukken. Op dagbasis worden de leenposities en het onderpand gemonitord. Het fonds heeft de mogelijkheid om beperkingen op te leggen over het stembeleid van de uitgeleende aandelen. De omvang van securities lending bij SPF is €78,2 mln. ultimo 2016 met onderpand van €79,5 mln. De opbrengsten van securities lending bedroegen over 2016 €0,3 mln. (2015 was €0,5 mln).
- Vorderingen en schulden inzake beleggingen zijn conform RJ 610 toegewezen aan de betreffende beleggingscategorie.
- Alle beleggingen zijn het saldo van de beleggingen voor zowel de reguliere pensioenregeling alsmede de PPS- en NPR-regelingen. Per saldo is 2,5% van alle beleggingen ten behoeve van deze regelingen.

Mutatieoverzicht

In navolgend overzicht zijn de mutaties in de verschillende beleggingscategorieën te zien, exclusief de liquide middelen mutaties.

						(in € mln.)
Mutatieoverzicht	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overig	Totaal
Waarde 31-12-2015	171,2	817,8	1.205,7	-6,9	22,9	2.210,7
Aankopen	59,3	192,4	212,2	8,6	19,3	491,8
Verkopen / Aflossing	-26,7	-167,9	-221,2	-105,4	-1,6	-522,8
Waardeontwikkeling / overig	7,8	54,2	54,9	89,9	23,1	229,8
Waarde 31-12-2016	211,6	896,5	1.251,6	-13,8	63,7	2.409,6

Aansluiting balans en interne portefeuilles

In volgend overzicht is de aansluiting weergegeven tussen de interne indeling van de beleggingsportefeuilles (linkerzijde) en de indeling zoals deze in de jaarrekening gehanteerd wordt (bovenzijde). De grootste verschillen zitten in de toekenning van de beleggingen uit de Alternatieve Beleggingen portefeuille aan de beleggingscategorieën zoals deze door RJ 610 zijn vastgesteld. Daarnaast worden in de interne indeling van de beleggingsportefeuilles liquide middelen conform GIPS® toegewezen aan de portefeuilles waarvoor deze worden aangewend.

Transponatietabel	Indeling jaarrekening								(in € mln.)
	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten actief	Overige beleggingen	Liquide middelen	Liq middelen (collateral)	Derivaten passief	Totaal
Matchingportefeuille			926,1	6,9	0,1	-2,8	0,0	-5,7	924,6
Government bonds			504,1			-3,1			501,0
Swaps				6,9				-5,7	1,2
Inflation linked bonds			117,0			-1,0			116,0
Credits			209,8		0,1	1,3			211,2
Mortgages			95,2						95,2
Rendementsportefeuille	211,6	896,5	325,4	4,4	63,6	6,9		-19,4	1.489,0
Currency overlay				4,4		4,4		-19,4	-10,6
Aandelen		896,5				1,4			897,9
Obligaties			325,4			-0,6			324,8
Onroerend Goed bg	187,6					1,6			189,2
Onroerend Goed nbg	24,0					-0,6			23,4
Infrastructure					58,2	0,2			58,4
Private Equity					5,4	0,5			5,9
Overige Beleggingen							-1,1		-1,1
Liquiditeiten			0,1			3,3			3,4
Totaal	211,6	896,5	1.251,6	11,3	63,7	7,4	-1,1	-25,1	2.415,9

In de volgende tabel is de indeling per beleggingscategorie opgenomen volgens IFRS 7 op basis van de mate van marktwaarde waardering. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Level 1: waardering op basis van beursnotering
- Level 2: waardering op basis van direct waarneembare marktdata anders dan level 1 (afgeleide prijzen)
- Level 3: waardering op basis van netto contante waarde berekening
- Level 4: waardering niet op basis van waarneembare beursnotering, maar op basis van extern gevalideerde modellen, overeengekomen uitgangspunten en jaarverslagen.

Transponatietabel	Indeling jaarrekening				(in € mln.)
	level 1	level 2	level 3	level 4	Totaal
Vastgoed	187,6			24,0	211,6
Aandelen	627,7			268,8	896,5
Vastrentendewaarden	1.251,6				1.251,6
Derivatenactief	4,4		6,9		11,3
Overige beleggingen	-			63,7	63,7
Liquide middelen	7,4				7,4
Schuld aan Kredietinst.	-1,1				-1,1
Derivatenpassief	-19,4		-5,7		-25,1
Totaal	2.058,2	0,0	1,2	356,5	2.415,9

De beleggingen in Level 4 bestaan voor €268,8 mln uit aandelenfondsen die door externe managers worden beheerd. Daarnaast bestaan de beleggingen voor € 63,7 mln uit participaties in alternatieve beleggingen. Tot slot bestaan de Level 4 beleggingen voor € 24 mln uit niet beursgenoteerd vastgoed. De waardering ten behoeve van dit jaarverslag van de beleggingen die door externe managers worden beheerd, geschiedt gedeeltelijk op basis van nog niet extern gevalideerde opgaven van de externe managers.

Ultimo 2015 is eenzelfde werkwijze toegepast waarbij de in de jaarrekening opgenomen cijfers per saldo 0,77% afwaken van de definitieve gevalideerde cijfers van de externe managers.

4.5.2 Toelichting vorderingen en overlopende activa

		(in € mln.)	
		<u>2016</u>	<u>2015</u>
<u>Vorderingen</u>			
Individuele waardeoverdrachten		0,1	0,2
Vordering op werkgevers		1,9	-
Overige debiteuren		1,5	1,2
Totaal		3,5	1,4

De overige debiteuren bestaan uit nog te ontvangen dividenden.

4.5.3 Toelichting overige activa

Overige activa bestaan uit de saldi van diverse bankrekeningen in verschillende valuta, omgerekend tegen de slotkoers van eind 2016.

4.5.4 Toelichting pensioenfondsreserve

De pensioenfondsreserve bestaat uit het verschil tussen de verplichtingen en bezittingen van het pensioenfonds. Het fonds onderscheidt in zijn jaarrekening geen bestemmingsreserves. In 2016 is het resultaat van -/- €17,3 mln. aan de pensioenfondsreserve toegevoegd. Hierdoor resulteert een pensioenfondsreserve van €153,9 mln.

<u>Vermogen en Voorzieningen.</u> <u>Eigen Vermogen en verloop Dekkingsgraad</u>	<u>2016</u>				<u>2015</u>	
	<u>Vermogen</u> € mln.	<u>Voorziening</u> € mln.	<u>EV</u> € mln.	<u>Dg</u> %	<u>EV</u> € mln.	<u>Dg</u> %
Stand primo	2.218,4	2.047,2	171,2	108,4	249,4	112,9
Bijdragen						
- Ontvangen bijdragen	49,8				49,6	
- Pensioenopbouw		47,7			44,1	
Resultaat op bijdrage			2,1	-0,1	5,5	0,0
Uitkeringen						
- Betaalde pensioenuitkeringen	-38,1				-36,9	
- Ontrekking voor pensioenuitkeringen		-38,3			-37,3	
Resultaat op uitkeringen			0,2	0,2	0,4	0,3
Toeslagverlening		0,0			0	
Toeslagen			0,0	0,0	0	0,0
Beleggingen						
- Beleggingsopbrengsten	188,5				16,9	
- Rentetoevoeging pensioenverplichtingen		4,3			9,5	
- Wijziging rente pensioenverplichtingen		204,3			124,2	
Resultaat op Beleggingen			-20,1	-1,7	-116,8	-6,5
Langlevens en overige resultaten						
- Kosten langlevens	0,0	0,0			0,0	
- Resultaat op kanssystemen	0,0	-2,8			5,6	
- Resultaat wijziging overlevingsgrondslagen	0,0	2,9			0,0	
- Kosten	-1,5	-1,9			0,8	
- Dotatie wg / CWO	2,0	1,8			0,0	
- Overige resultaten	-0,8	-0,8			26,3	
Langlevens en overige resultaten			0,5	0,0	32,7	1,7
Stand ultimo	2.418,3	2.264,4	153,9	106,8	171,2	108,4

Het minimaal vereist eigen vermogen is vastgesteld op 4,3% van de technische voorziening voor risico fonds en risico deelnemer. Het minimaal vereist eigen vermogen ultimo 2016 bedraagt €97,4 mln. Het vereist eigen vermogen is het vermogen dat behoort bij de evenwichtssituatie van het pensioenfonds en is vastgesteld op 23,6% van de technische voorziening voor risico fonds en risico deelnemer. In die situatie is het eigen vermogen zodanig vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder vermogen beschikt dan de hoogte van de technische voorziening. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt uitgegaan van de door DNB ontwikkelde gestandaardiseerde methode. Ultimo 2016 bedraagt het vereist eigen vermogen € 533,3 mln.

Als gevolg van het aangepaste FTK moeten pensioenfondsen vanaf 2015 voor beleidsmatige besluiten, zoals voor toeslagverlening en kortingen, gebruik maken van de zogenaamde beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 ultimo maanddekkingsgraden. De beleidsdekkingsgraad bedroeg ultimo 2016 102,0%. Dit betekent dat SPF zich (nog steeds) in een reservetekort en dekkingstekort bevindt en als gevolg hiervan in februari 2017 een hernieuwd herstelplan heeft ingediend bij DNB.

	(in € mln.)	
<u>Vaststelling vereist eigen vermogen</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
S1 Renterisico	108,5	121,6
S2 Zakelijke waarden risico	378,8	342,5
S3 Valutarisico	121,5	109,8
S4 Grondstoffenrisico	0,0	0,0
S5 Kredietrisico	128,3	105,9
S6 Verzekeringstechnisch risico	68,3	61,3
Effect correlatie	-272,0	-251,6
Totaal	533,4	489,5

Het volgend overzicht geeft de reservepositie van het fonds weer ultimo 2016. Dit is een momentopname op basis van de dekkingsgraad van 106,8% zonder 12 maandsmiddeling ultimo 2016. De negatieve reservepositie van 16,8% is het verschil tussen de vereiste dekkingsgraad van 123,6% en de dekkingsgraad van 106,8%.

<u>Toereikendheidstoets</u>	in € mln	% van TV
Aanwezig toetsvermogen	2.418,3	106,8%
Af: TV	-2.264,4	-100,0%
Af: minimaal vereist eigen vermogen	-97,4	-4,3%
Dekkingspositie (overschot)	56,5	2,5%
Af: vereist eigen vermogen	-435,9	-19,3%
Reservepositie (tekort)	-379,4	-16,8%

4.5.5 Toelichting technische voorziening

In bijgaande tabel zijn de voorzieningen uitgesplitst naar de verschillende regelingen. De technische voorziening wordt berekend als de contante waarde van de door de (gewezen) deelnemers opgebouwde pensioenaanspraken alsmede van de door pensioengerechtigden opgebouwde pensioenrechten.

<u>Categorie</u>	<u>Aantal verzekerden</u>		<u>TV (in € mln.)</u>	
	<u>2016</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Totaal pensioenregelingen	8.103	8.065	2.204,1	1.985,6
<i>Niet ingegaan</i>	<i>6.482</i>	<i>6.523</i>	<i>1.539,9</i>	<i>1.377,4</i>
Actieven - mannen	2.488	2.542	910,8	806,8
Actieven - vrouwen	500	515	77,6	67,9
Postactieven (ingegaan PPS) - mannen	13	11	11,0	12,7
Postactieven (ingegaan PPS) - vrouwen	3	3	0,6	0,5
Arbeidsongeschikten - mannen	78	72	39,9	33,7
Arbeidsongeschikten - vrouwen	16	15	6,0	5,1
Premievrijen (slapers) - mannen	2.501	2.498	437,8	405,3
Premievrijen (slapers) - vrouwen	883	867	56,2	45,4
<i>Ingegaan</i>	<i>1.621</i>	<i>1.542</i>	<i>664,2</i>	<i>608,2</i>
Ouderdomspensioenen - mannen	1.159	1.099	548,3	500,7
Ouderdomspensioenen - vrouwen	95	92	18,1	16,7
Partnerpensioenen - mannen	12	10	3,2	2,9
Partnerpensioenen - vrouwen	311	296	93,3	86,4
Wezenpensioenen	44	45	1,3	1,5
Totaal Prepensioenspaarregeling (PPS)	1.326	1.400	59,1	60,9
Mannen	1.133	1.200	56,1	58,0
Vrouwen	193	200	3,0	2,9
Totaal NettoPensioenRegeling (NPR)	266	266	1,2	0,7
Mannen	239	239	1,1	0,6
Vrouwen	27	27	0,1	0,1
Totaal verzekerden/ TV	9.695	9.731	2.264,4	2.047,2

Bij de berekening van de pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op balansdatum geldende pensioenreglementen. Deze voorziening bedraagt ultimo 2016 €2.264,4 mln. De totale voorziening voor risico van het fonds bedraagt €2.204,1 mln.

In de voorziening voor risico van de deelnemers van in totaal €60,3 mln. is inbegrepen een voorziening voor de prepensioenregeling van €59,1 mln. en een voorziening van €1,2 mln. voor de nettopensioenregeling. In de tabel is een gedetailleerd overzicht opgenomen van de samenstelling van het verzekerdbestand en de opbouw van de voorzieningen. Voor de aansluiting van de deelnemersaantallen met de aanlevering van gegevens naar DNB is uitgegaan van de DNB-definitie van deelnemers.

4.5.6 Toelichting overige schulden en overlopende passiva

	(in € mln.)	
	2016	2015
<u>Kortlopende schulden</u>		
Schulden uhv pensioenuitkeringen	0,9	0,9
Exploitatiekosten	0,0	0,2
Derivaten passief	25,1	11,6
Liq mid passief	1,1	-
Overige schulden	0,2	27,0
Totaal	27,3	39,7

Gedurende 2016 werden de fondsparticipaties aangekocht. Hiermee nam het belang in hypotheeklen toe en daalde de post overige schulden naar €0,2 mln.

4.5.7 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

	(in € mln.)
<u>Commitments</u>	<u>Uncalled</u>
Infrastructuur & renewable energy	30,7
Vastgoed	23,4
Total	54,1

Deze verplichtingen betreffen toezeggingen (commitments) aan externe vermogensbeheerders om te participeren in hun beleggingsfondsen betreffende vermelde categorieën.

Er zijn daarnaast meerjarige contracten met de custodian Kasbank en diverse externe vermogensbeheerders afgesloten. Deze contracten zijn jaarlijks opzegbaar.

4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

4.6.1 Bijdragen

In navolgende tabel staat de opbouw van de feitelijke bijdrageninkomsten van het fonds in 2016.

	(in € mln.)	
<u>Bijdragen</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Bijdragen werkgevers	43,3	43,1
Bijdragen werknemers	5,5	5,7
Premies VPL	2,0	-
Inleg NPR	1,0	0,8
Totaal bijdragen	51,9	49,6

De te betalen bijdrage door de werkgever bedraagt 25,5% van het pensioengevend salaris, dat in 2015 is gemaximeerd op €101.519. De feitelijke bijdrage dient ter financiering van de opbouw van pensioenverplichtingen en kan verdeeld worden in €38,6 mln. van de werkgever en €12,5 mln. van de werknemers. Tezamen met de inleg voor VPL en NPR bedroeg de totale bijdrage €51,9 mln.

De ontvangen bijdragen wordt getoetst aan de hand van de gedempte kostendeekkende premie, waarbij een verwacht rendement wordt gehanteerd. De gedempte kostendeekkende premie bedroeg over het verslagjaar 2016 € 40,7 mln. hetgeen lager is dan de ontvangen totale bijdrage waarmee de bijdrage over 2016 kostendeekkend is. De ongedempte premie is de bijdrage berekend tegen de huidige marktrente. In navolgende tabellen zijn de gedempte en ongedempte kostendeekkende premies uitgesplitst.

	(in € mln.)	
<u>Ongedempte kostendeekkende premie</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Premie pensioenopbouw actieven	41,4	37,1
Opslag voor toekomstige excassokosten	1,0	1,3
Risicopremies	3,6	3,9
Opslag vereist eigen vermogen	11,0	7,0
Opslag voor uitvoeringskosten	0,6	1,0
Totaal	57,6	50,3

	(in € mln.)	
<u>Gedempte kostendeekkende premie</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Premie pensioenopbouw actieven	36,0	26,5
Opslag voor toekomstige excassokosten	0,9	0,9
Risicopremies	3,2	3,0
Opslag vereist eigen vermogen	0,0	5,0
Opslag voor uitvoeringskosten	0,6	1,0
Totaal	40,7	36,4

4.6.2 Beleggingsresultaten

De beleggingsopbrengsten bestaan uit directe en indirecte beleggingsopbrengsten. Op deze opbrengsten worden de transactiekosten en de kosten van vermogensbeheer in mindering gebracht. Directe beleggingsopbrengsten bestaan uit dividenden, coupons, resultaten op derivaten en enkele overige directe ontvangsten gerelateerd aan het vermogensbeheer waaronder securities lending.

	(in € mln.)	
Directe beleggingsopbrengsten	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Dividenden	32,1	21,5
Coupons	19,6	17,3
Derivaten (swaps)	-1,8	-26,0
Overige	0,3	0,4
Totaal	50,2	13,2

	(in € mln.)	
Indirecte beleggingsopbrengsten	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Gerealiseerde waardemutaties	22,4	73,8
Ongerealiseerde waardemutaties	120,3	-65,6
Totaal	142,7	8,2

	(in € mln.)	
Gerealiseerde waardemutaties	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Vastgoed	1,8	1,4
Aandelen	0,4	130,4
Vastrentende waarden	13,6	-5,7
Derivaten	-	-3,7
Overige (koersverschillen)	6,6	-48,6
Totaal	22,4	73,8

	(in € mln.)	
Ongerealiseerde waardemutaties	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Vastgoed	3,3	2,4
Aandelen	86,2	-12,7
Vastrentende waarden	37,7	-57,3
Derivaten	9,8	-3,6
Overige (koersverschillen)	-16,7	5,6
Totaal	120,3	-65,6

4.6.3 Uitkeringen

De uitkeringen aan de deelnemers worden in navolgende tabel nader gespecificeerd.

<u>Uitkeringen</u>	(in € mln.)	
	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Ouderdomspensioen	30,1	30,2
Nabestaandenpensioen	5,0	4,1
Wezenpensioen	0,2	0,2
Arbeidsongeschiktheidspensioen	0,5	0,4
Prepensioenregeling	2,3	2,0
Totaal	38,1	36,9

4.6.4 Mutatie technische voorziening

Navolgende tabel geeft de ontwikkeling van de technische voorziening weer. De voorziening is gebaseerd op de door de DNB gepubliceerde marktrente.

<u>Ontwikkeling pensioenverplichtingen</u>	(in € mln.)			
	<u>Risico fonds</u>		<u>Risico deelnemer</u>	
	<u>2016</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Technische voorziening ultimo vorig boekjaar	1.985,6	1.878,2	61,6	59,9
Benodigd voor inkoop nieuwe onvoorwaardelijke aanspraken	43,2	37,1	0,7	0,8
Toevoeging i.v.m. kosten	5,6	1,3	-	-
Benodigde intresttoevoeging technische voorzieningen	-1,2	3,6	5,5	6,0
Overgenomen pensioenverplichtingen	1,0	2,5	-	-
 Uitkeringen	 -38,3	 -37,3	 -	 -
Vrijgevallen voor kosten uit de technische voorzieningen	-1,9	-1,3	-	-
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1,7	-3,5	-0,2	-0,1
Overig	-	-	-	-
 Toeslagverlening	 	 	 	
Gepensioneerden	-	-	-	-
Slapers	-	-	-	-
Actieven	-	-	-	-
 Wijziging a.g.v. verandering rentetermijnstructuur	 204,3	 124,3	 -	 -
Wijziging van actuariële grondslagen en/of methoden	7,5	0,1	-	-
Wijziging van overige actuariële grondslagen	-4,5	-20,9	-	-
 Kanssystemen	 	 	 	
Sterfte	-	0,4	-	-
Arbeidsongeschiktheid	-	1,7	-	-
Mutaties	-	1,5	-7,3	-5,0
Overige technische grondslagen	4,5	-2,1	-	-
Technische voorziening ultimo boekjaar	2.204,1	1.985,6	60,3	61,6

Jaarlijks stelt het bestuur het percentage rentewinst vast dat zal worden gehanteerd voor de verhoging van de PPS-saldi en NPR-saldi. De bijschrijving over het netto pensioenkapitaal is gebaseerd op het behaalde fondsrendement. Conform het reglement wordt op de spaarkapitalen binnen de PPS-regeling tot het moment van omzetting het fondsrendement toegekend, echter met een vertraging. Einde jaar bestaat er op deze wijze steeds 1,5 jaar achterstand ten opzichte van het gerealiseerde rendement.

4.6.5 Saldo waardeoverdrachten

Het saldo van waardeoverdrachten bestaat uit betaalde waarde-afkopen en ontvangen bedragen voor waarde-inkopen. De in- en afkoop van waardeoverdrachten geschiedt aan de hand van wettelijk vastgestelde regels. Bij de mutatie van de technische voorziening worden actuariële grondslagen meegenomen. Hierdoor kunnen verschillen in de presentatie van de cijfers ontstaan.

4.6.6 Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten betreffen kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling door DPS en rechtstreeks bij het fonds in rekening gebrachte kosten. Uitvoeringskosten ten aanzien van vermogensbeheer zijn bij de beleggingsopbrengsten in mindering gebracht. De uitvoeringskosten zijn uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 3.4 van het bestuursverslag.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld, dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen of boetes zijn opgelegd.

4.6.7 Bestemming saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten over 2016 ad +/- €17,3 mln. is verrekend met de pensioenfondsreserve.

4.6.8 Beloning bestuurders

De bestuursleden voorgedragen door de werkgever en benoemd op voordracht van de vakorganisaties ontvangen geen bezoldigingen van het pensioenfonds voor de uitvoering van hun functie als bestuurslid.

De twee bestuursprofessionals ontvangen een marktconforme vergoeding. De kosten voor beide bestuursprofessionals bedroegen in totaal €135.354 in 2016 (€130.754 in 2015). De kosten voor de externe beleggingsadviseurs bedroegen €16.586 in 2016 (€23.844 in 2015).

De bestuursleden gekozen uit en door de pensioengerechtigden ontvingen in totaal een vergoeding van €22.345 (€26.855 in 2015). Deze vergoedingsregeling is gebaseerd op de Verordening vergoedingen Sociaal-Economische Raad 2011-2012.

De bezoldiging van de gepensioneerde leden van het VO bedroeg €8.150 (€4.910 in 2015) en €34.031 voor de leden van de VC (€31.906 in 2015).

4.6.9 Honoraria accountant

Conform artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is het fonds verplicht informatie over de omvang en samenstelling van de vergoeding van de accountantsorganisatie in het jaarverslag op te nemen. De externe accountant van het fonds is Ernst & Young Accountants LLP. In navolgende tabel zijn de honoraria van de externe accountant per type opdracht exclusief BTW opgenomen.

De kosten voor andere controleopdrachten bestaan uit de reguliere controle van de actuariële basisgegevens (€2.000) en DNB jaarstaten (€2.500).

<u>HONORARIA ACCOUNTANT</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Onderzoek naar de jaarrekening	30.000	17.500
Andere controleopdrachten	4.500	49.500
Advies op fiscaal terrein	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-
Totaal	34.500	67.000

4.7 Toelichting op de actuariële analyse

	(in € mln.)	
	2016	2015
Benodigde interest	-4,3	-9,5
Wijziging rentetermijnstructuur	-204,3	-124,3
Beleggingsopbrengsten	188,5	16,9
Bijdragen	2,1	5,5
Waardeoverdrachten	0,1	0,1
Kosten	0,4	0,9
Uitkeringen	0,2	0,4
Kanssystemen	2,8	5,5
Toeslagverlening	-	-
Wijziging actuariële grondslagen	-2,9	22,7
Andere oorzaken	0,1	3,6
TOTAAL RESULTAAT	-17,3	-78,2

Op basis van de actuariële analyse kan beoordeeld worden wat de impact is geweest van verschillende door het bestuur benoemde risico's in paragraaf 3.5.2 over het afgelopen jaar. De impact van de wijzigde rentetermijnstructuur was +/- €204 mln. Dit is het gevolg van de in 2016 gedaalde marktrente. Het renterisico werd ultimo 2016 strategisch voor 35% werd afgedekt door SPF. Systeemwijzigingen kunnen niet worden afgedekt.

De totale beleggingsresultaten zijn over 2016 €188,5 mln. positief. Dit resultaat is het gevolg van positieve beleggingsresultaten op zakelijke waarden. Daarnaast heeft de gedaalde marktrente (door de renteafdekking in de matchingportefeuille) over 2016 positief bijgedragen aan de beleggingsresultaten.

Het bewust genomen zakelijke risico door SPF heeft waarde toegevoegd over 2016. De economische parameters zijn binnen de bandbreedtes gebleven, daarom is er geen sprake geweest van een crisis risico in het afgelopen jaar.

In 2016 zijn de actuariële grondslagen gewijzigd. De prognosetafel is in 2016 gewijzigd, dit heeft een negatief resultaat van €7,5 mln. Daarnaast is de opslag voor wezenpensioen verlaagd van 3,5% in 2015 naar 2,0% in 2016. Deze actualisatie van de opslag voor wezenpensioen heeft geleid tot een positief resultaat van €4,5 mln.

De realisatie op de kanssystemen is positief uitgevallen ten opzichte van de verwachtingen wat heeft geresulteerd in een positief effect van €2,8 mln. De grootste post van dit resultaat is het positieve resultaat (€2,0 mln) op overlevingskansen. In 2016 was sprake van ondersterfte (minder overlijdens dan verwacht), waardoor op langlevens (pensioen van hoofdverzekerde) een negatief resultaat is gemaakt (€1,8 mln), en op kortlevens (nabestaandenpensioen) een positief resultaat is gerealiseerd (€3,8 mln).

4.8 Toelichting op het kasstroomoverzicht

Kasstroom uit pensioenuitvoeringsactiviteiten

De kasstroom uit pensioenactiviteiten bestaat voornamelijk uit ontvangen bijdragen en betaalde uitkeringen.

De ontvangen bijdragen van 2015 bestond uit een eenmalige storting van de werkgever van €80 mln. en in 2015 waren de uitkeringen gestegen door de overgekomen pensioegerechtigden door de CWO.

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten

De kasstroom uit beleggingsactiviteiten was over 2016 €11,8 mln. negatief.

In 2015 waren de aan- en verkopen (lossingen en verstrekkingen) hoger vanwege de CWO-implementatie en de aanpassingen in het beleggingsbeleid gedurende dat jaar.

Per saldo zijn de liquide middelen met €2,2 mln. afgenomen.

4.9 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen significante gebeurtenissen na de balansdatum.

5 Overige gegevens

SPF

5 Overige gegevens

5.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Pensioenfonds SABIC te Sittard gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds SABIC op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de staat van baten en lasten over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds SABIC (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 12 miljoen
Toegepaste benchmark	0,5% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de technische voorziening en de pensioenfondsreserve.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting, de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt en of er sprake is van een herstelplan. Aangezien de beleidsdekkingsgraad per jaareinde dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,5% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 0,6 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controleaanpak
Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2016 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerende actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariel rapport van de certificerende actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorziening. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden. • Wij hebben het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Voor boekjaar 2016 hebben wij de overgang naar de meest recente AG prognosetafel als key item geïdentificeerd. • Wij hebben voor twee maanden detailwerkzaamheden uitgevoerd op de actuele dekkingsgraden. • Wij hebben gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerende actuaris van de stichting. De certificerende actuaris heeft onder andere een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren zoals de rentecurve, alsmede werkzaamheden ten aanzien van de berekeningsmethode voor de maandelijkse vaststelling van de beleidsdekkingsgraad en op de handmatige correcties die gedurende de maanden hebben plaatsgevonden. • Wij hebben met de certificerende actuaris deze specifieke werkzaamheden en de uitkomsten hiervan afgestemd. Hierbij hebben wij een eigen actuariële specialist betrokken.

Risico	Onze controleaanpak
Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan de hand van transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en andere geschikte methoden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in interest rate swaps. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen met beleggingen in met name infrastructuur, vastgoed, renewable energy en emerging markets/Pacific Rim, kennen inherente waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente, niet-gecontroleerde rapportages van de fondsmanagers. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 4.4 en een nadere toelichting opgenomen in paragraaf 4.5.1. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2016 € 357 miljoen is belegd via fondsmanagers, waarbij de betreffende fondsen of onderliggende effecten niet beursgenoteerd zijn. Dit betreft 15% van de totale beleggingen. Uit deze toelichting blijkt eveneens dat per 31 december 2016 € 1,2 miljoen is belegd in interest rate swaps. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde aandelen- en obligatiefondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2016. Bij de controle van de waardering van de interest rate swaps hebben wij gebruik gemaakt van onze eigen waarderingsspecialisten. Wij hebben de waardering van de interest rate swaps daarnaast afgestemd met de opgegeven waarden door tegenpartijen per jaareinde. Inzake de niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de aansluiting gelegd met de door een accountant gecontroleerde rapportages over die beleggingen per 31 december 2016. Voor de posities waarvoor geen gecontroleerde opgave beschikbaar was en de waardering is gebaseerd op recente rapportages van de fondsmanagers, hebben wij de betrouwbaarheid op alternatieve wijze vastgesteld, onder andere door gebruik te maken van back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en aangeleverde Standaard 3402 rapportages. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.

Risico	Onze controleaanpak
Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
De technische voorziening, zijnde de voorziening pensioenverplichtingen betreft een significante post in de balans van de stichting. De technische voorziening dient krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de technische voorziening beschreven in paragraaf 4.4 en een nadere toelichting opgenomen in paragraaf 4.5.5 en 4.7. Uit deze toelichting blijkt dat een (schattings)wijziging heeft plaatsgevonden door toepassing van de meest recente prognosetafels. Volgens deze toelichting is de technische voorziening hierdoor € 7,5 miljoen hoger uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorziening niet toereikend gewaardeerd is.	Bij de controle van de technische voorziening hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorziening en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2016. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de technische voorziening per 31 december 2016. Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij een eigen actuariële specialist betrokken en specifiek de uitkomsten van de door de stichting uitgevoerde analyses op de ervaringssterfte en kostenopslag beoordeeld.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag, bestaande uit een voorwoord en het verslag van het bestuur;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit kerncijfers, overige informatie, afkortingen en begrippen en summary in English.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Maastricht, 18 mei 2017

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. R.E.J. Pluymakers RA

6 Overige informatie

SPF

6 Overige informatie

6.1 Verslag van de Visitatiecommissie

Het proces en de doelstelling

De visitatiecommissie heeft de visitatie van 2016 uitgevoerd in het eerste kwartaal van 2017. De visitatiecommissie kent een toezichthoudende functie die nader is uitgewerkt in een door het bestuur vastgestelde functiebeschrijving.

De visitatiecommissie heeft als taak het beoordelen van:

- het functioneren van (het bestuur van) het fonds;
- beleids- en bestuurs-procedures en -processen en de checks en balances van het fonds;
- de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd;
- de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met risico's op de langere termijn;
- de naleving van de code Pensioenfondsen.

Specifieke aandachtsgebieden

Naast de wettelijke opdracht heeft het bestuur verzocht bijzondere aandacht te besteden aan de onderstaande thema's:

- Opvolging visitatie 2015;
- Strategiestudie (levensvatbaarheid SPF op de lange(re) termijn);
- Optimalisering risicomanagementfunctie SPF;
- Dienstverleningsovereenkomst uitbestedingscontract.

Naast de bovenstaande algemene en specifieke aandachtspunten van de opdracht heeft het SPF verantwoordingsorgaan verzocht bijzondere aandacht te besteden aan de onderstaande thema's:

- het besluitvormingsproces, en
- de explicitering van de toetsing op evenwichtige belangenafweging bij relevante bestuursbesluiten (vooraf en achteraf).

De visitatiecommissie heeft haar oordeel gebaseerd op gesprekken met een aantal bestuursleden, leden van het verantwoordingsorgaan, de extern accountant, de certificerend actuaire, de compliance officer en enkele functionarissen van de uitvoeringsorganisatie DPS. Tevens is kennis genomen van de fondsdocumenten en overige verslaglegging. De visitatiecommissie spreekt haar waardering uit voor de open en transparante manier waarop het bestuur de commissie tijdens het proces heeft geïnformeerd en de professionele wijze waarop zij is ondersteund bij haar werkzaamheden. De uitkomsten van het visitatierapport zijn besproken met het bestuur op 11 mei 2017.

Algeheel oordeel

De visitatiecommissie stelt vast dat:

- De huidige bestuurlijke inrichting een bewuste keuze is geweest en het resultaat van een gedegen proces en dat in 2016 de bestuurlijke inrichting en het functioneren duidelijk aan de maat gebleken zijn.
- Er sprake is van een zeer betrokken bestuur en VO die op een gedisciplineerde wijze veel tijd aan het fonds besteden. Het bestuur betreft het VO tijdig en indringend bij belangrijke zaken.
- Door het op een systematische wijze bewaken van de status van de fondsdocumenten het bestuur erin slaagt alle documenten nagenoeg continu up to date te houden.
- Het bestuur nadrukkelijk aandacht heeft voor de lange termijn strategie van het fonds en dit neergelegd heeft in een visie en missie.
- Het bestuur de lange termijn toekomstbestendigheid van het fonds duidelijk op de agenda heeft.
- Er heldere rapportage lijnen zijn afgesproken met DPS waaraan de uitvoering integraal is uitbesteed.
- Zowel bestuur als VO veel aandacht hebben voor het op peil brengen en houden van hun deskundigheidsniveau en dat in 2016 middels een gericht opleidingsprogramma in samenwerking met een externe professionele partij een aantal geconstateerde gaps zijn weggewerkt.

- De verslagen van alle PF-organen van hoge kwaliteit zijn en een helder beeld geven van de besluitvormingsprocessen.
- Het bestuur bij haar besluitvorming expliciet stil staat bij evenwichtige belangenafweging en dit ook in haar besluitenlijst verwoordt.
- Er gewerkt wordt met een verdeling van taken tussen de commissies waarbij deze een adviserende rol naar het bestuur hebben en dat het bestuur in 2016 een uitgebreide en extern gefaciliteerde discussie gevoerd heeft die tot een bijstelling van de werkwijze van de commissie Financiën heeft geleid.
- Het bestuur op basis van de door haar gedane periodieke evaluatie van haar externe adviseurs van de commissie Financiën van deze adviseurs afscheid heeft genomen en mede op basis van de bovengenoemde discussie gekozen heeft voor een andere bemensing.
- Er duidelijke verantwoordelijkheden, vaak gekoppeld aan concrete deadlines zijn die middels adequate actielijsten goed gevolgd worden.
- Er een gestructureerd periodiek overleg is met sociale partners en separaat met de werkgevers.
- Het fonds erg sterk procedureel/formeel is ingesteld wat helpt bij het in control zijn, maar soms ook als gevolg heeft dat processen een lange doorlooptijd kennen en daardoor tijdsintensief zijn.

Belangrijkste aanbevelingen

In het rapport worden een aantal constatering en aanbevelingen door de commissie gedaan. De belangrijkste zijn de volgende:

1. Gegeven de door het bestuur in de RCA update gedane constatering dat de strategie niet datgene oplevert wat nodig is om de doelstelling te realiseren, dient het bestuur zich te beraden over de hieraan te verbinden conclusies en mogelijke vervolgstappen. De visitatiecommissie adviseert het bestuur de aangezette discussie met de werkgever(s) en sociale partners volhardend te voeren. Onderdeel van deze discussie dient naar de mening van de visitatiecommissie ook de vraag te zijn of de thans geformuleerde doelstelling van het fonds voortvloeiend uit de door het fonds geaccepteerde opdracht vanuit de werkgever nog steeds te realiseren is.
2. De visitatiecommissie adviseert het bestuur om bij de keuze van de invulling van het bestuursmodel, gegeven een duidelijk toekomstplaatje, harde contractuele meerjarige afspraken met de werkgever(s) te maken over de facilitering van de bestuursleden in dienst bij de werkgever.
3. Inventariseer bij het bereiken van een relevant trigger niveau de consequenties van scenario's voor het fonds in het licht van de te realiseren doelstelling van het fonds en de uitgesproken ambitie om pensioenaanspraken aan te passen aan loon- respectievelijk prijsontwikkeling en expliciteer de mate van non realisatie rekening houdend met generatie effecten. Probeer per relevant generatiecohort reeds voorafgaand aan het bereiken van een triggerniveau mogelijke oplossingsrichtingen te duiden, rekening houdend met voornoemde evenwichtige belangenafweging, zodat deze meegenomen kunnen worden in de evaluatie discussie.
4. Formuleer een eigen beleid als fonds op het gebied van ICT en ICT risicobeheersing.

Samenvattend is de visitatiecommissie van mening dat er sprake is van een goed functionerend bestuur waarvan de deskundigheid van een hoog niveau is. Het fonds is goed georganiseerd en ingericht en staat continu open voor verbetering. Naar de mening van de visitatiecommissie heeft SPF een solide bestuur met een grote betrokkenheid dat als geheel handelt in het belang van de deelnemers rekening houdend met een evenwichtige belangen afweging. Het algehele oordeel is positief en de visitatiecommissie concludeert dat het bestuur duidelijk in control is. De visitatiecommissie vertrouwt erop dat de aanbevelingen een handvat bieden voor de strategische agenda van het bestuur en dat zij het bestuur ondersteunen in zijn functioneren.

De Visitatiecommissie

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met interesse kennis genomen van de bevindingen en aanbevelingen van de visitatiecommissie in het rapport over 2016 en waardeert het brede spectrum aan bevindingen. Het rapport is gedinge voorbereid en goed onderbouwd. De bestuursleden zijn verheugd te zien dat de door de visitatiecommissie opgemerkte aandacht voor de lange termijn strategie, de betrokkenheid van zowel bestuur als Verantwoordingsorgaan, en de verantwoordelijkheid ten opzichte van de SPF deelnemers prominent terugkomen in het rapport. Over de aanbevelingen van de visitatiecommissie is het bestuur positief en zal deze net als vorige jaren prominent agenderen en opvolgen. Op de 4 in het verslag genoemde bevindingen en aanbevelingen volgt hieronder een korte reactie.

1. Gegeven de door het bestuur in de RCA update gedane constatering dat de strategie niet datgene oplevert wat nodig is om de doelstelling te realiseren, dient het bestuur zich te beraden over de hieraan te verbinden conclusies en mogelijke vervolgstappen. De visitatiecommissie adviseert het bestuur de aangezette discussie met de werkgever(s) en sociale partners volhardend te voeren. Onderdeel van deze discussie dient naar de mening van de visitatiecommissie ook de vraag te zijn of de thans geformuleerde doelstelling van het fonds voortvloeiend uit de door het fonds geaccepteerde opdracht vanuit de werkgever nog steeds te realiseren is.

Reactie: Dit is een constatering die aansluit op de onderdelen die het bestuur meeneemt in discussies rondom de lange termijn strategische studie en die in 2017 en 2018 op de strategische agenda van het bestuur staat.

2. De visitatiecommissie adviseert het bestuur om bij de keuze van de invulling van het bestuursmodel, gegeven een duidelijk toekomstplaatje, harde contractuele meerjarige afspraken met de werkgever(s) te maken over de facilitering van de bestuursleden in dienst bij de werkgever.

Reactie: het bestuur neemt deze opmerking mee in de lange termijn strategische studie en zal de mogelijkheden voor een striktere facilitering bovendien bespreken met sociale partners.

3. Inventariseer bij het bereiken van een relevant trigger niveau de consequenties van scenario's voor het fonds in het licht van de te realiseren doelstelling van het fonds en de uitgesproken ambitie om pensioenaanspraken aan te passen aan loon- respectievelijk prijsontwikkeling en expliciteer de mate van non realisatie rekening houdend met generatie effecten. Probeer per relevant generatiecohort reeds voorafgaand aan het bereiken van een triggerniveau mogelijke oplossingsrichtingen te duiden, rekening houdend met voornoemde evenwichtige belangenafweging, zodat deze meegenomen kunnen worden in de evaluatie discussie.

Reactie: Het bestuur heeft bij het vormgeven van het beheerskader bewust niet gekozen voor automatische (beleids)aanpassing bij het bereiken van één of meerdere triggerniveaus. In geval een trigger geraakt wordt gaat het bestuur in gesprek en bespreekt oorzaken, consequenties en mogelijke alternatieven en probeert op basis van de dan geldende omstandigheden evenwichtige maatregelen te nemen. Het bestuur zal verder onderzoeken of het mogelijkheden ziet om, voorafgaand aan het bereiken van triggers, een mogelijke oplossingsrichting aan te geven. Er zal daarbij gekeken worden naar evenwichtige belangenafweging (leeftijdscohorten).

4. Formuleer een eigen beleid als fonds op het gebied van ICT en ICT risicobeheersing.

Het bestuur heeft ICT beleid en ICT risico's en beleid hieromtrent voor 2017 geagendeerd.

Het bestuur kan zich vinden in het rapport van de visitatiecommissie. Het bestuur dankt de visitatiecommissie voor de goede observaties, de gedane aanbevelingen en de getoonde actieve inzet over 2016. Het bestuur neemt de waarschijnlijk verplichte nieuwe opzet van het intern toezicht via een Raad van Toezicht in beschouwing. De visitatiecommissie zal hierin geconsulteerd worden. Mede door de grote betrokkenheid van de visitatiecommissie ervaart het bestuur nog steeds de toegevoegde waarde van de huidige opzet.

Het Bestuur

6.2 Verslag van de Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (VO) heeft op grond van artikel 115a van de Pensioenwet (PW) de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Bij de beoordeling wordt ook betrokken of er van een evenwichtige belangenafweging sprake is.

Dit oordeel wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, bekend gemaakt en in het jaarverslag opgenomen.

Ter voorbereiding op het jaarlijkse oordeel vindt er periodiek overleg plaats met het dagelijks bestuur van SPF en ontvangt het VO alle benodigde informatie.

Bij de oordeelsvorming over het gevoerde beleid in 2016 is onder andere gebruik gemaakt van de actuele fondsdocumenten, waaronder het strategisch beleggingsbeleid 2016-2020, het voorgenomen beleid 2016 vastgelegd in het strategisch jaarplan, de kwartaalrapportages, een overzicht van de in 2016 genomen besluiten, de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) en het bestuurs(jaar)verslag en de jaarrekening 2016.

Een belangrijke bijdrage aan het oordeel over het functioneren van het bestuur vormt het rapport van het intern toezicht, de Visitatiecommissie (VC). De VC heeft conform de bepalingen (art. 104) van de PW op 20 april 2017 de bevindingen en aanbevelingen toegelicht aan het VO en via zijn rapportage verantwoording afgelegd aan het VO.

Voor het VO stond 2016 in het teken van de strategische agendapunten van het bestuur zoals de opvolging van de strategische studie, de ontwikkeling en implementatie van de nieuwe commissiestructuur en de nieuwe dienstverleningsovereenkomst per 1 januari 2017. Belangrijke aandachtspunten waren het communicatiebeleid en relatiemanagementplan, de omgang met de bezwaarmakers van de harmonisatie pensioenleeftijden en de evaluatie van het door het fonds gehanteerde economisch basisscenario. Als gevolg van de bestuursbesluiten zijn de belangrijkste beleidsdocumenten opnieuw vastgesteld en heeft het VO met name de argumentatie en beweegredenen van het bestuur ten aanzien van de evenwichtigheid van de besluiten beoordeeld.

Ten behoeve van de oordeelsvorming heeft het VO in 2016 vijf maal met het (dagelijks) bestuur vergaderd en zijn er vijf zogenaamde educatie-bijeenkomsten voor het VO georganiseerd. Het VO heeft als collectief deelgenomen aan de modules "besturen, verantwoording en toezicht" en "financieel risicomanagement" op geschiktheidsniveau A. In het verslagjaar hebben twee contactmomenten met het gehele bestuur plaatsgevonden. Tijdens een van deze bijeenkomsten heeft een gezamenlijke themasessie over de toekomst van het pensioenstelsel, gepresenteerd door de Pensioenfederatie, plaatsgevonden.

Conform de statuten heeft het VO gebruik gemaakt van het adviesrecht ten aanzien van het communicatiebeleid, het tweede addendum op de uitvoeringsovereenkomst met betrekking tot de NPR-regeling en het Specifiek Profiel Lid Visitatiecommissie. Daarnaast heeft het VO een advies gegeven over het herziene beloningsbeleid van SPF.

Met betrekking tot het intern toezicht heeft het VO input gegeven voor de opdrachtstelling aan de VC. Dit is een belangrijke ontwikkeling in relatie tot de effectiviteit van de werkwijze van het VO.

Tijdens de gezamenlijke (jaar)vergadering op 11 mei 2017 is het oordeel aan het bestuur teruggekoppeld en toegelicht. Namens de deelnemers bedankt het VO het bestuur voor hun grote inzet. Met name de evenwichtige wijze waarop het bestuur de harmonisatie van de pensioenleeftijden heeft aangepakt (inclusief inspanningen naar de bezwaarmakers toe) getuigt van goed bestuur.

Het VO bedankt het (dagelijks) bestuur voor de prettige en constructieve samenwerking in het afgelopen jaar. Het VO wil in het bijzonder zijn dank uitspreken over de openheid, tijdigheid en pro-activiteit die het (dagelijks) bestuur betracht heeft. Met name de uitgebreide toelichting op de bestuursbesluiten en de beschikbaarstelling van relevante documenten is door het VO positief ontvangen.

Algemeen oordeel over het gevoerde beleid

Het VO is van mening dat er sprake is van goed bestuur en dat er beleid is gevoerd, waarbij getracht is met de belangen van alle deelnemers zoveel als mogelijk rekening te houden. Er is gehandeld in overeenstemming met de statuten en reglementen van het fonds. Het algemeen oordeel van het VO over het gevoerde beleid van het bestuur in 2016 is positief.

De uitvoering van de geselecteerde beleggingsstrategie heeft geresulteerd in een rendement van 8,6%. Vanwege de gekozen gedeeltelijke renteafdekking was genoemd rendement helaas onvoldoende om de negatieve impact van de rentedaling op de dekkingsgraad van het fonds helemaal te compenseren. Door het volgen van de ontwikkelingen en het nemen van mogelijke maatregelen heeft het bestuur verdere negatieve gevolgen voor de dekkingsgraad kunnen beperken.

Het bestuur is deskundig, gemotiveerd en voert haar missie in lijn met het uitgestippelde beleid uit. In 2016 is er veel aandacht uitgegaan naar de strategiestudie, evaluatie van het economisch basisscenario en de dienstverleningsovereenkomst.

Het strategisch beleggingsbeleid is gericht op de lange termijn ambitie met als doelstelling een waarde-vast pensioen. Voor de korte termijn kan er geen toeslagverlening plaatsvinden. Op basis van de dekkingsgraad op 31 december 2016 hoeft SPF in 2017 geen korting door te voeren.

Uit de toelichting van het bestuur op de genomen besluiten blijkt dat zorgvuldig wordt gehandeld en nadrukkelijk rekening wordt gehouden met een evenwichtige belangenafweging.

De informatie die het VO ontvangt vanuit het bestuur is ruim voldoende en consistent. De ontvangen uitleg en toelichting van de VC laat zien dat er een gedegen besluitvorming plaatsvindt, waarbij de juiste afwegingen worden gemaakt en aan de hand van voldoende alternatieven en een gedegen risicoafweging alle belangen aan bod komen.

Het VO constateert dat in het besluitvormingsproces duidelijk rekening wordt gehouden met de mening van het VO.

Zoals blijkt uit de deelnemersonderzoeken wordt de communicatie door de deelnemers positief gewaardeerd.

Het VO heeft geen gebruik gemaakt van zijn recht op overleg met de externe actuaire, de externe accountant en de compliance officer omdat de tijdig ontvangen schriftelijke rapportages van accountant en waarmerkend actuaire en de tussentijdse toelichting van het (dagelijks) bestuur het VO voldoende inzage hebben verschaft. De Visitatiecommissie heeft zijn concept rapport en voorlopige bevindingen besproken met het VO.

Goed Pensioenfondsbestuur

De strategiestudie die door het bestuur in 2015 is ingezet is van groot belang voor de toekomst van het fonds. Het VO heeft het bestuur laten weten een voorkeur te hebben voor het in stand houden van het paritaire bestuursmodel. Voor de lange termijn is het belangrijk hoe de werkgever de beschikbaarheid van de bestuursleden faciliteert. Het VO is bijzonder alert op en betrokken bij wisselingen binnen het bestuur met name met betrekking tot de voorzitterspositie.

De nieuwe opzet waarbij het bestuur in 2016 heeft gekozen om afscheid te nemen van de zittende beleggingsadviseurs en besloten heeft tot de aanstelling van een nieuwe beleggingsadviseur en een risk management adviseur wordt door het VO als positief ervaren.

Het VO constateert dat er een goed overwogen en evenwichtige besluitvorming door het bestuur plaatsvindt. Een goed voorbeeld hiervan is de besluitvorming rond de bezwaarmakers van de harmonisatie pensioenleeftijden en de inspanningen die hieromtrent door het bestuur zijn verricht.

Het VO waardeert de wijze waarop door het bestuur is omgegaan met de opdrachtstelling van de Visitatiecommissie, waarbij de input van het VO als medebepaler van de opdracht is meegenomen.

Het VO herkent een goed contact en structurele samenwerking met zowel werkgever als vakorganisaties. Ondanks dat de sociale partners thans werken met één geformeerde pensioentafel is het bestuur nog steeds de kartrekker en initiatiefnemer bij het in gang zetten van en communicatie-uitingen over de verschillende pensioendossiers.

Ook in 2016 is ruim aandacht besteed aan de deskundigheid en geschiktheid van bestuur en VO. Na het opmaken van een zogenaamde GAP-analyse in 2015 zijn met alle bestuursleden afspraken gemaakt om te komen tot het afgesproken opleidingsniveau B. Ook het VO heeft een opleidingsplan vastgesteld en is door het bestuur gefaciliteerd in het traject naar geschiktheidsniveau A. Na het volgen van de collectieve opleiding door het VO in 2016 beschikt het VO in zijn geheel over kennis op geschiktheidsniveau A. Bovendien heeft de gezamenlijke opleiding bijgedragen aan de samenwerking binnen het VO. Door al deze maatregelen is het VO van mening dat er sprake is van een professioneel (paritair) bestuursmodel en een evenwichtige Governance-structuur.

Het bestuur bereid zich tijdig en goed voor op veranderingen. Met de strategiestudie toont het bestuur aan, dat het niet alleen oog heeft voor de huidige pensioenitems en de financiële positie, maar ook voor mogelijke strategische risico's waarmee het fonds in de nabije toekomst geconfronteerd zou kunnen worden. Dit geeft aan dat het bestuur nadenkt over de toekomst en in hoeverre het fonds in de huidige opzet in staat is om deze risico's te weerstaan.

Beleggingsbeleid

Het strategisch beleggingsbeleid is afgestemd op de ambitie zoals overeengekomen met sociale partners. Het bestuur voert een beleggingsbeleid met de focus op de lange termijn, zoals verwoord in het strategisch beleidsplan. Hierbij hanteert het bestuur een modelmatige benadering met behulp van Integraal Balans Management en ALM-studies. Het bestuur heeft in het verslagjaar - mede ook naar aanleiding van opmerkingen door VO en VC - uitgebreid en kritisch het gehanteerde economisch basis-scenario geëvalueerd en heeft weloverwogen besloten tot handhaving van dit scenario.

Het VO begrijpt de gehanteerde risicohouding, maar constateert tevens dat over een langere periode de voorgenomen indexaties achterwege zijn gebleven en naar verwachting verder uitblijven. Dit vereist duidelijke continue communicatie richting deelnemers.

Het VO vindt het een goede zaak dat bij de totstandkoming van het nieuwe beleggingsplan een door het volledige bestuur gehouden brainstormsessie als input is meegenomen. De aanstelling van de nieuwe beleggingsadviseur wordt als positief punt ervaren.

Het bestuur heeft (mede naar aanleiding van opmerkingen van het VO over de mogelijkheid tot misbruik van stemrecht door de inlenende instantie) besloten om geen gebruik meer te maken van securities lending van Nederlandse aandelen.

Het VO is tevreden met de continue focus van het bestuur op het Maatschappelijk Verantwoord Beleggingsbeleid.

Risicobeleid

Er is sprake van een gedegen proces, waarbij gewerkt wordt met uitgebreide risico analyses en goede instrumenten worden gebruikt zoals ALM studies en een Risk and Control Assessment; van die laatste heeft in 2016 een update plaatsgevonden. DNB heeft in 2016 een uitvraag gedaan met betrekking tot IT-risico's van de fondsen en aangegeven dat het IT-risico ook in 2017 een speerpunt van het toezicht zal zijn. Het VO heeft kennis genomen van het ICT-beheersingsdocument en vertrouwt erop dat dit onderwerp in 2017 uitgebreid op de bestuurstafel komt.

De risicorapportages, waaronder het Risk Management Jaarplan en het maandverslag, zijn van hoge kwaliteit en deze achteraf informatie ondersteunt het bestuur bij het maken van afwegingen en nemen van besluiten.

Samengevat kan gesteld worden dat het bestuur een goed beeld heeft van de risico's. Er is thans sprake van een gedegen risicohouding en in de besluitvorming krijgt het risico aspect de aandacht die het verdient. De keuze die het bestuur gemaakt heeft om een onafhankelijk externe riskmanagement adviseur toe te voegen aan de commissie Financiën geeft aan dat het bestuur grote aandacht geeft aan het risicobeleid.

Indexatiebeleid

Voor het bestuur is er niet veel ruimte om buiten de banen van de wetgever te treden. Het bestuur heeft in 2016 het toeslagen- en kortingsbeleid dan ook vastgesteld conform de richtlijnen van DNB. Bij het vaststellen van dit beleid heeft het bestuur evenwichtig de belangen van alle stakeholders afgewogen. Het VO oordeelt positief over het geformuleerde toeslagen- en kortingsbeleid.

Helaas moet het VO constateren dat ook in 2016 de wettelijke voorschriften en de financiële toestand van het fonds niet hebben toegelaten dat er (inhaal)toeslagen zijn toegekend. Het VO is van mening dat het bestuur hierbij heeft gehandeld conform de gemaakte afspraken en van toepassing zijnde reglement.

Communicatiebeleid

Sinds de oprichting van het fonds is communicatie één van de speerpunten in het bestuursbeleid. Dankzij de steun van DPS is de communicatie uitvoerig en van goede kwaliteit. Uit het deelnemersonderzoek blijkt tevredenheid over de communicatie-(inspanningen). Met name de deelnemers van het voormalig SIP-fonds die nu voor het eerst participeren in het deelnemersonderzoek geven aan tevreden te zijn. De deelnemers-bijeenkomsten en voorlichtingssessies zijn zeer positief ontvangen en hebben zeker hun doel bereikt.

De communicatie is uitgebreid en divers en maakt gebruik van verschillende tools, zoals de pensioenplanner en het digitale pensioendossier "mijn pensioen". Bij de vaststelling van het communicatiebeleid 2017-2019 heeft het bestuur het staande beleid geëvalueerd en besloten dit voor het overgrote deel te continueren, waarbij wederom aan het bereiken van jongeren een prominente plek in de uitvoering van het communicatiebeleid zal worden gegeven.

Het VO heeft positief geadviseerd over het communicatiebeleid 2017-2019.

Daar waar zaken niet goed gaan, is het aan te bevelen om toezeggingen en verwachtingen goed te managen en ook hierover te communiceren, zoals over het niet waar kunnen maken van de (toeslag)ambitie en het achterlopen op het herstelplan. Zo heeft het VO kennis genomen van de terugkoppeling van de uitkomsten van het onderzoek "Financiële opzet en informatie", gehouden door AFM en DNB waarbij onderzocht is in hoeverre de deelnemersinformatie een goed beeld geeft van de te verwachten pensioenontwikkeling op de middellange termijn (circa vijf jaar). In de periode van het onderzoek hebben DNB/AFM geconstateerd dat er correct en duidelijk is gecommuniceerd over de op de middellange termijn te verwachten indexatie. De beoordeling van de informatie over mogelijke kortingen op de middellange termijn is als niet correct en niet duidelijk bestempeld.

Uitbestedingsbeleid

Het uitbestedingsbeleid is op basis van een zakelijke benadering vormgegeven en is vastgelegd in een 3-jarige dienstverleningsovereenkomst met DSM Pension Services (DPS) die eind 2016 is afgelopen. Het bestuur heeft veel aandacht geschonken aan het uitbestedingsbeleid en heeft hierbij gekeken naar optimale dienstverlening. Totdat de nieuwe overeenkomst die een looptijd van twee jaar heeft is opge maakt en ondertekend, is een overgangsdokument van kracht.

De ondersteuning van DPS aan het VO wordt in de volle breedte als zeer positief beoordeeld.

Ondanks de langdurige goede relatie met DPS wordt de kwaliteit van de dienstverlening periodiek getoetst en kritisch beoordeeld. Het VO vindt een herevaluatie van het uitbestedingsbeleid belangrijk en constateert dat de uiteindelijke uitkomst in het belang van de deelnemer moet zijn. De kwaliteit van de dienstverlening is goed en de uitvoeringskosten voor zowel pensioenbeheer als vermogensbeheer zijn zeker marktconform en liggen voor beide onderdelen onder de beheerkosten van de vergelijkingsgroep.

Premiebeleid

In de uitvoeringsovereenkomst met looptijd 2014-2018 is vastgelegd dat dat SABIC gedurende deze 5-jaars periode ter financiering van de pensioenregeling jaarlijks een bijdrage betaalt van 25,5%. Verder is vastgelegd dat deze bijdrage cumulatief kostendekkend moet zijn en indien mogelijk een bijdrage levert aan de dekkingsgraad. Aan de hand van een jaarlijkse toets vindt een evaluatie plaats die deze "kostendekkendheid" bewaakt.

Het VO is van mening dat er een zorgvuldige afweging is gemaakt bij het vaststellen van het gewijzigde beleid van de kostendekkende premie gebaseerd op verwacht rendement.

Evenwel is duidelijk dat er niet veel ruimte is en dat hiermee rekening moet worden gehouden bij de nieuwe premieonderhandelingen met sociale partners.

Werkwijze VO

Zowel de werkwijze als ook de samenwerking en samenspel binnen het VO zijn onderdeel geweest van de evaluatie van het eigen functioneren in 2016.

Het VO is tevreden over de wijze waarop de VO-leden actief hebben deelgenomen aan de discussies in het belang van alle deelnemers. Waar het eerste jaar een periode van kennismaking en naar elkaar toegroeien was, vormen de VO-leden nu een duidelijke eenheid en is er geen sprake meer van een "bloedgroepen" discussie. Op hoofdpunten hebben de leden van het VO zich bij alle dossiers kunnen vinden en is er eenstemmigheid. Het frequent en open contact met het (dagelijks) bestuur alsmede de goede ondersteuning van DPS hebben eraan bijgedragen dat het VO zijn taak goed heeft kunnen uitvoeren. Om de evenwichtigheid van de bestuursbesluiten goed te kunnen beoordelen, is er door het bestuur bij elk besluit waarbij evenwichtigheid aan de orde is een toelichting hierover aan het VO aangereikt.

Het VO is van mening dat, om het bestuur op beleidsniveau te kunnen beoordelen, een gedegen niveau van deskundigheid noodzakelijk is. Vanuit de twee bestaande verantwoordingsorganen is ruime ervaring ingestroomd. Het VO heeft een collectieve opleiding van de modules "besturen, verantwoording en toezicht" en "financieel risicomanagement" gevolgd en beschikt daarna integraal over kennis op geschiktheidsniveau "A". Daarnaast zijn en worden de gebruikelijke kennissessies met DPS gecontinueerd.

Het Verantwoordingsorgaan

Reactie van het bestuur

Met belangstelling heeft het bestuur kennis genomen van het oordeel en de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan. Er is grote waardering voor de inzet, betrokkenheid en de positief kritische houding van het Verantwoordingsorgaan en we zijn bovendien verheugd met het positieve oordeel over het bestuurlijke functioneren in 2016. In de opzet van SPF is een belangrijke rol weggelegd voor het Verantwoordingsorgaan en de kritische houding is van toegevoegde waarde bij de toetsing van het bestuursbeleid. Wij hechten dan ook grote waarde aan een positief kritisch oordeel.

Het Verantwoordingsorgaan heeft zijn vertrouwen uitgesproken voor de toekomst en is van oordeel dat het bestuurlijke handelen in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen. Daarnaast is het van mening dat er een consistent beleid is gevoerd, waarbij de belangen van betrokkenen afgewogen zijn en geborgd.

De transparante en constructieve wijze waarop de intensieve samenwerking in het afgelopen jaar heeft plaatsgevonden was belangrijk vanwege de personele wijzigingen in het dagelijkse bestuur. Het Verantwoordingsorgaan is betrokken bij het fonds en toont zorgvuldigheid en diepgang bij de oordeelsvorming. Het bestuur is van mening dat de zorgen omtrent de mate van (non)realisatie van de pensioenambitie terecht zijn en hoog op de agenda staan bij de strategiediscussie die momenteel loopt. Ook de facilitering van bestuursleden en VO leden heeft daar een prominente plaats.

De samenwerking en gedachtenuitwisseling met het Verantwoordingsorgaan aangaande belangrijke pensioendossiers gedurende het verslagjaar werd bijzonder gewaardeerd. Het bestuur zegt toe de wijze van uitgebreide informatieverstrekking voort te zetten en nieuwe ontwikkelingen op het gebied van regelgeving, communicatie, governance en voorgenomen beleidsmaatregelen tijdig aan de orde te (blijven) stellen.

Wij bedanken het Verantwoordingsorgaan voor de geconstateerde bevindingen, de gedane aanbevelingen en de getoonde inzet in 2016.

Het bestuur

6.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds SABIC te Sittard is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds SABIC, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 12,1 miljoen (0,50% van de aanwezige reserves en de pensioenvoorziening). Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 0,605 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Tier uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendeekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132.

Met betrekking tot het toeslagbeleid merk ik op dat op basis van de uitkomsten van de haalbaarheids-toets het fonds op lange termijn weliswaar haar toeslagambitie lijkt te kunnen waarmaken, maar dat op korte termijn de mogelijkheden om toeslagen te kunnen geven waarschijnlijk beperkt zullen zijn.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds SABIC is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Apeldoorn, 18 mei 2017

W. Eikelboom AAG

verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

6.4 Rapportage compliance officer

Algemeen

Compliance is door de Compliance Officer conform de taakbeschrijving in enge zin vormgegeven. Een enge invulling van compliance betreft het toezien op het naleven van gedragsregels. Deze gedragsregels zijn merendeels door het fonds zelf opgesteld. Daarnaast zijn de gedragsregels ingegeven door de maatschappelijke omgeving, de pensioensector en de toezichthouder. De invulling van de rol van Compliance Officer heeft het fonds belegd bij de afdeling Legal Affairs van SABIC.

De kern van de activiteiten van de Compliance Officer hebben gedurende 2016 betrekking gehad op het controleren en beoordelen of de gedragsregels van het fonds zijn nageleefd.

Incidentmelding

Gedurende 2016 zijn geen incidenten gemeld voortkomend uit gedragstoezicht en integriteit. Tevens zijn geen bijzondere onderzoeken uitgevoerd door de Compliance Officer naar vermeende gedragstypische of door integriteit gedreven incidenten.

Fungeren als meldpunt oneigenlijke beïnvloeding

In 2016 zijn geen meldingen van verbonden personen gedaan bij de Compliance Officer dat zich pogingen tot oneigenlijke beïnvloeding hebben voorgedaan van verbonden personen, waaronder uitdrukkelijk de individuele bestuursleden en het bestuur als collectief vallen.

Er zijn geen meldingen ontvangen van niet passende of niet aanvaardbare uitnodigingen of diensten.

Dienen als ontvanger van de meldingen van nevenfuncties

Geen van de verbonden personen heeft op grond van de gedragscode een potentieel belangenconflict voortkomend uit een nevenfunctie gemeld, waaronder financiële of arbeidsvoorwaardelijke belangen in zakelijke dienstverleners of relaties van het fonds.

Dienen als ontvanger van de jaarverklaringen van naleving van de gedragscode

Jaarlijks dient iedere verbonden persoon een verklaring te ondertekenen dat de geldende bepalingen uit de gedragscode van Stichting Pensioenfonds SABIC zijn nagevolgd. De ondertekende verklaringen van naleving over 2016 zijn door mij in volledigheid ontvangen en geven geen reden tot vragen of opmerkingen.

M.J. Mandemaker

Compliance Officer SPF

6.5 Personalia

Personalia per 31 december 2016

Bestuur*

Benoemd op voordracht van werkgever SABIC

De heer mr. F.R.E. Mortier (voorzitter)	19-05-1960	Director - Commodity Risk Management
De heer drs. G.M.M. Croonen RA RC (plv voorzitter)	26-04-1972	General Manager Manufacturing Support Europe
De heer drs. A.J. Smit	26-04-1953	Senior Specialist Global Pension & Risk Management
De heer dr. ir. J.G.M. van Gisbergen	08-07-1964	Senior Manager Global Application Technologies Europe

Benoemd op voordracht van de Ondernemingsraden SABIC

De heer R.A.M. Witjes	20-05-1964	Shiftcoach SABIC Chemische Units
Mevrouw drs. G. Verwoort RA	20-12-1971	Manager Finance & Support USG

Benoemd na verkiezing uit en door de pensioengerechtigden

De heer ing. J.P. Mastenbroek (voorzitter)	20-05-1944
De heer Ir. W. Grin	24-04-1948

Externe bestuursprofessionals

De heer drs. A.A. Nagtegaal AAG	03-02-1950
De heer drs. M.J.E. Roberts	24-02-1966

Visitatiecommissie

De heer W.N.C. Beckers (voorzitter)	28-10-1949
De heer H.J.J. Debrauwer	16-09-1952
De heer R.H.M.A. Kleynen	25-11-1962

Verantwoordingsorgaan

Aangewezen door werkgever SABIC

De heer drs. Th. Van den Elshout	07-01-1970
De heer drs. J.C. van Moorsel RC	14-12-1962

Benoemd na de verkiezing uit en door de werknemers

De heer P. Eijsbouts (voorzitter)	09-12-1957
De heer G.H.A.M. Tummers MTL EMLog	24-09-1960

Gekozen uit en door de pensioengerechtigden

De heer O. Tant	14-12-1944
De heer J.J.C. Coenen (plv voorzitter)	17-08-1945

* Ten tijde van het vaststellen van de jaarrekening is de bestuurssamenstelling gewijzigd.

Adviseurs

Externe deskundigen Beleggingen

De heer dr. D.F. Gerritsen (tot 1 februari 2016)

De heer P.C. Molenaar RBA (tot 1 februari 2016)

De heer drs. R.W.J. Heerkens (vanaf 1 juli 2016)

Certificerend Actuaris

De heer drs. W. Eikelboom AAG
Willis Towers Watson

Accountant

De heer drs. R.E.J. Pluymakers RA
Ernst & Young Accountants LLP

Compliance Officer

De heer mr. M. Mandemaker,
Legal Affairs Europe SABIC

Adresgegevens

Bezoekadres

Het Overloon 1, 6411 TE Heerlen

Telefoon

045 - 5782016 of 045 - 5782240

Internet

www.spf-pensioenen.nl

E-mail

info.PensioenfondsSABIC@dsm.com

7 Afkortingen en begrippen

SPF

7 Afkortingen en begrippen

Afkortinge

ABTN	Actuariële en Bedrijfstechnische Nota
AFM	Autoriteit Financiële Markten
AO/IC	Administratieve Organisatie / Internal Control
BRA	Business Risk Assessment
BNP	Bruto Nationaal Product
BPR	Beschikbare premieregeling
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDC	Collective Defined Contribution
CEM	Cost Effectiveness Measurement
CWO	Collectieve Waarde Overdracht
DNB	De Nederlandsche Bank
DPS	DSM Pension Services
ECB	Europese Centrale Bank
EMIR	European Market Infrastructure Regulation
FOCUS	Risicomanagement methodologie van DNB
FTK	Financieel Toetsingskader
GIPS®	Global Investment Performance Standards
IBM	Integraal Balansmanagement
ISAE 3402	Verklaring aangaande AO/IC afgegeven door accountant van externe dienstverlener
KPI	Key Performance Indicator
MiFID II	Markets in Financial Instruments Directive
MVB	Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
NPR	Nettopensioenregeling
OPF	Stichting voor Ondernemingspensioenfondsen
PF	Pensioenfederatie
PF SABIC-IP	Stichting Pensioenfonds SABIC Innovative Plastics
PPS	Prepensioenspaarregeling
PRA	Process Risk Assessment
RCA	Risk en Control Assessment
RMYP	Risk Management Year Plan
SIP	Pensioenfonds SABIC Innovative Plastics
SLA	Service level agreement
SPF	Stichting Pensioenfonds SABIC
TV	Technische Voorziening
UFR	Ultimate Forward Rate
VC	Visitatiecommissie
VGSE	Vereniging Gepensioneerden SABIC Europe
VO	Verantwoordingsorgaan
VPS	Vrijwillig Pensioensparen

Begrippen

Basispunt	1 basispunt, afgekort bp, bedraagt 0,01%.
Benchmark	De norm waarmee de gerealiseerde performance wordt vergeleken.
CDC	Een Collective Defined Contribution regeling kenmerkt zich door het feit dat de verplichting van de werkgever beperkt is tot het betalen van een overeengekomen vaste bijdrage aan het pensioenfonds.
Commodities	Beleggingen in grondstoffen zoals agrarische producten, mineralen, energie en delfstoffen.
Contante waarde	De huidige waarde van toekomstige ontvangsten en uitgaven. Bij de berekening van de contante waarde wordt rekening gehouden met in de toekomst verwachte (of in het verleden gerealiseerde) disconteringsvoet.
Corporate Governance	Eind 2003 verscheen het rapport van de Commissie Tabaksblat over "Corporate Governance". Hierin werd pensioenfondsen onder meer geadviseerd zich actiever op te stellen bij het nemen van beslissingen tijdens aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarvan zij aandelen houden.
Creditspread	Verschil tussen de risicovrije rente (staatsleningen) en risicovollere rente voor bedrijfsleningen.
Credit rating	Beoordeling van de kredietwaardigheid van een debiteur. Een Aaa rating is de hoogste waardering waarbij de kans op een faillissement het laagst is, terwijl een C of D rating het laagste is. Een rating van Baa of hoger wordt ook wel 'investment grade' genoemd.
Currency Overlay	Een strategie om op totaal portefeuille niveau wisselkoersrisico af te dekken middels valutatermijncontracten.
Custodian	De bewaarder van de effecten.
Dekkingsgraad	De verhouding tussen de waarde van het vermogen enerzijds en de pensioenverplichtingen anderzijds. Het gaat hier om de dekking van de verplichtingen voor risico van het fonds. De dekkingsgraad is te berekenen door het pensioenfondsvermogen voor risico fonds te delen door de contante waarde van de pensioenverplichtingen voor risico fonds.
Derivaten	Afgeleide instrumenten waaronder bijvoorbeeld futures, opties, forwards en swaps worden verstaan. Dit zijn verplichtingen of rechten gebaseerd op een onderliggende waarde (zoals een index, aandeel of obligatie).
Emerging Markets	Landen die volgens de Wereldbank worden geclassificeerd als ontwikkelingslanden, maar die een duidelijke groeipotentie hebben. Voorbeelden zijn onder meer Brazilië, Rusland, India en China.
Franchise	De franchise is het bedrag dat per jaar of per maand in mindering van het pensioengevend inkomen (salaris) wordt gebracht. De franchise is afgeleid van de AOW-uitkering en is dat gedeelte van het pensioengevend loon waarover geen pensioen wordt opgebouwd.

FX Forwards	Valutatermijncontracten. Valuta contracten waarbij een bedrag in vreemde valuta over een vastgestelde termijn wordt geruild met een bedrag in eigen valuta. Hiermee kan valutarisico worden afgedekt.
Gewezen deelnemer	Slaper, die zijn deelnemerschap heeft beëindigd vóór het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd en pensioenaanspraken heeft bij het fonds.
Mixfonds	Beleggingsfondsen dat belegt in een aantal verschillende beleggingscategorieën zoals aandelen, vastgoed en obligaties.
Outperformance	Een rendement dat hoger ligt dan de benchmark. In geval dat het fondsrendement achterblijft, is sprake van underperformance.
Pensioenresultaat	Het pensioenresultaat wordt vastgesteld per scenario als percentage van het quotiënt met in de teller de som van de verwachte uitkeringen ouderdomspensioenen (OP) en nabestaandenpensioenen (NP) en in de noemer de som van de verwachte uitkeringen OP en NP zonder toepassing van vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten en met toepassing van de jaarlijkse toeslagverlening ter hoogte van de inflatie.
Renewable energy	Beleggingen in duurzame energie. Hieronder vallen windmolenparken en zonne-energie.
RJ 610	Richtlijn van de Raad voor de Jaarverslaggeving voor pensioenfondsen. De richtlijn heeft als doel om de jaarverslaggeving van pensioenfondsen te uniformeren.
Securities lending	Dit betreft financiële dienstverlening waarbij een instelling aan een andere instelling effecten uitleent. Net als bij een gewone geldlening gaat dit gepaard met rentevergoedingen en rentebetalingen alsmede met onderliggende zekerheden zoals onderpand.
Sociale partners	De werkgever en de vakorganisaties.
Swap (rente swap)	Een renteswap is een ruiltransactie waarbij partijen rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd van de renteswap, tegen elkaar ruilen. In de meeste gevallen wordt een vaste rente uitgeruild tegen een variabele rente.
Toeslag	Verhoging van de pensioenaanspraken in lijn met bijvoorbeeld de prijsinflatie of de algemene loonsverhogingen die de werkgever toe heeft gekend over een bepaald jaar.
Technische voorziening	De verplichtingen van het fonds bestaande uit pensioenaanspraken van deelnemers en gewezen deelnemers, alsmede van nagelaten betrekkingen. De technische voorziening wordt berekend als de contante waarde van de door de verzekerden tot de balansdatum verkregen pensioenaanspraken. Daarbij wordt uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen.

8 Summary in English

SPF

8 Summary in English

Stichting Pensioenfonds SABIC (SPF) manages the pensions and pre-pensions of the employees, former employees and their surviving dependants of SABIC Limburg BV, SABIC Capital, SABIC Europe BV and SABIC IP BV and SABIC Global Technologies BV (SABIC) as of December 31st, of 2015.

SPF outsourced all operational activities, such as pension management, asset management, financial administration, and management support to DSM Pension Services BV (DPS). In addition to these operational activities DPS, as a strategic partner of SPF, advises the pension fund board of SPF regarding overall strategy in the areas of pensions, governance, risk management and asset management.

Developments over 2016

Financial position pension funds in The Netherlands

The DNB (De Nederlandsche Bank, the Dutch supervisory authority) report of November 2016 showed that the financial position of many Dutch pension funds was very alarming at the time and that pension cuts could not be ruled out in early 2017. The interest rate, used for discounting the pension liabilities, however, rose sharply in the last quarter of 2016. This affected the financial position of the Dutch pension funds positively, eliminating the need of pension cuts for most of the pension funds in financial distress (the financial position) of SPF was under pressure during 2016 and the risk of pension cuts for SPF was only alleviated because of interest rate increases in the last quarter of 2016, see the paragraph on the financial situation of SPF below).

New pension contract

Per mid 2016, the Social Economic Council (SER) released an exploratory study regarding a new pension contract to replace the current model. The SER mentioned two possible variations.

Following this, the Pension Federation (who represents all pension funds in the Netherlands) conducted an analysis regarding the two variants mentioned by the SER. The two variants entail an ambition agreement without risk sharing and a variant with private ownership of pension assets with collective risk sharing. The analysis of the Pension Federation showed that both variants were materially different, but both were viable. However, both variants showed advantages as well as shortcomings. These shortcomings focus on aspects such as legal viability, risk sharing and communication. A further, more elaborate analysis of the investigated variants may lead to a new and more broadly accepted variant.

The above analysis and ongoing discussion on the new pension contract may have far reaching implications for the nature of the pension scheme of SPF. For this reason, the pension fund board follows the developments in the field of the new pension contract with great interest.

Pension communication kop 5

The government introduced a new communication law in 2015. This new law had a direct impact on the pension communications of SPF. The law contains an open standard, establishing guiding principles, instead of precisely defined rules, emphasizing that the pension communication of SPF must be accurate, timely, balanced and must emphasize on the needs of the individual plan participant. The ultimate goal of this new law is that the plan participants are offered an actionable perspective of their future pension benefits.

Investment returns

Over 2016 SPF realized a total return of 8.6%. The return on the return portfolio was 8.8%, which was largely driven by the strong performance of equities (8.3%), high yield bonds (12.9%) and non-listed real estate (9.8%). This positive result on the return portfolio was augmented by the positive performance of the matching portfolio (8.3%). The total fund performance was insufficient to compensate for the increase in liabilities, which resulted in a lower funding level.

Costs have a material impact on the pension result of the plan participants. For this reason, the pension fund board takes costs into account when making strategic and operational decisions. A cost analysis is performed every year to benchmark the operational costs of the fund in the field of investment management and pension administration. SPF contracted LCP in 2016 to conduct an independent, in-depth, cost analysis. Based on this cost analysis it was concluded that the investment management costs were in line with a peer group of comparable Dutch pension funds. The pension administration costs per plan participant were lower than the peer group cost level.

Financial Position

The nominal funding level represents the financial position of a pension fund. The nominal funding level is calculated as the total fund assets divided by the pension liabilities. The nominal funding level of the fund decreased from a level of 108.4% at year-end 2015 to a level of 106.8% at year-end 2016. The nominal funding level is a point sensitive measurement and shows considerable volatility. For this reason, the fund employs the policy funding level, a 12-month moving average nominal funding level, for strategic decision making as is required by Dutch pension law. The policy funding level decreased from a level of 109.2% to 102.0%. This demonstrates a fragile financial position of the pension fund. The pension fund board revisited and renewed its 10-year recovery plan and submitted it to DNB for approval. Based on the recovery plan the board decided no pension cuts were necessary.

The ambition of SPF is to provide all plan participants with an inflation adjusted pension. To this end, it is important that annual allowances are granted to adjust pension entitlements to wage and price increases. In recent years, the pension fund was not able to grant any allowances due to the financial position of the fund, caused, in particular, by the low interest rate environment. Because of this, the ambition of SPF was only realized in part over the previous years. Although long term studies show that SPF is expected to be able to realize its ambition in the long term, the ability to grant short-term allowances is limited.

Decreasing interest rates were also the main reason for the fund's financial position deteriorating over 2016. This is reflected in the fall in the policy funding level in 2016. Although the pension fund board considers the probability of a pension cut to be small, the pension fund board cannot rule out a curtailment in the accrued pension entitlements in the future.

Indexation (inflation adjustments)

Based on the financial position of the fund, the pension fund board evaluated whether it was prudent to grant supplements to the plan participants. The pension fund board decided in January 2017 not to grant any indexation to the plan participants due the financial position. The fund did not grant supplements over multiple years. The pension fund board recognizes that this means that the long-term pension ambition of the fund is under pressure and has undertaken a strategic study for its future.

The following table shows the key figures of SPF over the past five years

	(Ultimo year in € mln, unless stated differently)				
	2016	2015	2014	2013	2012
Pensions					
Total number of Plan Participants	8.103	8.065	7.795	2.754	2.733
Members (active)	3.098	3.158	3.232	2.020	2.124
Pensioners	1.621	1.542	1.472	362	294
Deferred Members	3.384	3.365	3.091	372	315
Investments					
Total investment*	2.415,9	2.219,2	2.089,4	761,2	719,4
Matchingportfolio	924,6	897,0	378,4	264,7	279,1
Inflationportfolio			104,4	87,0	86,6
Returnportfolio	1.489,0	1.320,5	440,3	398,9	332,3
Other investments	-1,1	-	-4,0	-	2,9
Cash	3,4	1,7	14,1	10,6	18,5
CTV PF SABIC IP			1.156,2		
Investment performance in % gross**					
Portfolio	8,6%	1,1%	17,6%	3,5%	14,9%
Benchmark	8,8%	0,6%	17,6%	4,0%	15,8%
Investment management costs (in basis points)	37,0	33,0	34,5	40,5	42,7
Trading expenses (in basis points)	4,0	20,0	9,5	11,5	33,2
Investment performance (net) **	8,4%	0,9%	17,3%	3,2%	14,6%
Financial position					
Pension fund assets	2.418,3	2.218,4	2.187,5	760,9	719,2
Pension fund liabilities	2.264,4	2.047,2	1.938,1	699,8	694,8
Provision at risk of the fund	2.204,1	1.985,6	1.878,2	640,5	639,2
Pre Pension Defined contribution (PPS)	59,1	60,9	59,9	57,8	54,6
Voluntary pension saving (VPS)	0,0	-	-	1,5	1,0
Net pension scheme (NPS)	1,2	0,7	-	-	-
Other provisions	0,0	-	-	-	-
Pension fund reserve	153,9	171,2	249,4	61,1	24,4
Contributions***	51,9	49,6	131,6	30,6	29,9
Benefit payments	38,1	36,9	13,5	13,3	13,0
Pension management and administrative costs (in € mln.)	1,5	1,4	1,0	0,8	0,8
Pension management costs per participant **** (in €)	321	294	312	326	315
Policy Coverage ratio*****	102,0%	109,2%	110,6%		
Coverage ratio*****	106,8%	108,4%	113,3%	109,5%	103,8%
Minimum required coverage ratio	104,3%	104,3%	104,4%	104,6%	104,6%
Required coverage ratio	123,6%	123,9%	116,6%	117,5%	116,5%
Actuarial interest rate	1,4%	1,7%	1,9%	2,8%	2,5%

* In August 2015 the fund changed its portfolio structure.

** In compliance with GIPS® : The return on assets reduced by trading expenses excluding fees for the asset management of discretionary mandates incurred during the period.

*** the contributions are including the one-time employer contribution to the CVT (€ 80 mln) in 2014

**** the pension management costs per participants are calculated by dividing the total costs with the active members en pensioners.

***** As from 2015 According to new DNB guidelines: Coverage ratio is based on total assets and total liabilities.

Kerncijfers

	(Ultimo jaar in € mln, tenzij anders aangegeven)				
	2016	2015	2014	2013	2012
<u>Pensioenen</u>					
Totaal aantal deelnemers	8.103	8.065	7.795	2.754	2.733
Deelnemers (actief)	3.098	3.158	3.232	2.020	2.124
Pensioengerechtigden	1.621	1.542	1.472	362	294
Gewezen Deelnemers (slapers)	3.384	3.365	3.091	372	315
<u>Beleggingen</u>					
Belegd vermogen*	2.415,9	2.219,2	2.089,4	761,2	719,4
Matchingportefeuille	924,6	897,0	378,4	264,7	279,1
Inflatieportefeuille			104,4	87,0	86,6
Rendementsportefeuille	1.489,0	1.320,5	440,3	398,9	332,3
Overige beleggingen	-1,1	-	-4,0	-	2,9
Liquiditeiten	3,4	1,7	14,1	10,6	18,5
Inbreng PF SABIC-IP			1.156,2		
Beleggingsrendement in % bruto**					
Portefeuille	8,6%	1,1%	17,6%	3,5%	14,9%
Benchmark	8,8%	0,6%	17,6%	4,0%	15,8%
Kosten Vermogensbeheer (in basispunten / gem bel verm)	37,0	33,0	34,5	40,5	42,7
Transactiekosten (in basispunten / gem bel verm)	4,0	20,0	9,5	11,5	33,2
Beleggingsrendement (netto)**	8,4%	0,9%	17,3%	3,2%	14,6%
<u>Financiële positie</u>					
Pensioenfondsvermogen	2.418,3	2.218,4	2.187,5	760,9	719,2
Technische Voorziening	2.264,4	2.047,2	1.938,1	699,8	694,8
TV voor risico fonds	2.204,1	1.985,6	1.878,2	640,5	639,2
Prepensioen spaarregeling (risico deelnemer)	59,1	60,9	59,9	57,8	54,6
Vrijwillig pensioensparen (risico deelnemer)	-	-	-	1,5	1,0
Nettopensioenregeling (risico deelnemer)	1,2	0,7	-	-	-
Overige voorzieningen	-	-	-	-	-
Pensioenfondreserve	153,9	171,2	249,4	61,1	24,4
Bijdragen***	51,9	49,6	131,6	30,6	29,9
Uitkeringen	38,1	36,9	13,5	13,3	13,0
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer (in € mln.)	1,5	1,4	1,0	0,8	0,8
Uitvoeringskosten Pensioenbeheer per deelnemer**** (in €)	321	294	312	326	315
Beleidsdekkingsgraad*****	102,0%	109,2%	110,6%		
Dekkingsgraad*****	106,8%	108,4%	113,3%	109,5%	103,8%
Minimaal vereist eigen vermogen	104,3%	104,3%	104,4%	104,6%	104,6%
Vereist eigen vermogen	123,6%	123,9%	116,6%	117,5%	116,5%
Gehanteerde rekenrente	1,4%	1,7%	1,9%	2,8%	2,5%

* Op 1 augustus 2015 is de portefeuillestructuur veranderd.

** Conform GIPS®: het rendement op vermogen na aftrek van transactiekosten exclusief fees voor beheer van discretionaire mandaten die gedurende die periode gemaakt zijn.

*** de bijdragen in 2014 zijn inclusief de eenmalige bijdrage van de werkgever aan de CWO (€ 80 mln) in 2014

**** de uitvoeringskosten per deelnemer worden berekend door de totale uitvoeringskosten te delen door actieven en pensioengerechtigden.

***** Vanaf 2015 conform nieuwe richtlijn DNB; dekkingsgraad gebaseerd op het totale vermogen en de totale verplichtingen.